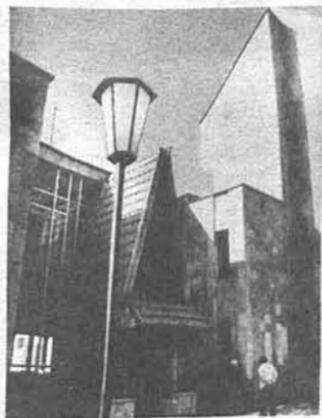

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 5 снежня 1986 г. № 49 (3355) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ПІСЬМЕННІКІ СВАТКУЮЦЬ УВАХОДЗІНЫ...

Адкрыўся новы Дом творчасці Саюза пісьменнікаў БССР. Вырас ён за сорак кіламетраў ад Мінска, непадалёк ад старадаўняга мястэчка Ракаў, у маляўнічай мясцовасці. Вакол — меднастволы сасновы бор з грыбнымі і ягаднымі мясінамі, паблізу — крынічная і хуткальліная, вядомая сваім срэбным дзівам — стронгай — рэчка Іслач, якая і дала назву новаму пісьменніцкаму прытулку «Трудов и вдохновелья».

І снежня «Іслач» прыняла першых сваіх жыхароў. А напярэдадні, 27 лістапада, адбылося ўрачыстае адкрыццё новага Дома творчасці. Прыехалі сюды пісьменнікі, будаўнікі, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў. Іх віталі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці. Першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Н. Гілевіч разам з народным пісьменнікам Беларусі І. Шамякіным пераразаюць стужку, прымаюць традыцыйны хлеб-соль. «Добры дзень у хату, — гаворыць Н. Гілевіч, звяртаючыся да будаўнікоў, кіраўніцтва і абслугі Дома творчасці. — Дзякуем за хлеб-соль! Радасці і шчасця вам!»

Госці знаёмяцца з Домам творчасці. Усё тут радуе вока. Ужо сам будынак адметны. У інстытуце «Белкамунпракт» (архітэктар М. Новікаў, гадоўны інжынер С. Ключановіч) надалі яму арыгінальны выгляд. На лясной паляне вырас не проста дом, а сапраўдны замак з вежай (вядома ж, не абарончай, а аглядальнай), з утульным унутраным дворыкам. А ўнутры «замка» — сучасныя інтэр'еры, зручная мэбля, выкананая па-майстэрску і з густам, адна і двухпакаёвыя нумары. Той, хто прыедзе сюды з сям'ёй, можа пасяліцца і ў двухпакаёвых нумарах, якія пабудаваны ў два паверхі з выходам на мансарду. Яшчэ больш выгод у двухпавярховых дамках-катэджах з невялікімі каміннымі заламі і верандамі.

Пісьменнікі, зразумела, будуць прыязджаць у «Іслач» не толькі для адпачынку, але і для творчай працы. Для гэтага створаны ўсе ўмовы. Прынам-

сі, ніхто тут нікому перашкаджаць не будзе. А захоўвацца адпачыць — калі ласка. У гадоўным корпусе ёсць тры невялікія каміныя залы, бильярдная, пакой адпачынку, чайная.

Ствараецца і бібліятэка, разлічаная на дзесяць тысяч кніг.

Дырэктар Беларускага аддзялення Літаратурнага фонду СССР В. Вільгоўскі прапанаваў стварыць у бібліятэцы своеасаблівы «спецфонд» з кніг літаратуры, якія будуць тут адпачываць. Фонд гэты можа быць вельмі змястоўны і цікавы, зважаючы на тое, што прыязджаць сюды будуць не толькі беларускія літаратары, але і пісьменнікі з Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік. Першыя кнігі падарылі Дому творчасці М. Танк, Н. Гілевіч, І. Шамякін, Я. Скрыган, П. Кавалёў, Г. Васілеўская, М. Чаргінец...

Пасля «экскурсіі» па доме госці і гаспадары сабраліся ў зале — ёсць тут і яна, прызначаная для дэманстрацыі фільмаў, для літаратурных вечароў, сустрэч з прадстаўнікамі іншых творчых саюзаў, з артыстамі, з цікавымі людзьмі.

Да прысутных з вершам, напісаным з гэтай нагоды, звяртаецца Н. Гілевіч:

Хмары дыхаюць зазімкам
віснучы,
А ў душы — святліста-светлы май;
— Добры дзень, Дом творчасці на Іслачы!
Жыхароў-гасцей к сабе прымай!

Як палац, ты ўзняўся тут, на узбочыне
Ад шашы, якой хадзіў Вінцэнт.
Ласка сэрца й моц рукі рабочае —
У цагліцы кожнай гэтых сцен.

Хай жа ціша добрая тут сцішыцца —
Для натхнення радасных дароў.
Хай тут кожнаму так слаўна пішацца,
Як, быць можа, ні ў адным з дамоў!

Хай шчыруюць тут, удумна мыслячы,
Творцы ўсіх народаў і зямель.
Дык у добры й доўгі шлях па Іслачы,
Бласлаўлены музай карабель!

Н. Гілевіч выказвае падзяку ўсім, хто меў дачыненне да гэтага свята, — праекціроўшчыкам і будаўнікам, Саюзу пісьменнікаў СССР і Літаратурнаму фонду СССР, партый-

ным і савецкім органам Валожынскага раёна.

Начальнік будаўнічага ўпраўлення № 26 г. Мінска А. Лой уручае сімвалічны ключ ад Дома творчасці яго дырэктару Ф. Каваленку. «Няхай гэты ключ, — гаворыць той, — стане ключом да адкрыцця новых духоўных скарбаў народа».

В. Вільгоўскі называе імёны тых, чыёй працай і энергіяй задума праекціроўшчыкаў пераўтворана ў жыццё. Асабліва шмат сіл аддаў будоўлі былы кіраўнік трэста № 4 камбіната «Мінскбуд», заслужаны будаўнік рэспублікі І. Дубовік. Івану Іванавічу ўручаецца Ганаровая грамата Саюза пісьменнікаў БССР і бясплатная пущэўка на 24 дні. 8 пущэўак атрымліваюць таксама лепшыя будаўнікі.

Добрым словам згадваецца і старшы прапраб будаўнічага ўпраўлення № 26 П. Прыжок, прапраб будаўнічага ўпраўлення № 68 Г. Кузняцова — пад непасрэдным кіраўніцтвам Ганны Мікалаеўны вяліся аддзелачныя работы, — і іншыя.

Будаўнікоў з завяршэннем работы, а пісьменнікаў з нава-селлем віншуюць сакратар Валожынскага райкома партыі Н. Пташнік, народныя пісьменнікі Беларусі І. Шамякін, В. Быкаў і Я. Брыль, а таксама А. Вярцінскі, Я. Скрыган, А. Дудараў, У. Някляеў, адказны сакратар Мінскага абласнога аддзялення таварыства кнігалюбаў Н. Балуква...

Аднагалосна ўхваляецца прапанова — пасадыць 36 дрэўцаў, прывезеных з Каралішчавіч, — столькі, колькі гадоў працаваў ранейшы Дом творчасці — тут, на Валожынскай зямлі. І вось ужо рупна ўзяліся за рыдлёўкі ўсе — і госці, і гаспадары.

Наш кар.
Фота Ул. КРУКА

Ніл ГІЛЕВІЧ і Іван ШАМЯКІН пераразаюць стужку ля ўвахода ў будынак.

УНУМАРЫ:

ВЕРУ Ў ВЁСКУ

Публіцыстычныя нататкі паэта

2—3

Штрыхі

да творчага партрэта

Алеся ЖУКА

5—6

ПРЭМ'ЕРА РУБРЫКІ

«ПЕРАКЛАД: ЗДАБЫТКІ, ПРАБЛЕМЫ»

6—7

«УРОК БІЯГРАФІІ»

і іншыя вершы
Аляксея РУСЕЦКАГА

8—9

НАРОДНЫ ТЭАТР—

СЁННЯ І ЗАЎТРА

12

Аб чым гамоняць

гарадскія паркі?

14—15

ЧАС ПАТРАБУЕ

Са справядчнага сходу партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР

РЭВАЛЮЦЫЙНЫЯ пераўтварэнні, якія адбываюцца ў краіне, перабудоўваюць сацыяльную пазіцыю, грамадзянскія актыўнасці ад кожнага, і ў першую чаргу — ад камуніста. Пра гэта ішла гаворка на партыйным сходзе рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі, што адбыўся ў Доме літаратара. Сакратар партбюро В. Карамазу, які выступіў са справядчым дакладам, расказаў пра дзейнасць партыйнага бюро на працягу года. Год гэты, як вядома, быў значна важнымі падзеямі. Адбыўся XXVII з'езд КПСС і XXX з'езд Кампартыі Беларусі, прайшлі IX з'езд пісьменнікаў рэспублікі і VIII Усесаюзнае пісьменніцкае з'езд.

Адмовіўшыся ад пералічэння твораў, якія выйшлі ў справядчым перыяд, дакладчык заваў увагу на вузлавых момантах партыйнага жыцця і жыцця грамадства ў цэлым, якія патрабуюць сэнна да сябе асаблівага стаўлення. На думку В. Карамазы, трэба зрабіць многае, каб стварыць належную атмасферу ў творчым саюзе. Як станоўчае, прамоўца адзначыў шэфскія сувязі рэдакцый часопісаў з працоўнымі калектывамі горада і вёскі. Добра зарэкамендавалі сябе і справядчы асобныя літаратары на партыйных сходах і на пасяджэннях сакратарыята СП БССР. Але ў практыцы ра-

боты з творчай моладдзю, значыў В. Карамазу, не ўсе яшчэ пастаўлена належным чынам. Бывае і так, што асобныя аўтары ледзь не заласканы ўвагай, іншыя ніякай падтрымкі не атрымліваюць. Крытэрыі жа стаўлення да таго ці іншага пісьменніка павінен быць адзін — яго талент, тое, што ён зрабіў ужо і што можа даць літаратуры ў далейшым.

Гаварылася аб ажыўленні на старонках рэспубліканскага друку, якое адбылося ў пасляз'ездаўскі перыяд. У гэтай сувязі В. Карамазу адзначыў некаторыя лімаўскія публікацыі, у прыватнасці, артыкулы К. Тарасова і Л. Галубовіча. Палеміка вельмі патрэбна, працягваў прамоўца, у сучасны момант. У тым ліку і ў выпадках крытыкаў. Але крытыка па-ранейшаму абыходзіць асобных пісьменнікаў увагай. Таму і атрымліваецца, што некаторыя аўтары друкуюцца ў маскоўскіх выданнях, атрымліваюць там літаратурныя прэміі, а ў сябе дома замоўчваюцца.

Імкненне пісаць лепш павіна стаць унутранай патрэбай кожнага аўтара, значыў П. Прыходзька, які першым выступіў ў спрэчках. Новыя паграбаванні — гэта і новы погляд на жыццё. Вядома, ні ў якім разе нельга, як гэта гатоў рабіць сёй-той з аўтараў, адмаўляцца да таго, што было напісана раней. Але сэнна нельга глядзець на рэчы, падзеі па-старому.

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Неман» Г. Бубнаў расказаў аб тым, што робіцца ў калектыве ў духу перабудовы і абнаўлення. Павялічваецца колькасць публікацый аператыўнага характару, хоць гэта, зразумела, рабіць і не заўсёды ўдаецца. Рэдакцыя мае намер у далейшым удзяляць больш увагі дыялогу, гутаркам з пісьменнікамі, дзеячамі культуры, вядомымі вучонымі, арганізатарамі вытворчасці.

У духу часу перабудоўвае сваю работу і рэдакцыя часопіса «Беларусь», пра што гаварыў адказны сакратар часопіса В. Жук. Вялікая ўвага ўдзяляецца рабоце з пісьмамі працоўных, публіцыстычнаму слову пісьменніка. Рубрыка «Актуальны погляд» у часопісе стала традыцыйнай.

М. Кругавых закрануў пытанні матэрыяльнага становішча пісьменнікаў, у прыватнасці, тых, якія дасягнулі пенсійнага ўзросту.

У спрэчках выступілі таксама Г. Васілеўская, У. Якутаў, В. Якавенка і іншыя.

У пастанове сходу вызначаны мерапрыемствы па прапагандзе рашэнняў партыйных і пісьменніцкіх з'ездаў, перабудове работ у духу задач, якія паставіла партыя перад грамадствам.

У сходзе прыняў удзел загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ С. І. Законнікаў.

Наш кар.

Нядаўна пазнаёміўся з вельмі цікавым чалавекам — патомным селянінам Апанасам Іванавічам Карандзеям. Колішні старшыня першага калгаса на Псеўшчыне, затым брыгадзір з вялікім жыццёвым і працоўным набыткам, ён сцісла і ёмка выказаў сутнасць гаспадарання на зямлі.

— Жыць — каб араць зямлю, вырошчваць хлеб, ставіць на ногі дзяцей.

ніякавата і горка: вёска, якая ў цяжкія гады карміла гарады, пасылала сваіх жыхароў на фабрыкі і заводы, сёння сама просіць дапамогі.

А мо не вёска просіць дапамогі, мо не ўмеем мы яшчэ — не навучыліся ці — наадварот — развучыліся працаваць на зямлі? Мо зямельцы нашай не столькі патрэбен наплыў памочнікаў з горада, колькі цеплыня наша, любоў наша?

Веру ў вёску

Потым Апанас Іванавіч, прымружыўшы вочы, з гаркотай дадаў:

— Толькі сіл рабіць на зямлі ўжо няма.

Часта згадваецца мне мая родная вёска Тройца, выгодна атуленая з усіх бакоў, на жаль, парадзелымі ўжо барамі Шклоўшчыны. І пазнаю яе, і не пазнаю: заасфальтаваная дарога, па якой двойчы на дзень ходзіць з райцэнтра аўтобус, праз хату — водакалонкі, на месцы выкарчаванага ляда — новы цагляны пасёлак. І заўсёды, калі прыязджаю дамоў, вёска сустракае мяне незнаёмымі людзьмі, якія вольна, не спяшаючыся, ходзяць ад канторы ў магазін, пасля з магазіна ў кантору, а, бывае, кіруюць да возера, якое шырока разлілося, увабраўшы ў сябе рачулку Бярозаўку, затаніўшы не адзін гектар лугоў і сенажацей.

Шэфы. Так называем мы тых, хто прыязджае з горада ў вёску на «прыроду», калі тая ці іншая гаспадарка сама не можа правесці жніва або кававіцу. «Горад — вёсцы», — пішам і гаворым мы, пры гэтым абавязкова называем сотні скошаных гектараў, нарыхтаваных або намалочаных тон. І мне робіцца

Не перасаджвай карані, бо, далібог, не прыжывуцца. Па вёсцы ходзяць каралі, што сціпла шэфамі завуцца. Былі тутэйшымі — цяпер Па графіку наедуць к маме. Выгоды вёскі напавер Бяруць, нібы ў знаёмай краме. А што табе, дзівак які, Чаму цябе гняць трывога? Бо час, відаць, прабіў такі, што трэба вёсцы дапамога. І ты на дзедаўскай мяжы Сябе самога патрывожыш: Калі з любоўю — памажы, А без любві ты як паможаш.

Магчыма, я ў нечым згучаю фарбы, перабольшваю. Толькі, здаецца, многія гараджане на працу ў калгасе глядзяць як на непажаданы дадатак да асноўнага занятку. Іх выезд на «прыроду» набывае падчас спахвыцкі характар, маўляў, вёска — гэта найперш ягадкі, грыбкі, малачко, а праца — потым.

Дык што, няўжо згасаць вёсцы, няўжо «хата родная мая стане сувенирам», як пісала Яўгенія Янішчыц? Толькі верыцца ў доўгажыццёва беларускай вёсцы, лепшыя за нас яе сыны і дачкі на месцы старых котлішчаў увішна ставяць зру-

НАВІНЫ ТЫДНЯ

ЗАВЯРШЭННЕ ЛЕТАПІСУ ПЯЦІГОДКІ

«Савецкая Беларусь у 11-ай пяцігодцы» — зборнік з такой назвай чытачы ведаюць. Яшчэ ў 1982 годзе ў выдавецтве «Беларусь» з'явілася кніжка, на вокладцы якой стаяла «Год першы». Тым самым быў пачаты дакументальны летапіс адзінаццатай пяцігодкі. І цяпер пачыў свет завяршальны зборнік, які расказвае аб тым, чым жылі працоўныя рэспублікі ў 1985 годзе — завяршальным годзе пяцігодкі.

Па традыцыі зборнік адкрываецца паведамленнямі аб вы-

ніках Усесаюзнага і рэспубліканскага сацыялістычных спаборніцтваў за паспяховае выкананне Дзяржаўнага плана значнага і сацыяльнага развіцця СССР. Змешчана таксама паведамленне ЦСУ рэспублікі. У артыкуле «Курс на паскарэнне», напісаным калектывам аўтараў, называюцца адраслы перадавога вопыту, умелага гаспадарання, па-сапраўднаму рэвалюцыйнага стаўлення да жыцця.

В. РАСОЛЬКА

ПРЫСВЯЧАЕЦА ГЕРОЯМ ЧАРНОБЫЛЯ

У Гомелі працуе выстаўна дакументальнай фатаграфіі, прысвечаная падзеям у Чарнобылі. У стварэнні экспазіцыі прынялі ўдзел фотамастры Беларусі і Украіны. Арганізавана выстаўна Саюзамі журналістаў БССР і УССР. Першымі з ёй пазнаёміліся кіўляне. Прадстаўленыя фотаздымкі апаўдаваюць пра мерапрыемствы, накіраваныя на ліквідацыю выніку аварыі на АЭС. Гэта выстаўна — летапіс мужнасці і гераізму. Яна знаёміць гледа-

чоў з нялёгкай працай пажарнікаў, медыкаў, дазіметрыстаў, воінаў Савецкай Арміі, будаўнікоў шахцэраў, дарожнікаў — іх намаганні супрацьстаяць стыхіі, што выйшла з-пад кантролю. Ля партрэтаў пажарнікаў, якія загінулі ў барацьбе з агнём на рэантары, чырванюць газэты.

Выстаўка выклікала вялікі думскі водгук у гамільчан. Праз нейкі час яна будзе экспанавацца ў Мінску.

А. ШНЫПАРКОУ

ПАПАЎНЕННЕ У ШКОЛЬНЫМ МУЗЕІ

Новымі экспанатамі папоўніўся літаратурны музей «Да шына прыраўнялі пяро» СШ № 150 горада Мінска. Іх перадаў М. Аўрамчык. У час сустрэчы са школьнікамі Мікола Янкаўлевіч падзяліўся ўспамінамі пра А. Юршана, М. Сурначова — сяброў юнацтва, прыгадаў Г. Шведзіна, з якім ра-

зам працаваў да вайны ў рэдакцыі газеты «Піонер Беларусі», іншых загінуўшых пісьменнікаў, з кім зв'язу яго лёс, прачытаў вершы, прысвечаныя ім.

Д. ГАЛЬПЕР, настаўніца рускай мовы і літаратуры, кіраўнік музея «Да шына прыраўнялі пяро»

ПРАЦЯГ КАНТАКТАЎ

У чарговы раз у Мінск прыехаў Дзяржаўны рускі драматычны тэатр Эстонскай ССР. «Малыя» гастролі гэтага калектыву працягнуцца дванаццаць дзён. Мінчане і госці сталіцы рэспублікі пазнаёмяцца з сямю спектаклямі эстонцаў. Сярод іх такія работы, як «Жанна» А. Галіна, «Родненкія мае» А. Смірнова, «Крыжыкі-нулікі» А. Чарвінскага.

Сугучны сённяшняму дню спектакль «Адказнасць», пастаўлены галоўным рэжысёрам тэатра М. Шайно да XXVII з'езда КПСС. Аўтарам п'есы з'яўляецца Герой Сацыялістычнай Працы В. Удам, які ў свой час узначаліў першае ў Савецкім Саюзе аграпрамысловае аб'яднанне.

К. БАГДАНЧЫК

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Сустрэча з лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа Вячаславам Адамчыкам прайшла ў Доме літаратара. Народная артыстка БССР Л. Давідовіч, якая вяла вечар, доктар філасофскіх навук, пісьменнік У. Іонан, кінарэжысёр В. Рыбару расказалі пра творчую дзейнасць У. Адамчыка — празаіка, сцэнарыста.

У выкананні Л. Давідовіч і акцёра тэатра юнага гледача А. Жуна прагучалі ўрыўкі з твораў В. Адамчыка, былі паказаны фрагменты з фільма «Чужая бацьнаўшчына».

Выступае Вячаслаў Адамчык. Злева — Лілія Давідовіч.

Фота А. КАЛІДЫ

Госцем студэнтаў і выкладчыкаў філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна быў Генадзь Бураўкін. Сустрэча адбылася ў антавай зале факультэта. Пра творчасць паэта расказалі дацэнты кафедры беларускай літаратуры В. Казлова і Д. Бугаёў. Г. Бураўкін прачытаў вершы, адказаў на шматлікія пытанні.

Фота Ул. КРУКА

Прэм'ера кнігі аднаго са старэйшых паэтаў Паўла Пруцкіна «Заасцёр'е» адбылася ў мінулы пятніцу ў Доме літаратара. Слова пра аўтара і яго новы зборнік сказалі вядучы вечара Я. Мінлашэўскі, С. Шушкевіч, І. Васілеўскі, Я. Садоўскі, рэдактар кнігі «Заасцёр'е» Х. Жычка.

Вершы П. Пруднікава гучалі ў выкананні артыстаў мінскага тэатра. Неалькі твораў паэта прачытаў у сваім перакладзе на рускую мову І. Васілеўскі. П. Пруднікаў прачытаў свае новыя вершы.

Фота Ул. КРУКА

ВЫЙСЦЕ ЁСЦЬ

Скласлася вельмі напружаная сітуацыя з падрыхтоўкай спецыялістаў у сферы культуры. Сацыялагічны даследаванні Міністэрства культуры БССР зафіксавалі такі фант: толькі 9,3 працэнта сельскіх клубных работнікаў ведаюць беларускую культуру, валодаюць беларускай мовай. Натуральна, што на рысцы ад такіх спецыялістаў сумніцельная, ды і самі яны дрэнна адаптуюцца ў сельскім асяроддзі. Гэта адна з прычын значнай цяжкасці кадраў клубных работнікаў на сяле. Нізі іхні і адукацыйны ўзровень: усяго 2,6 працэнта з іх маюць вышэйшую, 39,4 працэнта — сярэдняю адукацыю па КАР (культурна-асветніцкай рабоце). Карані праблемы — не ў недахопе навучальных устаноў у рэспубліцы, а ў тым, што «перашкода» ў сістэме фарміравання нацыянальных кадраў стала... родная мова. Яна заставаецца сельскіх жыхароў ва ўмовах двойнай канкурэнцыі. На сьле школы беларускай, а ўсе ВДУ рэспублікі — рускамоўныя. Пры паступленні ў ВДУ, асабліва гуманітарнага профілю, сельскі абітурыент пасуе перад гарадскім, які заканчвае рускамоўную школу. У дадатак пасуе ён і перад абітурыентамі з іншых рэспублік, якія заканчваюць рускія школы і шукаюць шчасця ў нашай гэцінай рэспубліцы. Восць і ўзнікае пытанне: для яго рыхтоўка спецыялістаў у культуры? Пры такім стане рэчаў лепш, бадай, запрашаць «готовых» спецыялістаў з іншых рэспублік, чым траціць сродкі на ўтрыманне інстытута, які не садзейнічае вырашэнню канкрэтных сацыяльных задач.

Выканаць задачы па інтэнсіфікацыі ў сферы культуры, пастаўленыя XXVII з'ездам КПСС, можна толькі пры адпаведным забеспячэнні сьля (ды і горада) спецыялістамі. У нашай рэспубліцы можна вырашыць гэтае пытанне без дадатковых выдаткаў і ў кароткі тэрмін рэгуляваць умяшчальнасць і якасць культуры і мастацтва выкладанне гуманітарных дысцыплін на беларускай мове.

А. ШАМАК,
загадчык аддзела навуковых даследаванняў РНМЦ

многія гаспадаркі Чэсны, адкрыты, бескампрамісны, Мікалай Пятровіч сустракае ня мала калдобін на сваім шляху, але тое, што за тры гады працы на пасадзе дырэктара ён заслужыў павагу вяскоўцаў, не выклікае сумненняў.

Цёпла гавораць рабочыя пра свайго кіраўніка, пра тое, што ў час веснавога прыпару ён сам сеў за рычагі трактара, пасадзіў побач свайго намесніка, мабілізаваў усіх работнікаў інжынернай службы — і ўсю ноч, даючы адпачыць трактарыстам, усе яны аралі зямлю.

Чалавечы фактар. Чалавек. Усё залежыць ад цябе, усё ты можаш зрабіць сам, без спадзеўкі на нейкі там шчаслівы выпадак. І па 40 цэнтнераў на круг сабраць, як у калгасе імя Калініна, і такое стварыць — намаляваць або выразаць з дрэва, што знаёмасць, сябры толькі ахнуць у адзіўленні.

Сёлета ўпершыню за апошнія год дзесяць-пятнаццаць у Глыбокім працавала выстаўка жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. І колькі самадзейных талентаў яна адкрыла нам: Калакольцаў, Велікодскі, Чарапкоўскі, браты Шавялёвы. Іх ведаюць у раёне, каля іх работ людзі спыняюцца з захапленнем і цікавасцю.

Сапраўды: не хлебам адзіным жыве чалавек. Нашы глыбоцкія мастакі ведаюць пра свайго земляка, жывапісца і графіка Язэпа Драздовіча, але ж гэтага мала. Хацелася б мець у горадзе вуліцу імя Драздовіча, шыльдачку на сцяне СШ № 1 — старэйшай у горадзе — з надпісам: «Тут працаваў настаўнікам вядомы беларускі мастак Язэп Драздовіч». Зрэшты, надпіс можна прыдумаць і лепшы.

І ўсё ж верыцца ў сённяшнюю вёску, ураджайную, багатую, спеўную. І яшчэ, можа, з музеем свайго знакамітага земляка.

Алесь ЖЫГУНОУ

г. Глыбокае

гаспадарак на Глыбоччыне — Аляксандр Палікарпавіч Сясіцкі таксама з кагорты новых кіраўнікоў. Неаднойчы я сустракаўся з ім, на свае вочы бачыў, як мякка, па-сялянску сціпла гутарыў ён з людзьмі, вырашаючы тое ці іншае набалялае пытанне. І заўсёды прыходзіла думка: кіраваць людзьмі — гэта права ці абавязак? І як добра, што ёсць у нас такі кіраўнік, яны маюць права весці за сабой.

— У маладосці, перачытваючы «Узнятую цаліну», — прыгадаў неяк Аляксандр Палікарпавіч, — як я зайздросціў Давыдаву, Нагульняву, Разметнаву, іх смеласці, мужнасці, у многім хацеў быць падобным на іх.

Дзіву даешся начытанасці дырэктара: і ў кабінце, і ў машыне, і ў полі — заўсёды знойдзе хвілінку і падзеліцца ўражаннямі ад новых кніг Івана Шамякіна, Васіля Быкава. А дома на ягонай кніжнай паліцы — 200 тамоў сусветнай літаратуры, звыш 500 кніг мастацкай, навукова-папулярнай і іншай літаратуры.

А саўгас багачее: пабудаваны дзіцячы садзік, які, дарэчы, не пустуе, з'явілася новая вуліца катэджаў, адкрыліся музычная школа, швейны ўчастак.

Калі ў гаспадарках Глыбоччыны на сённяшні дзень не хапае ў жывёлагадоўлі больш за 150 чалавек, то ў саўгасе не могуць задаволіць просьбы жадаючых пайсці працаваць на ферму, комплекс: усе месцы заняты. Дбае дырэктар пра ўмовы працы і пра адпачынак сваіх вяскоўцаў.

Дырэктару саўгаса імя Дзяржынскага — суседняй амаль гаспадаркі — Мікалаю Пятровічу Галагушу год трыццаць, ён самы малады ў раёне кіраўнік на вёсцы. І хоць невясёлая спадчына дасталася яму ад папярэднікаў, малады дырэктар узяўся за справу, закатаўшы рукавы. І саўгас па некаторых паказчыках стаў абыходзіць

ца або прыйдуць у вёску? І ці не выйсце тут падсобныя промыслы, якія знайшлі сталую прапіску ў гаспадарках вобласці і рэспублікі? Так, паспяхова вырашана кадравая праблема ў саўгасе імя Энгельса Глыбоцкага раёна з адкрыццём тут швейнага ўчастка віцебскай фабрыкі КІМ, такі ж прыкладна цэх дзейнічае ў саўгасе імя Ціміразева.

Ёсць нявесты, значыць, будуць і маладыя сем'і, значыць, зямля прычакае маладых дужых рук.

Сённяшняя вёска. Колькі праблем, набалелых пытанняў хаваеш ты ў сваіх глыбінях?! Скажам, праблема кіраўніка. Думаю, пад знакам перабудовы, якая адбываецца сёння ва ўсіх галінах нашай стваральнай дзейнасці, ён павінен быць не такім, як учора: не толькі добрым гаспадарнікам, а і інтэлігентам, адукаваным, мудрым чалавекам і, незалежна ад узросту, бацькам у адносінах да сваіх падначаленых.

Героя Сацыялістычнай Працы, старшыню калгаса імя Сільніцкага Полацкага раёна Яўгена Іванавіча Кімстача калгаснікі называюць ласкава і паважана: «баця». Яўген Іванавіч не любіць голасна абвешчаць абвыкліе ўжо: «не хлебам адзіным жыве чалавек», — ён думае пра гэта. Падваючы прыклад, сам спявае ў народным хоры, заахвочвае ўсе пачынанні самадзейных артыстаў, спартсменаў. У калгасе ёсць свая мастацкая майстэрня. Пражыцце гаспадаркі, яе людзей віцебскія літаратары пішуць нарысы, вершы — не лішнім тут будзе нагадаць пра дагавор аб творчым супрацоўніцтве паміж абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў БССР і калгасам імя Сільніцкага. А паэту Уладзіміру Папковічу за лірычны нарыс «Карані» калгас нават прысудзіў прэмію.

Дэлегат XXVII з'езда КПСС, дырэктар саўгаса імя Ціміразева — адной з самых слянных

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

На пачатку нашага стагоддзя Янка Купала не без гонару выказаў свае заповітныя думы і сваю непрыхаваную радасць:

Ад прадзедаў спанон вяноу
Нам засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужаноў
Яна мне ласнай матчынай.

У сваіх думках Купала не ўяўляе Бацькаўшчыну без матчынай мовы. Нібы працягваючы купалаўскую эстафету, народны паэт Беларусі Пімен Панчанка ўжо ў нашы дні так гаварыў пра свае адносіны да роднага слова, пра сувязі чалавека са сваімі вытокамі, пра разуменне Айчыны і спасціжэнне сябе яе сынамі:

Ці плачу я, ці пляю,
Ці размаўляю з матуляю —
Песню сваю, мову сваю
Я да грудзей прытульваю.

А ці заўсёды мы належна ставімся да сваёй спадчыны, да свайго слова? Мне, шчыра кажучы, не вельмі хочацца наведвацца ў наш абласны драмтэатр — каб на радзіме Мележа глядзець п'есу па яго «Хроніцы» не на мове арыгінала, не на той, на якой яна напісана. Калі б гэта было, скажам, у Тамбове ці Курску, Арэнбурзе ці Варонежы — я з вялікім зацікаўленнем паглядзеў бы Мележа па-руску, але ў нас, у Гомелі, мне хацелася б чуць яго найперш у арыгінале. Тое ж можна сказаць і пра купалаўскую «Паўлінку», якая зрэдку з'яўляецца ў рэпертуары гомельскага тэатра.

Сказанае пра п'есу Купала і Мележа датычыць і такіх аўтараў, як Андрэй Макаёнак, Іван Шамякін, Аляксей Дудар, Мікалай Матукоўскі, Леанід Гаўрылін (апошні ў свой час перакладаў для гомельскага тэатра п'есу пра палескіх нафта-

ры — у Гомелі, а мо і ў такім, скажам, буйным і старажытным цэнтры Палесся, як Мазыр, дзе ёсць і свая вышэйшая навуковая ўстанова, і пэўнае культурна-творчае асяроддзе, і даволі багатыя фальклорныя традыцыі.

СПАДЧЫНЕ — КЛОПАТ НАШЧАДКАЎ

Ведаючы, што адкрыццё новых тэатраў — справа складаная і звязаная, безумоўна, з фінансавымі цяжкасцямі, можна было б гэтую праблему ў пэўнай ступені вырашыць і такім чынам: у тым жа гомельскім тэатры рускія п'есы ставіць па-руску, а беларускія і іншамоўныя — па-беларуску (апошнія — у перакладзе на беларускую мову).

Гаворачы аб выхаванні па-чужыю любві і павагі да сваіх каранёў, нельга не сказаць аб той ролі, якую павінны адыгрываць у гэтай важнай справе школа, установы народнай асветы. На жаль, даводзіцца засмучацца, што родная мова ў многіх школах выкладаецца часам ледзь не фармальна. Ці не таму і такое павярхоўнае веданне яе школьнікамі. Працуючы другое дзесяцігоддзе ў мясцовым універсітэце, прымаючы ўдзел у рабоце прыёмных камісій, магу зацвердзіць, што веданне мовы абітурыентамі, а поруч з ёй і літаратуры з году ў год слабее. Прыгадваю, што і сёлетнія абітурыенты філагічнага аддзялення універсітэта выявілі элементарную непісьменнасць. Тычыцца гэта

пераважна выпускнікоў гарадскіх школ, але і выпускнікі-вяскоўцы таксама непісьменныя ў роднай мове.

Непакоіць і тое, што ўсё меней прыходзіць у сцены ВДУ юнакоў і дзяўчат, якія спрабуюць свае сілы ў літаратурнай творчасці. Відавочна, не здолелі настаўнікі абудзіць у сэрцах юных людзей любові да вобразнага слова, запаліць ці падтрымаць у іх агеньчык творчасці. Ці не з гэтай прычыны мізарнеюць, прыходзяць у заняпад раней актыўныя літ-аб'яднанні вобласці, у тым ліку і універсітэцкая «Крыніца»?

Не абсалютызуючы тэзіс аб тым, што бездухоўнасць, сацыяльная інертнасць асобы, асабліва пэўнай часткі сучаснай моладзі, з'яўляецца і вынікам пагарды, скептычных адносін да культурнай спадчыны, да сваіх вытокаў, да мовы свайго народа, нельга, аднак, і не пагадзіцца з многімі ягонымі аспектамі. Таму функцыі школы ў выхаванні патрыятычнай, інтэрнацыяналісцкай пазіцыі ў вучняў, несумненна, павінны ўзрастаць. Наогул, наспеў, на маю думку, час падумаць пра стварэнне спецыяльнай камісіі па шэрагу пытанняў, якія звязаны з клопатлівым захаваннем духоўнай, гістарычнай спадчыны народа. Інакш, калі вырашэнне іх адкладваць на доўгі час, дык можна страціць і тое, што яшчэ ёсць сёння.

Мы прывыклі гаварыць з паэтычнай узнёсласцю, што роднае слова, якое высока і хораша ўзлятала яшчэ («з застрэшша рук Скарынава» (Р. Барадулін), — будзе жыць вечно, покуль будзе жыць людзі. Будзе жыць, вядома, але пры ўмове, калі мы з большай адказнасцю будзем ставіцца да ягонага лёсу.

Віктар ЯРАЦ
г. Гомель

«ЖЫВОМУ СЛОВУ» — ДВАЦАЦЬ

Дваццацігадовы юбілей адначасна народны тэатр чыталінікаў «Жывое слова» Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горькага. У час урачыстага вечара, які адбыўся ў антавай зале, арганізатар і нязменны мастацкі кіраўнік калектыву А. Каляда, самадзейныя артысты атрымалі шмат цёплых, сардэчных віншаванняў ад былых удзельнікаў тэатра, рэдактара, партіома і намістэта камсамола інстытута, гасцей.

«Жываслоўцы» — так называюць яны сябе — таксама не засталіся ў даўгу. Тэатр пазнаёміў прысутных з новым спектаклем «Бацькі з магіл цяплом дыхнулі, каб дзецім жыць лягчэй было» — прэм'ерай інсцэніроўкі па творах У. Караткевіча.

п. лявоцкі

Памяці Уладзіміра Караткевіча

У гасцёўні імя Уладзіміра Караткевіча, якая працуе пры рабочым інтэрнаце № 2 вытворчага аб'яднання «Інтэграл» у горадзе Мінску, створаны мемарыяльныя пакой пісьменніка, у цэнтры экспазіцыі — партрэт У. Караткевіча і сноп жывых калоссяў. На сценах размешчаны графічныя работы па матывах твораў У. Караткевіча, выкананыя мастакамі.

Тут пабылі народныя пісьменнікі БССР Я. Брыль, супрацоўнік Літаратурнага музея Януба Коласа Г. Тумаш, мастак М. Кулава, дацэнт кафедры беларускай мовы Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горькага П. Садоўскі. Яны падзяліліся з наведвальнікамі гасцёўні ўспамінамі пра У. Караткевіча — пісьменніка, чалавека.

У выкананні рабочых «Інтэграла» гучалі вершы У. Караткевіча. Фальклорная група выканала народныя песні, якія так любіў пісьменнік.

п. ЖАУНЯРОВІЧ,
работнік ВА «Інтэграл»

ЛІТАРАТУРНАЯ і грамадская дзейнасць Мікалая Ціханава атрымала ўсенароднае прызнанне. Вялікі ўклад М. Ціханава ва ўмацаванні дружбы народаў нашай краіны. Ён многае зрабіў для абмену духоўнымі і культурнымі багаццямі, для развіцця ўзаемасувязей літаратур. М. Ціханаў не толькі актыўна ўключыўся ў перакладчыцкую працу з моў народаў краіны, але стаў усебакова вывучаць стан спраў у нацыянальных літаратурах, падтрымліваў усё цікавае ў іх, шукаў новыя та-

Над чорным кубом
всталі три березы,
Четвертой нет —
лишь пламени изгиб,
Про те года здесь говорят
сквозь слезы,
Каждый четвертый белорус
погиб!

В Хатыни мы, где стонут над
гробами
Колокола у мертвых труб
печных,
Здесь люди отказались жить
рабами,
Огонь бессмертья ныне славит
их.

У вершы «У Мінску ў дні трыццацігоддзя Перамогі» паэт услаўляў беларускую сталі-

радзэння мой час...», «Сяргю ў гарах» і іншыя. З натхненнем перакладалі ціханаўскае слова П. Броўка, М. Танк, М. Калачынскі, Р. Барадулін, А. Лойка, П. Макаль і іншыя паэты і перакладчыкі. Яны знайшлі адпаведныя формы гучання ціханаўскаму радку ў стыхх беларускага верша.

Сапраўднай школай для некалькіх пакаленняў беларускіх паэтаў стала паэзія М. Ціханава, яны ўспрымалі яе як прыклад высокага мастацтва, прыклад натхнёнага служэння справе народнай. Янку Купалу рускі паэт бачыў як чалавек абавязку і справы, як пісьменнік, якога хвалявалі зладзённыя праблемы часу, праблемы народнага лёсу. Выключна цёлымі былі іх адносіны.

Неаднаразова сустракаўся з М. Ціханавым Якуб Колас. Разам яны ўдзельнічалі ў рабоце Сусветнага кангрэса абароны культуры, што адбыўся ў 1935 годзе ў Парыжы. Беларускі пісьменнік на свае вочы пабачыў, як М. Ціханаў палка і наступальна абараняў высокія ідэі савецкага мастацтва.

М. Ціханаў ганарыўся дружбаю з волатамі беларускай літаратуры. У асабе Я. Купалы ён бачыў непаўторнага майстра слова, які ўнёс сваімі творамі ўклад у духоўнае жыццё беларускага народа. «Цудоўны наш Якуб Колас», — так выказваў М. Ціханаў свае братэрскія пачуцці да Купалавага напледніка. Даючы высокую адзнаку коласаўскай паэзіі М. Ціханаў прааналізаваў яе вытокі, якія дапамагалі ёй, як і паэзіі Купалы, авалодаць чалавечымі сэрцамі і думкамі: «Ён збіраў не толькі смутак народа, але надзеі яго і гнеў яго. Стварэнне сціпых, шчырых, вырашчаных народнай праўдай і мудрасцю вершаў, прасякнутых глыбокай сардэчнасцю, вершаў аб новай Беларусі, было ў яго ўжо задачай яго жыцця. І гэтыя вершы былі натуральнымі, як шум лесу вясною, ці абуджэнне родных палёў, ці шчаслівы адпачынак пасля доўгай працы».

Дабратворны ўплыў паэзіі

М. ЦІХАНАЎ І П. БРОЎКА.
Масква, 1975 год.

«З фотаархіва «ЛІМА».

М. Ціханава адчувала паэтычная моладзь, што ўваходзіла ў літаратуру ў 20—30-я гады. З захваленнем, напрыклад, ставіўся да ціханаўскіх вершаў М. Сурначоў. Асабліва ўсхвалявала яго «Балада аб цвіках»: «Класічная рэч». Сірасаваная Мужына».

За арыгінальна паэтычны талент любіў М. Ціханаў П. Броўку, «сардэчнасць, багатае выразнасці, цудоўны гуканіс, пераканаўчыя інтанацыі» яго вершаў. Ён адзначаў, што творы П. Броўкі былі напоўнены «атмасферай гасціннасці, дружбы, нястомнай працы, баявога братэрства, роздому і лірычнага хвалявання».

«Вялікім мастацтвам лірычнага паэта прывабіў М. Ціханава А. Куляшоў, у творах якога адчуваўся натуральны вяртанне ў жыццё, арганічнае спалучэнне публіцыстыкі і душэўнага пафасу».

Незабытыя ўражання выклікаў у М. Ціханава раман-дылогія І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подох навальніцы».

Ён шчыра парадаваўся, калі пісьменніку за гэтыя кнігі была прысуджана Ленінская прэмія. Ён ахарактарызаваў І. Мележа як майстра мастацкіх абагульненняў, творы якога раскрывалі новыя далеглыя перад жанрам рамана.

Трывалы інтарэс праяўляў М. Ціханаў да творчасці другога беларускага празаіка — В. Быкава. Яго ўражвала ўменне пісьменніка глыбока псіхалагічна-праўдзівая паказваць характары герояў ваіны ў шкільных драматычных сітуацыях, у мінуты смертельнага небяспекі.

Беларуская літаратура прывабіла М. Ціханава сваёй змястоўнасцю, самабытнасцю, адлюстраваннем духоўнага свету новага чалавека. Яго сувязі з беларускай літаратурай пасілі характар узаемнага ўзбагачэння. Ён актыўна прапагандаваў яе, імкнуўся, каб яе адкрыцці зрабіліся набыткам усіх братніх літаратур.

Цімох ЛІЯКУМОВІЧ

З ПАЧУЦЦЁМ РОДНАСЦІ

Да 90-годдзя з дня нараджэння
М. С. ЦІХАНАВА

ленты і аказваў ім своєчасную дапамогу. Бескарыслівая праца па прапагандзе дасягненняў братніх літаратур прынесла яму павагу і любоў ва ўсіх кутках нашай неабсяжнай Радзімы.

Прыхільнік братэрства народаў, М. Ціханаў вялікую ўвагу ўдзяляў Беларусі. Паэт прынаваўся, што пры сустрэчах з беларускай зямлёю яго ахоплівала «асаблівае пачуццё роднасці, унутранай блізкасці, сардэчнае хваляванне», бо гэта «зямля герояў, песеннікаў, суровых людзей з пшчотнай усешкай, працаўнікоў, якія любяць родную краіну, за гонар, незалежнасць і свабоду якой пралілі кроў».

У сваіх вершах М. Ціханаў з глыбокай пашанай схіляў галаву перад шчырапакутнай беларускай зямлёй, апяваў мужнасць і гераізм беларускага народа. Пра боль народную, пра памяць народную, пра неабходнасць заставацца пільнымі пісаў ён у вершы «Хатынь»:

пу, якая па-геройску вытрымала ўсе выпрабаванні і ўзнялася з руін і папільшчаў абноўленай, па-вяснаму маладой і зялёнай.

Паэзія М. Ціханава знайшла водгук у беларускіх чытачоў. Яго шчырае слова даўно гучыць на беларускай мове. Першая яго празаічная кніга з'явілася ў нас яшчэ ў 1931 годзе, а вершы і паэмы друкаваліся ў «Анталогіі савецкай паэзіі» (1936), у зборніках «Паэты Ленінграда» (1948), «Руская савецкая паэзія» (1953) і іншых выданнях. У 1978 годзе ў серыі «Паэзія народаў СССР», што выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура», убачыў свет першы на беларускай мове паэтычны зборнік М. Ціханава «Спасціжэнне». Кнігу склалі вершы і балады, што сталі «класікай савецкай паэзіі»: «Ленін», «Пра Расію», «Не заглушыць, не вытаптаць гады...», «Перакоп», «Балада аб цвіках», «Балада пра сіні пакет», «Хіба жыць без рускага прастору...», «Вяртанне», «Двойчы быў на-

«ЛІМ» ВЫСТУПІЎ ЯКІ ВЫНІК?

ПАД такой назвай у «Ліме» за 12 і 19 верасня г. г. быў надрукаваны артыкул, у якім даследаваліся некаторыя аспекты гарадской экалогіі, адзначалася, што Мінскі гарвыканком, Галоўнае архітэктурна-планіровачнае ўпраўленне ча-

БССР па ахове прыроды. У выніку чаго было прынята адпаведнае рашэнне. Мярнуючы па публікацыі «ЛіМА», гэтае рашэнне па шэрагу аспектаў не было выканана. Дзяржкампрыроды БССР дамовіўся з Камісіяй Вярхоўнага Савета БССР сумесна абмернаваць з прыцягненнем спецыялістаў лесной

службаў Мінскага гарвыканкома».

А калі пад увагай, ды яшчэ пастаяннай, ды, відаць, і газеце не трэба было выступаць па гэтых пытаннях? Як інакш зразумець?

«Пры праектаванні мікрараёна «Зялёны Луг-5», — гаворыцца

Таварыш А. Якімчук так спытаўся абвергнуць артыкул, што зусім забытаўся ў сваіх аргументах. Ён піша: «Размяшчэнне аб'ектаў грамадскага прызначэння — палаца спорту «Працоўныя рэзервы» і гасцініцы «Агат» УЗБАГАЦІЛІ (пад-

знішчэння дзесятнаў гектараў плодowych садоў у межах горада. Аднаму на гэтыя пытанні рэдакцыя не атрымала».

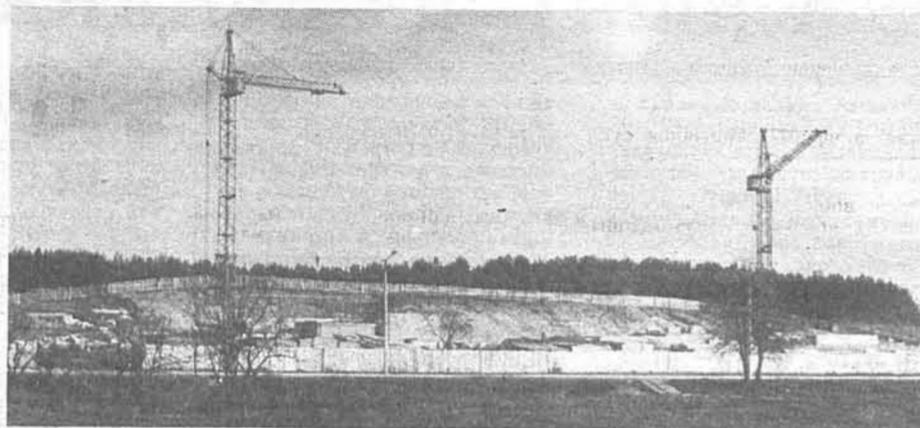
У лімаўскай публікацыі была выказана нягода з рашэннем Мінскага гарвыканкома аб дазволе энергетычным арганізацыям для ўстаноўкі ліній электраперадачы высечкі кіламетравы ўчастак лесу, што падыходзіць да Мінска з усходу. Не пагадзіліся з такім марнатраўствам, як адзначалася ў артыкуле, і кіраўніцтва «Мінскэленбуда», ландшафтнікі ГалоўАПУ. Было выказана меркаванне, што пазбегнуць знішчэння лесу можна шляхам пракладкі кабельнай лініі. «Выкананне электразабеспячэння на дадзеным участку шляхам выкарыстання электракабеляў, — піша нам т. Якімчук, — не ўяўляецца магчымым з выпадку дэфіцыту дадзенай кабельнай прадукцыі і адсутнасці яе паставак».

Кабель — дэфіцыт, а лес — не дэфіцыт?

Няма патрэбы палемізаваць і з лістом у рэдакцыю намесніка старшыні Дзяржбуда БССР Л. Маскалевіча, бо на ўсе заўвагі і прапановы газеты — адзін адказ: не, не і не.

Відаць, сённяшнія патрабаванні аб перабудове, галаснасці не для ўсіх яшчэ сталі арганічнай неабходнасцю. Інакш адкуль было ўзяцця старым, ня добрай памяці бюракратычным адліскам, нашта тал таго, што: «Прыняты дадатковыя меры па забеспячэнні якасці распрацоўкі праектнай дакументацыі на ўзроўні сучасных патрабаванняў, што ў значнай ступені будзе садзейнічаць выключэнню выпадкова безгаспадарчасці і захаванню зялёных насаджэнняў у працэсе будаўніцтва, якія яшчэ маюць месца», — заканчвае свой ліст у рэдакцыю Л. Маскалевіча. «Якія яшчэ маюць месца...» Дзякуй хоць за такое прызнанне.

«ЛЕС СЯКУЦЬ— ПАРК САДЗІЦЬ БУДУЦЬ...»

сам без належных падстаў, не абцяжарваючы сябе пошукам іншых шляхоў, прыносяць у ахвяру гарадской забудове арганічныя куткі натуральнай прыроды — лясныя масівы, узгоркі, плодovыя сады, што ўвайшлі ў межы горада. Адзначалася ў артыкуле і тое, што «блізкі» лес, зялёная зона вакол Мінска засмечаны, што многа лесу штогод знішчаецца.

Старшыня Дзяржкампрыроды БССР В. А. Казлоў паведамляе: «Пытанні, закранутыя ў артыкуле, не новыя — у 1985 годзе яны былі прадметам абмернавання на пасяджэнні Пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета

гаспадаркі, зялёнага будаўніцтва, вучоных і архітэктараў факты, прыведзены ў артыкуле».

Аб выніках абмернавання Дзяржкампрыроды праінфармуе рэдакцыю дадаткова».

Адгукнуліся на лімаўскую публікацыю таксама Мінскі гарвыканком і Дзяржбуд БССР.

Першы намеснік старшыні Мінскага гарвыканкома А. Якімчук з першых радкоў свайго ліста ў рэдакцыю зрабіў спробу абвергнуць факты, якія прыведзены ў артыкуле. «Узятыя ў артыкуле важныя праблемы аховы зялёных насаджэнняў, — піша ён, — знаходзяцца пад пастаяннай увагай адпаведных

далей у адказе, — аналізаваліся і ўлічваліся прыродныя ўмовы тэрыторыі, якая забудовалася: яе рэльеф, зялёныя насаджэнні, прыроднае асяроддзе...» Між тым, у лімаўскай публікацыі прыводзілася думка архітэктараў-ландшафтнікаў, у тым ліку галоўнага ландшафтнага архітэктара горада В. Крапіўнага, што менавіта ўсе гэтыя ўмовы ўлічаны не былі. Дык нам верыць?

Ці не маем мы тут справу з даўно знаёмымі довадамі і спробамі абараніць гонар мундзіра?

крэслена нам) гарадскі ландшафт у гэтай частцы горада». Але ж, тав. Якімчук, гасцініцы «Агат», пад якую вынішчылі частку ўзгорка з лесам, яшчэ не пабудавана! Ян жа яна магла ўзбагаціць гэты ландшафт? Якое гэта «ўзбагачэнне», відна на нашым здымку, які зроблены на тым самым месцы гэтымі днямі.

Як даводзілася ў артыкуле, «Зялёны Луг-5» не адзіны куток Мінска, дзе прырода адчувае бязлітасны прэс горада. Прыводзіліся факты негаспадарчага, напрыклад, стаўлення да захавання рэліктавага гаю ля Шчомысліцы пад Мінскам,

ВОСЬ ужо звыш дваццаці гадоў гучыць слова Алеся Жука ў літаратуры. Лепшыя творы празаіка тым і цікавыя, што яны не пакідаюць нас абыхавымі, узрушваюць сваім пафасам, неардынарнымі героямі, пастаноўкай адвечных і заўсёды новых пытанняў быцця.

Для кожнага пісьменніка важна праўду жыцця пераўвасобіць у праўду мастацкага твора. А для чытача не менш важна зразумець, што новае, раней невядомае, паведамліў аўтар пра чалавека, пра складаныя праблемы часу? Чым запомніліся, чым асабліва ўсхвалявалі ягоныя творы?

Апавяданні, аповесці А. Жука запрашаюць да роздуму. Асноўная тэматыка яго творчасці звязана пераважна з праблемамі вёскі. І гэта не выпадкова, бо, як і многія беларускія пісьменнікі, ён нарадзіўся і вырас у вёсцы. Першыя невялікія замалёўкі А. Жука, мініяцюры, напісаныя на рускай мове, змясціў часопіс «Неман». Пазней яны былі аб'яднаны ў цыкл «За дзедавым лесам» і ўвайшлі ў першую кнігу празаіка. У цэнтры ўвагі — наш сучаснік, людзі працы, часцей за ўсё вясковыя, прадстаўнікі старэйшага пакалення, такія, як Антосіха («Асенняя халада»), Павел («Замеченыя дарогі»), Вінцэс («Вінцэсеў дзень»). Усё жыццё іх прайшло ў нялёгкай працы і, нягледзячы на складаны лёс, яны захавалі ў сабе характава душы, любоў і прыхільнасць да зямлі.

Пісьменнік умее прыкмячаць у людзях перш за ўсё станоўчыя якасці: цярплівую мудрасць, спагадлівасць, гаспадарлівасць. У першых апавяданнях ужо прыкметна абмалёўваецца індывідуальны стыль А. Жука: чыста беларускі лад мовы, павольна, унутрана засяроджаная манера пісьма, эпіграфічнае ўжыванне фарбаў, ланальных слоў і выразаў, добрая лірычнасць. Імянне знайсці адзіна патрэбную дэталю, стварыць адпаведны настрой, інтанацыю, мелодыю фразы. Яна ўстала, падышла да аяна, расчыніла яго: вецер разгануў хмары, і над зямлёю плыла асенняя ноч, абмятала сумным халодным месяцавым святлом. Пасля гэтага чытачы, што пачынаюцца ад самае, яно — канцавое — хаты, роўным лускавіннем блішчала сажалка, і над ёй хіліліся ў паклоне зламаныя старыя вербы, нібыта цягнуліся настаяльнымі рукамі галля да месяца, што нерухома застыў далёка ад берага. За сажалкаю ўзбіраўся на ўзгорак чорнымі нагамі кілянаў стары парк, з дрэў янога час ад часу зрываўся і трапіталі на ветры, летучы да сажалкі, адзінока дрыготліва ліціці, нібы пісьмы, поўныя адчаю і невыказнага суму, пісьмы, якімі ніколі нікуды не даяцца, ніколі не быць працятанымі... Гэты завяршаючы аярд данладна перадае драму герані апавядання «Жонка героя», жанчыны, што шмат перажыла, не зведла асабістага шчасця, страціла ў час вайны мужа і сына, яе думкі, душэўны стан, адпаведны стану прыроды.

У аснове многіх твораў А. Жука, у сюжэтай канве, характарах выяўляецца драматычна, а часам і трагічная супярэчлівасць жыцця, умненне аўтара стварыць псіхалагічна праўдзівы вобраз героя, адпаведны часу і абставінам. У лепшых апавяданнях прыкметны даволі глыбокі аналітычны пачатак, здольнасць пісьменніка па-новаму асвятляць такія звыклія пытанні, як узаемаадносіны людзей, сям'я, каханне, абавязак, шчасце, сутыкненне духоўнага і бездухоўнага. Галоўныя героі тут у большасці сваёй маладыя людзі, часта аднагодкі аўтара, каранямі звязаныя з вёскай, жыццёва далёка ад бацькоўскай хаты («Дом», «Даўняя памяць», «Сонечны снег», «Паляванне на старых азерах», «Паўстанак вяртання» і інш.). Так паступова лазапашваліся, распрацоўваліся і паглыбляліся з твора ў твор розныя сюжэты, хоць у выбары жыццёвага матэрыялу пісьменнік амаль нідзе не паўтараецца. Былі, зразумела, і пэўныя недахопы і выдаткі ў пачынаючага аўтара: даніна модным літаратурным уплывам («Сок манга», «Водсветы зорак»), адлюстраваліся нязна-

чныя прыватныя выпадкі з жыцця герояў, якія не маглі мець абгульняючага значэння, іншы раз адчувалася штучная драматызацыя сюжэта, або, наадварот, аўтар быццам абходзіў «вострыя вуглы», прымушаў герояў ухіляцца ад вырашэння складаных праблем, знаходзіць заспакаенне сярод характава прыроды («Белы месяц», «Вечар шчасця», «Вечаровае сонца»). Але ва ўсім гэтым адчувалася, што пісьменнік настойліва шукае сваё слова, аддаляецца ад ужо знойдзенага, зноў вяртаецца да асвоеных тэм, асэнсоўваючы ўбачанае, перажытае. Мастацкі твор не народзіцца,

«Паляванне на Апошняга Жураўля», праведзенай у Ганцавіцкім раёне супрацоўнікамі Інстытута літаратуры АН БССР у маі 1984 г.).

Раскрываючы вобразы сваіх герояў, А. Жук ідзе ў рэчышчы даследавання сацыяльна-значнай праблематыкі, якая прыцягвае ўвагу многіх аўтараў. Галоўная роля належыць тут імкненню пісьменніка сілай мастацкага слова змагацца з бездухоўнасцю, з многімі адмоўнымі момантамі нашага агульнага жыцця. Адлюстравваючы такія негатыўныя з'явы, як спажывецтва, душэўны інфанталізм, індывідуалістычна-ўласніцкія памкненні, празаік у сваіх пер-

моманты і супярэчнасці, абумоўленыя эпохай НТР, выявіць складаныя сітуацыі, якія вымушаны перажываць у сувязі з гэтым чалавек.

Жыццё старога Анэты, чалавечай і мацерынскай самаадданасці якой варты перайманні, набліжаецца да свайго завяршэння. Але рэсперктыўна, праз уславіны галоўнай герані, аўтар раскрывае ўвесь яе жыццёвы шлях — ад маладых гадоў да старасці, шлях, па якім побач ішлі і радасць, і гора, дзе было і сонечнае святла вялікага кахання і будзённы дні. Сумленны чалавек, пракжыўшы нялёгкае жыццё, не можа абыхавацца адносіца да пытання: «ці так я жыў, што зрабіў добрага для людзей?» Анэта смела можа глядзець у

УСПАМІНЫ ПРА ПЕТРУСЯ БРЮКУ. Складальнік Р. Шкраба. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1986.

Звыш пяцідзесяці аўтараў згадваюць асабовыя моманты з жыццёвага і творчага шляху паэта. Пра П. Броўку ўспамінаюць К. Крапіва і В. Быкаў, С. Шушкевіч і Я. Скрыган, В. Вітка і С. Грахоўскі, І. Навуменка і П. Кавалёў, І. Шамякін і К. Кірзенка, а таксама іншыя літаратары рэспублікі. Тут жа змешчаны згадкі Ю. Ваняга, Я. Хелемскага, С. Сартакова, А. Астроўскага, К. Ваншэнкіна, В. Карчагіна, іншых прадстаўнікоў братніх літаратур.

З успамінаў паўстае шматгранны вобраз П. Броўкі — пісьменніка, камуніста, грамадзяніна, чалавека. Многія матэрыялы ў свой час друкаваліся ў перыёдыцы, а асабовыя напісаны спецыяльна для кнігі па просьбе яе складальніка.

Р. БЯРОЗКІН. Чалавек на прадрэвіні. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск. «Народная асвета», 1986.

Пра жыццёвы і творчы шлях Максіма Багдановіча расказвае Рыгор Бярозкін, прасочваючы, як сталаў талент класіка нацыянальнай літаратуры, як яго пазізія апырэджавала сам час. Упершыню з кнігай чытачы пазнаёміліся ў 1970 годзе — тады яе выпускала выдавецтва «Художественная літаратура». У «Народнай асвете» яна выйшла ў перакладзе на беларускую мову Ю. Канэ.

У. КАРАТКЕВІЧ. Дзікае паляванне караля Стаха. На нямецкай мове. Берлін, выдавецтва «Нойес лебен», 1985.

Вядомай аповесцю выдатнага беларускага пісьменніка — адна з тых твораў, якія ўжо з моманту свайго першага выдання на беларускай мове прыцягнулі да сябе пільную ўвагу перакладчыкаў і кнігавыдаўцоў у многіх саюзных рэспубліках і за мяжой. Цяпер яна ўбачыла свет і на нямецкай мове ў папулярнай серыі «Расказана займальна», луюю выпускае маладзёжнае выдавецтва «Нойес лебен» (ГДР). Пераклад аповесці зрабілі Інгборг і Алег Калінько. У кнізе змешчана шмат ілюстрацый, аўтар якіх — мастачка Дагмар Шульц. На чакертай старонцы каларовай вонкадні чытач знойдзе кароткі пераклад зместу першых раздзелаў аповесці.

ЗАСТАНЕЦЦА САМНОЙ

Штрыхі да творчага партрэта Алеся ЖУКА

Лідзія САВІК

калі аўтар не будзе шукаць, набываць вопыт, жыццёвы і творчы, не будзе знаходзіцца ў віры падзей, не пройдзе праз розныя выпрабаванні, не прапусціць зведанае праз уласнае сэрца Відаць, не было б сёння кнігі А. Жука «Зоркі над палігонам» (адзначанай, дарэчы, прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі), калі б аўтару не давялося служыць два гады ў войску камандзірам мотастралковага ўзвода. У вобразе галоўнага героя аповесці лейтэнанта Карповіча ўвасоблены многія аўтабіяграфічныя моманты, рысы характара. Узмужненне героя — гэта і пасталенне пісьменніка, які вучыцца па-мастацку даследаваць дыялектыку жыцця. М. Тычына, рэцэнзуючы «Зоркі над палігонам», пісаў, што творы А. Жука «ўражваюць рэчыўнасцю пісьменніцкага бачання, прадметным, дэталёвым паказам абставін».

Ва ўсіх гэтых пошуках немаю падртрымку аўтару анавала добразычлівы водгукі крытыкі, якая адзначала «літаратурную тэхніку маладога празаіка, умненне ў лепшых творах пераўвасобіца ў сваіх герояў, людзей іншага жыццёвага і духоўнага вопыту, творчую смеласць, гуманнасць, цярпімасць пры велікіх ясных ідэйных пазіцыях» (Г. Шупенька), «чалавечнасць, засяроджаную на спагадлівасці, шчырасці герояў» (С. Андрэаю), «маладога і шчырае хваляванае, з якім аўтар ужываўся ў сваіх героях і жыў за іх» (Ю. Канэ). Нельга не пагадзіцца з гэтай аб'ектыўна-станоўчай ацэнкай творчасці А. Жука, з той радасцю прадбачання: з якой М. Лобан пісаў у рэцэнзіі на кнігу «Не забывай мяне», што кожны наступны твор будзе вяршынным у творчасці празаіка, і вяршынь наперадзе многа. Вядома ж, не ўсё напісанае А. Жуком, раўназначна па сваіх мастацкіх вартасцях. Ненаторыя рэчы не пазначаны глыбінёй асэнсавання рэчаіснасці, перажытацыю матэрыялу («І сніўся сон», «Чорны павой»). Але ў цэлым творчы шлях празаіка сапраўды прыкметны нязнанным удасканаленнем майстэрства. Яскравае сведчанне таму — аповесці пісьменніка, дзе ён працягвае грунтоўна распрацоўваць маральна-этычныя праблемы жыцця сучасніка. І амаль кожнае з іх адкрывала нешта новае ў характары, паводзінах, светаразуменні героя — станоўчае ці адмоўнае, але якраз тое, што найбольш цікавіла чытача, што балела аўтару. «Такая вясень», «Чыгун», «Не забывай мяне», «Халодная птушка», «Белым снегам», «Паляванне на Апошняга Жураўля» — аповесці, якія сёння дзейна працоўныя, вылікаюць моцнае пачуццё суперажывання лёсам герояў, абуджаюць і актывізуюць думку кожнага, хто прачытае іх. (Гэта пацвярджаецца між іншым і матэрыяламі чытання канферэнцыі па кнізе

шых аповесцяў «Такая вясень», «Чыгун» імкненца паглядзець на гэтыя з'явы «знутры», выводзячы розныя тыпы «антыгерояў», іх спажывецкую псіхалогію.

Наўрад ці можна назваць А. Жука чыста «вясновым» пісьменнікам, хоць усё лепшае, што ім напісана, непасрэдна тычыцца праблем вёскі. Але гэта ланальная, здавалася б, тэматыка ў аповесцях празаіка выяўляе цесную знтаванасць з цэлым, агульнанародным. Колькі ўжо напісана ў сучаснай літаратуры аб развітанні са старою вёскай, аб вяртанні да яе, аб мудрых старых, у вобразах якіх увасоблены лепшыя вясковыя традыцыі, высокія маральныя якасці. Аднак з'яўляюцца аповесці А. Жука «Халодная птушка», «Паляванне на Апошняга Жураўля» — і моцна шчыміць сэрца ад захвалення старою Анэтай, Сцяпанам Дзямідчынам... Адчувальны ў гэтых творах свой погляд празаіка на востранадзёжныя праблемы нашай рэчаіснасці, такі ж, як у Ф. Абрамава, В. Быкава, В. Шукшына, В. Бялова, В. Распуціна, В. Астаф'ева, Я. Сіпакова, А. Кудраўца, В. Казько і іншых мастакоў слова. Гэта адметнасць поглядаў пісьменніка-гуманістаў у тым, што заўсёды ў цэнтры іх увагі перш за ўсё чалавек, яго духоўная напоўненасць, адносіны да сваіх абавязкаў, працы, людзей.

У аповесці «Халодная птушка» А. Жука таксама хвалюе лёс чалавека, яго маральныя прынцыпы. Празаік ставіць пытанні, якія надзвычай актуальна гучыць сёння, пасля гістарычных рашэнняў XXVII з'езда КПСС. Што трэба рабіць, каб не завалодаў чалавек свет рэчаў, не загінула чалавечасць, добрае ў кожнай асобе на складаным і супярэчлівым шляху жыцця? Гэтыя праблемы пісьменнік разглядае, праводзячы паралелі, супастаўляючы жыццё Анэты, сялянкі-ўдавы, з існаваннем сям'і Аляксандра Дзягеля, яе аднавяскоўца, былога калгаснага брыгадзіра, бяздушнага ўласніка, для якога нажыва стала галоўнай мэтай жыцця. Размова ідзе аб барацьбе высокай духоўнасці з мяшчанскай псіхалогіяй, з ваяўнічай бездухоўнасцю.

Празаік будзе сваю аповесцю так, што сённяшняе жыццё герояў выяваецца даволі аддаленым мінулым: вяснымі і пасляваеннымі цяжкасцямі. На першае месца ў ёй ставяцца, аднак, духоўныя каштоўнасці ў якасці галоўных крытэрыяў пры вызначэнні годнасці чалавечай асобы. Строга аналітычны і разам з тым драматычны настрой аповесці гаворыць аб імкненні аўтара аб'ектыўна паказаць не толькі вялікія зрухі ў жыцці сённяшняга вёскі, але і негатыўныя

вочы людзям: колькі слябе памятае, да зямлі працавала, адна гадала дзяцей, у якіх бацьку адабрала вайна, любіла зямлю, была моцна прыязная да свайго роднага кутка. І зраз, калі надыйшла пара развітвацца з ім, ехаць у горад да сына, жыццё быццам губляе ўспялікі сэнс. Не можа сабе ўявіць Анэта іншага жыцця, як у роднай вёсцы, бо «нішто не можа і не зможа абудзіць у чалавеку самых высокіх і самых вечных пачуццяў, як бацькаўшчына! І не быў і не будзе, і нельга быць чалавеку шчаслівым, калі ідзе ён па жыцці без бацькаўшчыны ў сэрцы. Няшчасны гэты чалавек, і, мабыць, цяжка і страшна паміраць яму, бо калі памірае чалавек, улюблены ў зямлю і ў людзей, якія побач з ім жылі, то ён ведае, што пакідае на зямлі і радасць жыцця, і след сваіх рук на зямлі, і памяць пра слябе ў душы гэтых людзей хоць на адно пакаленне».

Традыцыйныя пытанні, якія ставіць пісьменнік у сваёй творчасці, надзёжны і неабходныя тады, калі ён раскрывае іх павомаму, на аснове новага вопыту народа і асобнага чалавека. Мы адчуваем, наколькі ўсхвалявана, неабыхава гучыць голас аўтара — ёсць у ім і боль, і сумненне, і надзея, падмацаваныя гарачым імкненнем праўдзіва паказаць сваіх герояў, чым і як яны жывуць. Новае якраз у тым, што філасофскія пытанні сэнсу жыцця чалавека празаік раскрывае ў цеснай суднесенасці з важкасцю сённяшніх праблем, сілай іх незвычайна моцнага прыцягнення. І асабліва важна, што аўтар свярджае раўнавагу матэрыяльнага і маральнага, якая заўсёды павінна схіляцца ў бок высокіх маральных каштоўнасцей. Тут найбольш вылучаецца аўтарскае разуменне народнага жыцця, яго ідэалаў, рэальнага і магчымага. Праз старую Анэту, праз Сцяпана Дзямідчыка выводзіць пісьменнік чытача да таго агульназначнага, што цікава і важна для ўсіх. Непакой і клопат за лёс сваіх герояў, навакольнага асяроддзя, вёскі, прыроды перарастае ў непакой за наш агульны дом — зямлю, за чалавека, які павінен зберагчы для сябе і сваіх нашчадкаў гэты дом, пакінуць яго зялёным і прыгожым.

Вясковы свет А. Жука паўстае неаднародным і супярэчлівым, няма ў ім ні ідылічна-сентыментальнага, ні беспрасветна-цёмнага — ён працягваецца горадам, як і горад неаддзельны ад вёскі, яе турбот. Гэтым і вызначаюцца ідэйна-тэматычныя пошукі пісьменніка — заглыбленне ў жыццё вёскі, імкненне

(Заначэнне на стар. 6)

УШАНАВАЦЬ ІХ ПАМЯЦЬ

Юрка Гаўрук і Арназдз Мардвілка аднагодкі. Іх творчы шлях пачынаўся ў дваццатых гадах, абодва пісалі вершы, апавяданні, нарысы і рэцэнзіі. Іх збліжала шчырае сяброўства і пераклад мастацкіх твораў на беларускую мову: Ю. Гаўрук перакладаў з французскай, англійскай, нямецкай, польскай, рускай і ўкраінскай моў; А. Мардвілка — паэзію і прозу з англійскай, рускай і ўкраінскай моў.

Калі жыццёвы і творчы шлях Ю. Гаўрука акрэслены шырэй, то хацелася б трошкі больш расказаць пра А. Мардвілку. Ён выкладаў англійскую мову ў ВДУ Ташкента і Самаранда, з 1963 года працаваў выкладчыкам рускай мовы і літаратуры ў Ташкентскім рэспубліканскім педагагічным інстытуце, у аўтарскім калектыве выдаў падручнік «Сучасная руская мова» (Ташкент, 1976—1977). Вучыўся будучы перакладчык у БДУ, пасля на Вышэйшых курсах но-

вых моў пры Маскоўскім універсітэце (1929—1930). Працуючы ў Мінску, змяшчаў у газеце «Савецкая Беларусь», часопісах «Маладняк», «Полымя» і іншых выданнях свае вершы, апавяданні, нарысы і рэцэнзіі. Выдаў кнігу нарысаў пра новабудулі Беларусі «Вялікае нараджэнне». Пераклаў на беларускую мову чатыры раздзелы «Спеваў аб Гаяваце» Г. Лангфэла, асобныя творы Д. Лондана, Р. Тагора, П. Тычыны, раман М. Ляшко «Доменная печ».

І Ю. Гаўрук і А. Мардвілка пакінулі багатую перакладчыцкую спадчыну, якая безумоўна вяртае ўвагі. Няма гэтага пераважнага напісанага арыгінальнага твораў. Неабходна ўсё лепшае, створае імі, выдаць асобнымі зборнікамі.

Памёр А. Мардвілка ў Ташкенте 27 кастрычніка 1986 года. Хатні архіў знаходзіцца ў дзяцей, і добра было б, каб ён трапіў у Мінск.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ЗАСТАНЕЦА СА МНОЙ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 5)

высветліць духоўны свет гараджаніна, часцей за ўсё былога вяскоўца, які не парывае з дарагімі светамі свайго дзяцінства і юнацтва. Побач з Анэтай, Сцяпанам Дзямідчыкам існуюць Дзягель і Чыгун, і вясковы настаўнік Шура, з тых інфантальных людзей, якія задавальняюцца сытым, бестурботным жыццём. Моцныя, сучасныя дзельныя жанчыны нахвосты Марыі Зажэўскай («Не забывай мяне») і Веры («Белым снегам»), якім не хапае жаночкасці, дабраты, цяпла, каб стварыць сям'ю, і побач з імі кар'ерыст і прыстасаванец Загацкі, таленавіты архітэктар Валодзя, які, падпарадкоўваючыся жонцы, паехаў у вёску, але так і не змог там прыжыцца, недарэчна загінуў. Не ўсё проста і лёгка ў жыцці — адных не прымае вёска, другія не вытрымліваюць нервовых перагрузак горада — усё гэта адчувальна ў падтэксе апавесцей А. Жука. Жыццё ў іх паўстае такім, якое яно ёсць на самой справе, святло і цені пакладзены мастаком так, што мы яскрава ўяўляем паэзію сялянскай працы, прыгажосць душы многіх герояў, яе чыстыню і надзею. Нават цяжка і пакутлівае, а яго хапіла ўсім, азорана святлом любові, спагадлівасцю да людзей. У героях А. Жука як бы суіснуюць два свету: матэрыяльны, прыземлены і другі — паэтычны, непрыкметны знешне, адухоўлены багатым унутраным зместам чалавека.

За ўсім гэтым заўсёды адчувальна пытанне, якое хвалюе аўтара: як усёбакова паказаць сучасніка, праз якія канфлікты, сацыяльна-маральныя калізій, сітуацыі, каб паўнакроўна і глыбока раскрыўся яго характар, асоба, каб чытач бачыў і наследваў актыўнай жыццёвай пазіцыі героя, атрымліваючы высокі духоўны зарад?

Драматычная, амаль дэтэктывная сітуацыя, з якой пачынаецца апавесць «Паляванне на Апошняга Жураўля», настройвае чытача на эмацыянальнае ўспрымання яе падзеі. Трагічны і ў той жа час жыццесвярдзальны свет твора трывожыць душу, прымушае думаць, супастаўляць праўду жыцця і праўду мастацтва. У цэнтры апавесці — лёс Сцяпана Дзямідчыка, былога старшыні калгаса, затым брыгадзіра і пенсіянера. Письменник знаёміць нас з героем у апошнія моманты, калі перад смерцельна параненым брацёрна Дзямідчыкам праходзіць усё яго нялёгкае жыццё. І са смерцю Сцяпана адчуваеш, як абяднела не толькі

маленькая палявая вёска Альховыя Крыніцы, але і твой уласны свет, з якога пайшоў разумны, клапатлівы сябра і абаронца, Чалавек, які жыў па законах вышэйшага добра і справядлівасці. Але не, не пайшоў ён, таму што пакінуў аб сабе цудоўную памяць, даў маральны ўрок, як трэба жыць, быць змагаром, любіць сваю зямлю, захоўваць усё жывое на ёй: чалавека, лес, поле, раку, хлеб, баброў, птушак... І назаўсёды ўжо застаецца са мной і ўва мне, чытачу, яскрава прыклад гэтага жыцця, бо ўзбагаціў мяне духоўна, прымусяў многае пераацаніць, задумацца...

У кожнай кнізе чытач шукае сябе, шукае адказы на свае ўласныя пытанні. І апавесць А. Жука, дзе галоўны герой дзейнічае, гаворыць, думае, адчувае гэтак жа аб'ёмна і глыбока, як і ў жыцці, прымушае і чытача па-новаму паглядзець на наваколнюю рэчаіснасць, заўсёды быць чалавекам, вывараць свае ўчынкі, думкі, з учынкамі, думкамі любімага героя, праз вобраз якога пісьменніку ўдалося праўдзіва раскрыць праблемы, хвалюючыя не толькі асобнага чалавека, але і ўсіх нас. Важна, што вобраз героя аўтар раскрывае ў шматмерных праўдзінных яго чалавечай існасці, паказваючы багацце унутранага свету, гадоўнасць да актыўных дзеянняў, у якой бы якасці і стане ён ні знаходзіўся.

Асэнсаванне лёсу чалавека ў творах А. Жука, наогул, ідзе па лініі цеснай узаемасувязі яго з навакольным светам, шматлікімі супярэчнасцямі нашага хуткаплыннага часу. І нездарма ў сваёй творчасці праявіў звартаецца галоўным чынам да тэм сучаснасці. Письменніку, які добра адчувае яе праблемы, неабходна перадаць праз жывыя, паўнакроўныя вобразы ўсё тое лепшае, што было, ёсць у людзях, звязаных працай, побытам з зямлёй, прыродай. Іх багаты жыццёвы вопыт, які складае сутнасць гістарычных і паўсядзённых падзей, павінен быць засвоеным новым, маладым пакаленнем, якое пераймае працоўныя традыцыі старэйшых. У самаадданай працы, любові да зямлі, людзей, сваёй малой Радзімы, у напружаным, актыўным жыцці, канкрэтных учынках, перажываннях раскрываецца і самасцвярджаецца герой А. Жука, выяўляючы духоўную прыгажосць, высокую маральную, сацыяльную, псіхалагічную рысы характару. Справай выявае пісьменнік чалавечую годнасць сваіх герояў, і ў гэтым асноўная каштоўнасць яго твораў, іх глыбока эмацыянальнага ўздзеяння на чытача.

ПЕРАКЛАД: ЗДАБЫТКІ, ПРАБЛЕМЫ

КАМЮ ПА-БЕЛАРУСКУ

А. Камю. Чужаніца. Раман, апавесць, апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура». 1986. А. Камю. Госць. Апавяданне. «Літаратура і мастацтва». 17.VIII.1984. Пераклад з французскай З. Коласа.

У 1983 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» распачало выпускам кнігі Б. Зупанчыка «Памінікі» ў перакладзе са славенскай І. Чароты новую серыю — «Бібліятэку замежнай прозы». Выданне перакладаў замежнай прозы стала набываць больш сістэматызаваны характар, паступова пашыралася. З таго часу выйшлі творы А. Сент-Экзюперы (пер. Н. Мацяш), Я. Гашака (група перакладчыкаў), У. Сараяна (пер. І. Сляповіч), Б. Нушыча (пер. І. Чарота), І. Эркена (пер. М. Гіль, Л. Каў-

рус), Ф. Марыяка (пер. Л. Казыра), К. Абэ (пер. В. Рабкевіч).

Дзевятай па ліку з'явілася кніга аднаго з буйнейшых французскіх пісьменнікаў сучаснасці Альбера Камю — «Чужаніца» ў перакладзе Зміцера Коласа, самага маладога з пералічаных тут перакладчыкаў.

У 1984 годзе ў «ЛіМе» было змешчана ў яго ж перакладзе апавяданне Камю «Госць». І вось цяпер — кніга. Змест яе склалі раман «Чужаніца», апавесць «Падзенне» і тры апавяданні. Шкада, што не ўвайшоў у зборнік яшчэ адзін значны ра-

«Мастацкі пераклад — дзейная форма міжлітаратурных сувязей, ён адчувальна актывізуе іншыя віды літаратурных узаемаадносін. Уяўленне пра літаратурны працэс будзе няпоўным без уліку дасягненняў мастацкага перакладу», — гаварылася на сумесным пасяджэнні секцыі мастацкага перакладу ў крытыні, якое адбылося 31 кастрычніка ў Доме літаратара. З дакладам «Стан і задачы крытыкі мастацкага перакладу» выступіў кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР А. Верабей. Садаклад зрабіў навуковы супрацоўнік інстытута Л. Казыра.

Было адзначана, што стан крытыкі мастацкага перакладу ў рэспубліцы нездавальняючы. Пераклады першай паловы 80-ых гадоў беларускімі крытыкамі і літаратуразнаўцамі асэнсаваны ў недастатковай ступені. У першую чаргу яны закранаюць праблемы беларуска-рускага ўзаемадзеяння, асабліва праблемы перакладу беларускай літаратуры на рускую мову. Аб важнасці гэтага пытання сведчыць пасяджэнне Савета па беларускай літаратуры і мастацкім перакладзе Саюза пісьменнікаў ССРС сумесна з прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, што адбылося ў красавіку 1984 года ў Мінску. У выступленнях удзельнікаў нарады было падкрэслена, што не заўсёды на рускую мову перакладаецца лепшае з таго, што існуе ў нашай літаратуры. І калі справы з перакладамі беларускай паэзіі на рускую мову выглядаюць быццам бы і няблага, то пераклады беларускай прозы вынікаюць сур'езным нараканні. Канечне, памылкі і слабасці сёння, як правіла, не тыя, што трыццаць гадоў назад, у нашы дні цяжка знайсці прыклады прамой і безадназначнай халтуры (хоць, на жаль, сустракаецца і такое), але значна вышэйшымі сталі і патрабаванні да перакладу. Пераклады твораў некаторых беларускіх класікаў (К. Чорнага, М. Гарэцкага) зроблены на нізкім узроўні і знікаюць рэпутацыю класікаў у іншымоўным асяроддзі.

Існуе праблема падрыхтоўкі перакладчыкаў і даследчыкаў мастацкага перакладу, якая звязана галоўным чынам са станам беларускай мовы ў рэспубліцы, абмежаванай сферай яе ужывання і прэстыжнасці. Недахопы перакладчыкаў кніг тлумачацца і тым, што ў выдаўцоў няма яснай перспектывы, планімернасці ў рабоце, досыць часта маскоўскія выдавецтвы ігнаруюць перакладчыкаў, якія жывуць у Беларусі, і нарыстаюцца паслугамі выпадковых людзей. Таму, каб перакрыць дарогу шэрым перакладам, у друку неабходна больш, а галоўнае — смелай і вострай гаварыць пра якасць перакладу, пра адбор імёнаў і твораў для перакладу. Нашы беларускія перыядычныя выданні павінны быць больш уважлівыя і патрабавальныя да крытыкі мастацкага перакладу. У рэцэнзіях і артыкулах трэба весці больш зацікаўленую гаворку пра якасць перакладу, а не толькі пра ідэйна-эстэтычныя вартасці таго ці іншага твора. Наспела патрэба для дыскусіі па пытаннях якасці і характару адбору твораў для перакладу (які іншымі пісьменнікаў на беларускую мову, так і беларускіх — за межамі рэспублікі). Хацелася б, каб у гэтай дыскусіі выступілі вядомыя пісьменнікі, літаратуразнаўцы і крытыкі.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел Д. Бугаёў, А. Яскевіч, М. Ароўка, А. Ліс, А. Пяткевіч, В. Рагойша, К. Шэрман і іншыя.

Сёння, адгукваючыся на выказаныя пажаданні, штотыднёвік друкуе крытычныя водгукі на перакладныя творы, што выйшлі ў апошні час.

Дробязі, якіх зашмат

Ф. Марыяка. Тэрэза Дэскейру. Клубок гадзюк. Пераклад з французскай Л. Казыры. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў свет чарговую кніжку з серыі «Бібліятэка замежнай прозы», у якую ўвайшлі два раманы Франсуа Марыяка — «Тэрэза Дэскейру» і «Клубок гадзюк». Франсуа

Марыяка працаваў у розных жанрах, але найбольшы поспех прынеслі яму раманы, якім уласцівы тонкі псіхалагізм, глыбокае праікненне ў чалавечыя пачуцці і адносіны. Творчасць Франсуа Марыяка знайшла шы-

ман — «Чума». Выклікана гэта, пэўна, абмежаванымі памерамі выданняў серыі. То, можа, варта ў асобных выпадках падумаць пра іх павелічэнне, асабліва калі гаворка ідзе пра твор суветнай вядомасці.

У сувязі з размоваю пра гэтую кнігу хацелася б падзяліцца і некаторымі іншымі меркаваннямі па розных пытаннях развіцця перакладу ў рэспубліцы.

Амаль усе ўключаныя ў зборнік творы (за выключэннем апавядання «Адступнік, або Затлумлены дух») можна пры жадаванні прачытаць на рускай мове. Але хутчэй за ўсё толькі ў чытальнай зале буйной бібліятэкі. Рускі чытач упершыню пазнаёміўся з творчасцю Камю ў 1969 годзе, калі ў выдавецтве «Прогресс» выйшла «Выбранае» пісьменніка, а ў часопісе «Новый мир» — «Падзенне» і два апавяданні. Прадоўжылася знаёмства летась: у альманаху «Современная драматургия» надрукавана п'еса «Непаразуменне». Рабло на гэтым акэанце, бо ведаю: многія лічаць, што мэтазгодна перакладаць на беларускую мову толькі тыя творы, якіх няма ў рускіх перакладах — маўляў, рызыкаем інакш не знайсці чытача. Вядома, нельга не ўлічваць фактар даступнасці рускіх выданняў — у інтэрсах прэстыжнасці выданняў на беларускай мове. Але ж прыярытэты гэта не можа быць вырашальным, калі гаворка ідзе пра буйныя пісьменнікаў, больш частка твораў якіх перакладзена ўжо на рускую мову, як гэта і адбылося са спадчынай Камю. (Не выхадзілі на рускай мове толькі філасофскія эсе пісьменніка, некаторыя п'есы і апавяданні). Тым больш, калі рускія выданні сталі рэдкасцю. І можна смела сказаць, што выданне беларускіх перакладаў з Камю — падзея насцялая і радасная.

Істотны той факт, што пераклады зроблены непасрэдна з арыгіналаў. Не варта тлумачыць, як гэта важна. Радуе, што ў рэспубліцы расце група маладых перакладчыкаў, выпускнікоў Мінскага педінстытута замежных моў, выхаваныя якога да нядаўняга часу амаль не бралі ўдзелу ў літаратурным

пракае прызнанне на радзіме і за мяжой. У 1933 ён абіраецца ў «Французскую Акадэмію», а ў 1952 годзе яму прысуджаецца Нобелеўская прэмія па літаратуры.

«Тэрэза Дэскейру» і «Клубок гадзюк», перакладзеныя вопытным перакладчыкам Леанідам Казырам, — першыя творы гэтага пісьменніка, з якімі беларускі чытач атрымаў магчымасць пазнаёміцца на роднай мове. Гэтыя два раманы з'яўляюцца аднымі з лепшых у мастацкіх адносінах і разам з тым тыповымі ў плане выяўлення светапогляду пісьменніка.

Л. Казыра ў асноўным вырашыў тыя праблемы, якія паўсталі перад ім у час працы. У гэтай сувязі нельга не адзначыць такую з іх, як адсутнасць французска-беларускага слоўніка, што, безумоўна, ускладняе і без таго нялёгкую працу перакладчыка, аб чым нядаўна ішла гаворка на старонках штотыднёвіка. Перакладчыку ў цэлым удалося перадаць змест і данесці дух гэтых раманаў да нашага чытача. Пераклад зроблены добрай мовай, гучыць па-беларуску натуральна, лёгка чытаецца. Можна адзначыць шэраг перакладчыцкіх знаходак Л. Казыры. Аднак больш важна, на нашу думку, спыніцца на некаторых спрэчных момантах, недакладнасцях і памылках у перакладзе, якія не маглі не аказаць уплыву на яго якасць.

працэсе на Беларусі. Сёння з нямецкай перакладаюць Л. Баршчэўскі, М. Ляшчун, з французскай — Л. Казыра, Н. Маціш, З. Колас, А. Істомін, С. Шупа, С. Мурашка, З. Жук, з англійскай — І. Сляповіч, У. Шчасны, В. Валынскі, М. Кандрусевіч, А. Міхальчук, з іспанскай — Я. Лапатка, А. Папкоў. Есць нават перакладчык з малагасійскай — У. Палупанаў, але выступіў у друку ён толькі аднойчы. Варта звярнуць увагу на тое, што дачыненне ўсіх іх да беларускага мастацкага слова — вынік уласнага энтузізму. Хацелася б, каб і кіраўніцтва інстытута спрыяла падрыхтоўцы перакладчыкаў мастацкай літаратуры: пашырала ў навуцальнай праграме курс роднай мовы (сёння яе вывучаюць толькі ў першым семестры) — гэта будзе карысна і для будучых выкладчыкаў, што ў большасці сваёй стануць працаваць у школах з беларускамоўнаму навучання. Мэтазгодна ўвесці на перакладчыцкім факультэце курс асноў тэорыі і практыкі мастацкага перакладу — апошні хоць бы ў факультэцкай форме.

Паводле прыведзеных у друку дадзеных, у Літве перакладаюць непасрэдна з арыгінала з 34 моў свету, у Эстоніі — з 50-ці, на Беларусі паводле маіх падлікаў (згодна з публікацыямі 1980-х гадоў) — прыкладна з 22 моў. Здаецца, не так ужо кепска, але мусяць быць вышэйшы ўзровень падрыхтоўкі чытацкі перакладчыкаў і іх актыўнасць, шырэйшыя — выдавецкія планы.

А неабходны нам пераклады з багата якіх моў свету. Таго патрабуюць інтарэсы развіцця нашага мастацкага слова, павышэння яго аўтарытэту сярод чытачоў. Вядома, гаворка ідзе бодзь аб прозе: Эўтэрпа і Каліпа — музы надта свосаболюбывыя, і для перакладаў пазэіі пажадана прыцягнуць і «чыстых» пазэіаў. Але зноў жа — паўстае пытанне падрадкаўнікаў як важнага фактара забеспячэння якасці перакладаў і аплаты гэтых падрадкаўнікаў, якая, наколькі мне вядома, у

выдавецтвах — мізэрная. Відавочна ж: разыходжанні з арыгіналам, якія з'яўляюцца пры перакладзе на мову-пасрэдніцу, павялічваюцца часцей за ўсё пры новым перакладзе (пераперакладзе).

Дарэчы, няшмат у нас перакладаў з замежных моў на беларускую для дзяцей, нашых заўтрашніх чытачоў «дарослай» літаратуры, заўтрашніх літаратараў. Не песьняць іх арыгінальным перакладам — займаюцца больш перадрукамі з «хадавых» выданняў. О, план — ці ж такі ты ўсемагутны? Думаецца, што ў распаўсюджванні гэтых самых кніг (Ж. Верна, Ф. Купера, напрыклад) у беларускіх перакладах кнігагандаль не меў бы празмернага клопату.

Але звернемся ўрэшце да перакладаў З. Коласа.

Не буду казаць пра цяжкасці, з якімі сустраўся перакладчык. Няшмат у Камю спецыфічнай лексікі (тэхнічнай, вайсковай, як у Сент-Экзюперы, юрыдычнай, як у Марыяка, арга, наватвораў, як у Б. Вяна — дарэчы, вельмі цікавага, малавядомага ў нас пісьменніка, аднаго з найпапулярнейшых у Францыі, з якім змогуць у бліжэйшыя гады пазнаёміцца нашы чытачы ў перакладах С. Шупы). Варта, праўда, вылучыць «Падзенне». Рытарычная, вычварна-мудрагелістая мова галоўнага героя, доўгі маналог якога і ўяўляе сабою аповесць, вымагала ад перакладчыка працы больш карпатлівай, творчай: адпаведны пласт нашай мовы не распрацаваны ўсё ж так глыбока, як у французскай, што зведала росквіт вытанчанага прыгожага пісьменства яшчэ ў XVII—XVIII стагоддзях у прозе Паскаля, Ларашфуко, Лабруера, Прэво д'Экзіля, дэ Лакло. Галоўная цяжкасць, бадай была ў тым, каб, захавашы дух арыгінала, добра і натуральна перадаць па-беларуску тое, што прыгожа і дакладна гучыць па-французску.

І перакладчык з гэтым, на маю думку, справіўся ўдала. Не маючы магчымасці рабіць

тут дэталёвы аналіз усіх цікавых момантаў перакладу, яго вартасцей, спрэчых выпадкаў і недахопаў, спынюся адно на некаторых — найбольш тыповых.

Вось што важна: перакладчык не проста перакладае дакладна — ён перакладае творча. Прывяду невялічкі ўрываек як паказальны для перакладчыцкай мовы З. Коласа.

«Гэтаксама блішчаў да чырвані распалены пясок. Нібы ў задшыцы, мора лізала бераг языком сваім шпаркіх кароткіх хваляк. Я паволі ішоў да скал і адчуваў, як галава пухне ад сонца. Спёка прыціскала мяне да зямлі, не пускала далей» (с. 54).

Толькі чатыры кароткія сказы. Але ўжо можна адчуць, як нязмушана гучыць у перакладчыка беларускае слова.

Другая істотная рыса маладога перакладчыка: ён няспына шукае слова новае, нязбітае. Відаль, што ён настойліва вывучае слоўнікі, старыя кнігі, шмат што знаходзіць у творах тых пісьменнікаў, стыль якіх вылучаецца частымі моўнымі знаходкамі. Для Коласа гэта, пэўна, М. Гарэцкі, К. Чорны, У. Караткевіч. Прынамсі, так я адчуваю па перакладзе. У ім няшмат выказаў, якія крытыкавалі ў артыкулах і кнігах па культуры мовы, а больш такіх, што хвалілі: напрыклад, «наведнік», «заступаць дарогу», «заспець» замест «застаць». Нямаюць перакладзе слоў, што не з частых гасцей на старонках сённяшніх літаратурных твораў. Наватворы, што не надта «ажыліся» яшчэ ў літаратуры, словы малараспаўсюджаныя ў многія з тых, што пазначаны ў слоўніках як дыялектызмы, архаізмы, паланізмы — яго актыўная зброя. Вось некаторыя з іх: паваротка, шыгульня, даць дыхту, пудлаваць, тэлефанавец, валізка, фатэль, задуха, набой, чаўрыць, юрыць, клады, старадрэвіна, адлеў, няблага, імасці, юрлівец, гаматны, апал, skutak... Мажліва, не ўсе яны пажаданыя гасці ў нашай сённяшняй літаратурнай мове, але мне пошук перакладчыка здаецца карысным. А якую добрую знайшоў ён назву для ра-

мана — «Чужаніца!» Слова зафіксавана ў слоўніках, калі-нікалі сустракаецца ў творах, але ж знайсці яго, адчуць, наколькі адпавядае яно сутнасці героя, думаю, не проста было. («Тадзі я зразумеў, адкуль у мяне тае дзіўнае пачуццё, нібыта я тут лішні, як чужаніца» — с. 73). Хораша карыстаецца перакладчык словам «злоснік» у значэнні «крыўдзіцель». Арганічныя ў кантэксце словы «брамнік» і «шынок», ужытыя замест літаральных «кансерж» і «рэстаран». Можна запярэчыць: нашто прэтэнцыёзнае «ажыятацья», калі ёсць простае — «хвалыванне»? Але, здаецца, тут слова перадае іронію «дзеянікі» — галоўнай дзейнай асобы. Слова «дзеянікі» ужываецца ў нязвыклым значэнні — наколькі ўдала? Знайшоў незнамыя мне словы «сквар» у значэнні «страшэнная спёка» і іншыя.

Думаю, перакладчык ідзе спакваля да ўласных наватвораў. Прыслухоўваецца ён і да гаворкі моладзі, сярод якой нараджаюцца новыя словы, ажываюць напачаткі забытыя, малапашыраныя. Знойдзены цікавы адпаведнік рускаму «болельщик» — «заўзятар». Слова, можа, не ўсім прыйдзецца даспадобы, але ж лепшага я не сустракаў. Падкрэсліваю: перакладчык у пошуку. Ён захоплены моваю, адчувае яе смак. І таму слова ў яго — часцей за ўсё жывое, непасрэднае. А асобныя няўдачы на гэтым шляху — непазбежныя выдаткі росту. Перашкаджае часам і жаданне надаць перакладу гучанне не толькі як мага больш беларускае, натуральнае, але і сваё, арыгінальнае, непаўторнае. Не думаю, што «рэшта» — «Рэшту ж (таго, што адбылося. — А. А.) я бачыў сам», «Усю рэшту суда ён сядзеў...» — гэта найлепшыя варыянт. Здаецца, лепш, чым «іспыт», «грабежнік», «загваздака» — «выпрабаванне», «рабаўнік», «замінка». Чытаем: дзяўчо ідзе па вуліцы «ў чорных лакараваных пантофліках». Гэта ж хатні абутак. У Камю проста: «сулье» — «чаравічкі». Сустрэў яшчэ: «нагляя непазбежнасць». Тут не паланізм у значэнні «спешны, безадкладны,

раптоўны»; у Камю чытаем «энсалья» — «нахабная». Не радуецца словы «ўрач» і «перабіваць», хоць часцей у перакладзе знойдзем «доктар» і «перапінняць». Любіць перакладчык прыслоўе «адно». А іншы раз лепей было б ужыць «толькі»: «Я нічога не адчуваў, адно сонца ў галаве біла ў свой раз'юшаны бубен...».

Есць колькі няўдала перакладзеных выразаў.

«...я не пазбаўлюся сонца, калі зраблю адзін крок». Ці ж не лепш: «я не ўцяку (ўратуюся) ад сонца»? Здаецца, прычына ў тым, што перакладчык надта трымаўся тут літары арыгінала. На с. 14 чытаем: «На адным (крэсле.—А. А.) ён згрувасціў стос шклянкі і кавярнік». Ці ж можна згрувасціць у стос шклянкі? У апавяданні «Госць»: «...самае цяжкае ўжо засталася ззаду». А што, калі проста — «мінула»?

На с. 145 варта было б растлумачыць, што такое «Партугальская мнішка». На с. 142, магчыма, даць тлумачэнне, чаму злоснік героя, які паводзіць сябе, як «нязваны мушкецёр», названы д'Артаньянам — успомніць, што ж адбылося з тым у пачатку рамана Дзюма.

Варта ўхвалы і не надта вялікая, але ёмка прадмова З. Коласа. Жыва напісаная, яна багатая фактамі і цікавым роздумам пра творчасць А. Камю.

Перакладчыка можна смела павіншаваць з сапраўднай творчай удачай. Пераклад яго бачыцца мне ў ліку лепшых у серыі «Бібліятэка замежнай прозы». Першы крок аказаўся даволі ўпэўнены. Цяпер З. Колас заняты перакладам зборніка апавяданняў Ж.-П. Сартра «Мур». На падыходзе кніга апавяданняў Мопасана, над якой разам з Коласам працавалі названыя ўжо А. Істомін і С. Шупа. Пажадаем жа ўпэўненасці ўсім пачаткоўцам, што далучаюцца сёння да беларускага мастацкага слова.

Алесь АСТАШОНАК

Пачну з асабовых імёнаў. У перакладзе «Клубка гадзюк», напрыклад, сустракаем імя Яніна, якому ў арыгінале адпавядае Janine (гучыць Жанін). Перакладчык падае гэтае імя спосабам транслітэрацыі (падача па літарах), або нават перакладу, што не адпавядае сучасным тэндэнцыям, згодна з якімі імёны імкнучца транскрыбіраваць, наколькі асабовыя імёны, геаграфічныя назвы і г. д. імсучэ значную экстралінгвістычную інфармацыю, перадаюць нацыянальны каларыт тэксту. Транслітэрацыя і пераклад дадзенага тады, калі гэта абумоўлена традыцыяй, альбо для дадзенага пэўнага эфекту. Чаго ж дасягнуў перакладчык у дадзеным выпадку? Імя Яніна не французскае і ўжытае ў кантэксце тыпова французскага імёнаў (Жан, Луі, Жэнеўева і іншыя) гучыць як экзатызм, выклікае непажаданы асацыяцыі, у прыватнасці ў беларускага чытача. Да таго ж трэба адзначыць непаслядоўнасць Л. Казыры: чаму тады Жан, а не Ян? Мажліва, перакладчык узяў за прыклад рускі пераклад, зроблены Н. Нямчынавай, але калі для рускага чытача Яніна ўсё роўна ўспрымаецца як іншамоўнае, то ў нашым выпадку гэта зусім не так.

У перакладзе Л. Казыры заўважаецца імкненне нешта дадаваць ад сябе ці прапусціць пэўныя дэталі. Гэта шырока распаўсюджаны перакладчыцкі прыём, але Л. Казыра

ужывае яго часам без дастатковых падстаў.

Спынімся на спробе перакладчыка некаторыя шматзначныя словы, падаючы два варыянты іх значэння. Вось прыклад са старонкі 129: «Галоўнай якасцю маёй натуры... з'яўляецца мая жорсткая і бясплітасная яснасць думкі і слова». Жорсткая і бясплітасная падаецца ў арыгінале як affreux, што значыць хутчэй «жахлівае, страшнае». На старонцы 227 перакладзена як «добры і вялікадушны» французскае слова *généreux*, якое яшчэ значыць і шчодры, найбольш падыходзячае, на наш погляд, значэнне. Але ў любым выпадку гэтыя шматзначныя словы, у пэўным кантэксце, павінны мець адно значэнне. Задача перакладчыка ў тым, каб выявіць тое значэнне, у якім ужыў слова аўтар, а не спрабаваць перадаць яго некалькі дыфузна, падаючы мажлівыя варыянты і такім чынам змяняць ясную, дакладную манеру выказвання аўтара.

Часам перакладчык дапісвае не адно, а некалькі лішніх слоў, цэлыя сказы, прычым не заўсёды апраўдана. На старонцы 23 чытаем: «Цётка таксама любіла гэты адзінокі кутчок, дзе, як яна казала, ёй не трэба было ўвесь час сачыць за губамі, каб хоць напалову зразуміць субяседніка». У арыгінале «каб хоць напалову зразумець субяседніка» няма, але намер

перакладчыка можна зразумець: з аднаго боку, гэтая ўстаўка абумоўлена патрабаваннямі рытму, а з другога, падкрэсліваецца бездапаможнасць жанчыны. Але самае важнае ў гэтым выпадку тое, што змяненне аб'ёму сказа не адбываецца на яго сэнсе, нічога не адбываецца і не дадаецца. Зусім інакш у прыкладзе на старонцы 129: «Я хачу, каб ты, твая дачка, твой сын, твой зяць, твае ўнукі даведзіліся нарэшце, які быў гэты чалавек, што быў вам бацькам, мужам, цесцем, дзедам». Апошнія сем слоў, цэлы сказ, дапісаны перакладчыкам і невядома, дзе чаго. Па-першае, і так зразумела, хто кім каму даводзіцца, а па-другое, гэтым як бы робіцца акцэнт на тым, кім быў гэты чалавек, у той час як для аўтара важней, які ён быў, тым больш, што далей ідуць словы, прапушчаныя ў перакладзе (прыводжу іх падрадкаўны пераклад): «...чалавек, які быў самотны перад вашай згуртаванай групай». Бадай што, гэтыя прапушчаныя словы больш гавораць аб іх адносінах. Яшчэ цяжэй растлумачыць наступны прыклад (старонка 30): «Дзесьці ў шатах пірамідальнай таполі спяваў дрозд. Яго прыемную бесклапотную песню перабіў грукат пустой бочкі...». Гэты ж урываек у падрадкавым перакладзе: «Я чуў, як у шатах абвітай плюшчом таполі спявалі дразды, як з грукатам кацілі бочку». Цяжка сказаць, нашто спатрэбіліся гэтыя словы пра прыемную і бесклапотную песню, тым больш, што аўтар зусім не падкрэслівае, што яе перабілі. А на старон-

цы 171 чытаем: «Тата, давай пагуляем трохі! Такі цудоўны дзень!» Увесь другі сказ дапісаны перакладчыкам. Бясспрэчна, гучыць ён цалкам натуральна, але не зразумела, навошта ён, якую нагрузку нясе? Прыклады можна працягваць. Ствараецца ўражанне, што перакладчык імкнецца напавіць аўтара, напісаць «лепш» за яго, і часам незразумела змяняе стрыманую лаканічную манеру апавядання Марыяка, прыводзіць да неапраўданай шматслоўнасці і патэтыкі.

Цяпер пра выпадкі, калі перакладчык скарачаў арыгінал. Прывяду толькі адзін з іх (старонка 223): «Толькі-толькі адцвілі вінаграднікі, узялася завязь будучага ўраджаю — і на табе: такі лівень! Як наўмысна». Для параўнання той жа ўрываек з рускага перакладу Н. Нямчынавай, які досыць блізка да арыгінала: «По всему холму на лозах завязи — зачатки будущего урожая, но они как те ягнята, которых охотник привязывает к дереву и оставляет в ночном мраке, при маньяке хищных зверей. Над моими обреченными виноградниками ползут тучи, грозящие градом, гремит гром». У беларускім перакладзе ў выніку скарачэння мае месца яўнае збядненне вобразнасці, скажэнне стылю аўтара і нават сэнсу. Дэталі складаюць адметную рысу марыякаўскай манеры

апавядання, ствараюць асаблівую атмасферу, дапамагаюць зразумець душэўны стан героя.

Можна сустраць у перакладзе і кур'ёзныя мясціны. Так, на старонцы 227 перакладчык змяняе Манпарнас Манмартрам. Цяжка растлумачыць пераклад урывака на старонцы 272: «Таўстуха Яніна здавалася равесніцай нябожчыцы». У арыгінале: «Яніна (ці Жаніна), якая была яшчэ таўсцейшая за маці, здавалася яе равесніцай». Памерла не маці Яніны, а яе бабуля, таму дзіўна гучыць параўнанне дваццацітрохгадовай Яніны з бабуляй, якой пад семдзесят. Недакладнасць заўважаецца ў сказе са старонкі 83: «Там мы пакінулі табе талерку булёну і халодную курыцу». Можна было б абвінаваціць перакладчыка ў няведанні французскай рэаліі, калі б у нас не пілі булён з кубкаў. Але веданне рэаліі тут і не трэба, бо ў арыгінале ясна сказана *une tasse de bouillon*, што значыць «кубак булёну».

Прыведзеныя памылкі і недакладнасці могуць здацца не вельмі істотнымі. І сапраўды, яны не маюць рашаючага значэння, але бянтэжыць колькасць гэтых «дробязей», пры адсутнасці якіх гэты ў цэлым добра выкананы пераклад мог бы толькі выйграць. Тым больш, што большасць з іх можна было пазбегнуць.

Алесь МАРОЗ, аспірант Мінскага педінстытута замежных моў

Аляксей РУСЕЦКІ

Урок біяграфіі

Пра полюс, лядовае поле,
падманлівы айсберг
урок геаграфіі ўспомніўся
і халадок...
Увесь ты цяпер відзён,
малы і ў мясцовым маштабе, —
запісваць можна
тваёй біяграфіі ўрок.
Згадалася неяк табе
і чулая цётка,
з іголкай і пернікам бегла
ўслед за табой —
Дай гузік прышыю,
пастой, не ўцякай, сіротка!..
(Сіротка, не гэтай вайны,
а першае — той).
Адзін, гурмою шкадзёраў біты,
не плакаў,
сціскаў, наравісты, крамяныя
кулачкі;
за плотам, ля хаты,
з верным нязлым сабакам

залізваў драпіны,
астуджваў сінякі,
І скурай і страўнікам,
слязою зглынутай цярпліва
уведаў ужо,
з першым пушком на губе,
ёсць крыўды якія
і ёсць яшчэ справядлівасць,
куды падацца,
ісці да каго табе.
У хлопцаў з ячэйкі пытаўся,
адкуль бярэцца
і сыты выскал і здзек,
а лепшае прыйдзе адкуль?
На кліч пяцігодкі
тваё шчыравала сэрца
у полі калгасным і ў школе,
ў драўляным тады гарадку.
Штовечар шэптам
ішла самакрытыка звыкла,
самаўдасканаленне —
не тое, што зведаў Талстой.
«Ці ўмееш, таварыш, па Леніну жыць
і, напрыклад,
маланкаю стаць,
як будзёнаўскі зорны герой?..»
І гарт надаваўся
юнацкім такім натурам,
і чуўся, блізіўся час
агнавых віхур...
Знішчалі ворагаў,
гасілі грудзьмі амбразуры
і верылі ў свой пераможны
апошні штурм
А потым — зямля ў палынах,
след бомбаў і тракаў,
у плузе людзі —
цягло
мірнай вясны,
сірочай нішчымніцы плач
з зямлянак, баракаў —
хапала ўсім, хто прыйшоў,
абдзёрты свінцом, з вайны.
Сякера й кельма —

з рукамі й душа гарэла —
працоўны імпат
ліхаманкавых тэмператур...
Калі заспявала жыццё —
стамілася цела.
Цяпер, часам, ноч у змаганні
з настроем хаўтур.
У школы, клубы
прыходзіш ужо з задышкай,
панашаны твой палітончык —
груз на плячах,
здараўе пад старасць, як грошы,
не меў ашчадніжкі,
уцёхаю —
аптымістычныя словы ўрача.
Не дбаў пра сябе —
трэніруй упарта калені, —
на лесвіцы чутны высока
шурпаты крок...
Будзь рады, што чысты
перад сваім сумленнем,
каму ж прыдасца
тваёй біяграфіі ўрок?
Цябе, партыйца старога,
вітае з павагай
сусед па кватэры —
жвавы кругляк: загмаг;
гамоняць шанюўныя госці
часта ў загмага,
у справах нейкіх
ён, мусіць, вялікі маг.
А той, што жыве з прэтэнзіяй
звацца паэтам,
праходзіць горда
з чырвона-зялёным значком;
усё за мяжу ваюе
на дачы з суседам,
як з дачным мяшчанствам,
дробнаўласніцкім злом.
Мо сцерпіш яго,
як папрок тых ружовых франдзёраў?
«Паклёп на сваіх сяброў —
тады не адвёў», —
упікалі цябе.

Высокія крэслы й спальні прыдбалі,
а хоць бы каторы
Сваёй грамадзянскай смеласцю
азваўся цяпер.
Зыходзіць паціху ў працы
ўсякая прыкрасць,
ты верыш — будзе
новага часу приход,
інакшых герояў угледзіць
і возьме ў прыклад
жыццё іх сабе
зіркаты юны народ.
Далёка душою
твая маладосць сягала,
пагасла з заходняй зарою
колькі надзей!?.
Даўно далагляд
юнацкіх тваіх ідэалаў
усё адступае
далей, далей...

3 юнацкага дзённіка

1
З нябесаў нейкіх праплыла дзяўчына
па тратуары белай аблачнай
і асляпіла бляскам веснавым;
за ёй, з паходкай звонкай — другая
праходзіць міма, густа абывае
дурманлівым павевам агнявым.
А вось — ляціць хмурынкай навальнічнай,
таемнай нейкай сілай электрычнай
ураз праходзіць горача наскрозь.
Ах, каб з такімі больш не сустракацца!
З сябе, няўклюдны, хочацца смяяцца
У роспачы
да слёз.
2
Запаветным умоўленым правам
старадаўняга мудрага танца

СТАРОНКІ
УСПАМІНАЎ

РУКАПІСАЎ бацька мой не зберагаў, але асобныя лісткі розных фарматаў — ад дарожнага бланкета да школьнага сшытка — пранёс праз усе франты. Гэта рукапіс пэмы «Сцяг брыгады». Першы яе варыянт, тое, што вырвалася з яго збаледай душы за лета і восень 42-га.

«Зімой 1942 года ў адной маскоўскай кватэры сабраўся гурток сяброў-пісьменнікаў, каб паслухаць беларускага паэта Аркадзя Куляшова, які прыехаў з фронту з новай паэмай у палявой сумцы. Першае знаёмства з гэтым творам — адно з найбольш яркіх і дарагіх для мяне ўспамінаў ваеннай пары», — напіша пасля А. Твардоўскі ў артыкуле «Паэма «Сцяг брыгады».

Пэўны час паэму чыталі вольна, у пісьменніцкіх колах, а ў студзені 1943 адбыліся яе чытанні ў Доме літаратараў у Маскве.

П. Панчанка, напрыклад, упершыню пачуў «Сцяг брыгады» ў выкананні Куляшова ў нумары гасцініцы «Масква». Дзе той спыніўся, прыехаўшы з фронту. Пімен Емяльянавіч слухаў тады паэму не адзін, а ў кампаніі з А. Фадзеевым, А. Малышчам і А. Твардоўскім, адзіным, хто ўжо чуў паэму раней, але заўсёды слухаў яе з нязменным захапленнем. Дачка выдатнага беларускага прызіка Кузьмы Чорнага Р. Раманоўскага не як у размове са мной успомніла даўні эпізод, сведкай якога яна стала ў тых дні.

Да яе хворага, прыкаванага да ложка, бацькі прыйшлі ў адведзіны два невідомыя беларускія паэты, якія, як і Чорны, жылі ў гасцініцы «Масква». Убачыўшы на тумбачы рукапіс «Сцяга брыгады», паэмы, якую яны станюча не прымалі, паэты так раз'юшыліся, што Чорны, хвалюючыся за лёс рукапісу, вымушаны быў стрымліваць іх:

— Хлопцы, — прасіў ён слабым голасам, — што вы робіце, гэта ж твор вялікага таленту!

Рагнэдзе Мікалаеўне ішоў тады пятнаццаты год, але сэрца гэтая адбілася ў яе памяці яшчэ і таму, што яна не была абьякавай да таго, што адбывалася на яе вачах. У гэты час яна ўжо была пазаштатным перакладчыкам Беларускага радыё (перадачы ішлі на тэрыторыю акупіраванай немцамі Беларусі), аб яе рабоце добра адзываўся рэдактар С. Майхровіч.

У тым, што паэма Аркадзя Куляшова «Сцяг брыгады», якая сёння па праву ўваходзіць у залаты фонд савецкай літаратуры, не ўсюды і не адразу знайшла належную ацэнку, няма нічога дзіўнага, бо яна не толькі ў пэўнай ступені лама-

ла традыцыі вершаскладання, якія ўжо ўсталяліся ў беларускай паэзіі, але ўзрывава і ўсе каноны пабудовы сюжэта, уводзячы ў паэзію будзённыя дні вайны з іх нетыповымі для мірнага часу трагедыймі. І, гэта, было, быць Твардоўскім, каб зразумець вартасць паэмы і даць ёй аб'ектыўную ацэнку.

Не так даўно, калі я зноў гартала дарагі мне рукапіс, маю ўвагу прыцягнулі да сябе наступныя радкі:
Ці дарога пеш змагла,
Што глядзець я не змог,

— Мне каня не шкода
І не трэба...
— Чаго ж табе трэба?
— Кавалечак хлеба.
Хлеб? Зарудны яго нясе
У мяшчэку дарожным:
Паўбуханкі, НЗ,
На дваіх, на ўсё падарожжа.
Хлеб з мяшэчка дастаў я:
— Бяры!..
Гэта хлеб для цябе і сястры,
Еш яго на здараўе.
І бліжэй падышоў ён,

Валянціна КУЛЯШОВА

«У пякельным агні трагедыі»

3 «Кнігі пра бацьку»

Невядома,
Толькі вочы заслала імгла
І зямля з-пад ног паплыла,
І я ўпаў
І згубіў прытомнасць.
Апошнія тры радкі ў канчатковым варыянце паэмы гучаць інкаш. У першапачатковай рэдакцыі паэмы, як і ў апошняй, гэтыя радкі былі заключнымі ў эпізодзе з Васільком. Прагадаем яшчэ раз гэтыя памятныя радкі:
Хлопчык босы бяжыць да дубровы
Па дрывы,
Хлопчык светлагаловы,
Пяцігадовы...
Свеціць сінія вочы здалёк.
Я паклікаў яго:
— Васілёк!

Ён стаіць у здзіўленні
Перада мною:
Што за дзядзька ў адзенні
Абшарпаным, з даўгой барадою?
Залатая
Нас засыпае
Лісцяў шумам і знонам.
— Жыў у Мінску ты, хлопчык?
— Ага.
— Дзе ж твой бацька?
— У войску чырвоным.
— Як выходзіў з мінскае хаты,
Там пакінуў каня ты...
Ты катаўся на тым кані
З кута ў кут заўсёды.
Конь згарэў, Васілёк, у агні...

І глядзіць на чужых людзей, —
Яны добрыя, хоць і чужыя,
І не верыць, і самі з вачэй
Не скупныя, як боб, буйныя
Слёзы сыплюцца... пацяклі,
Пакаціліся самі
Па сухой траве, па зямлі
І па сэрцы маім
Таксама.
Я аддаў яму хлеб
І воль
Стаў за дуб шумлівы
І гляджу, як бяжыць да калёс
Хлопчык з хлебам.
Шчаслівы...
Поўны радасці, поўны прыгод,
Ён бяжыць да фурманкі,
Быццам хоціць на цэлы год
Ім тае паўбуханкі.
Мне здаваўся даўгім яго шлях.
Босы, бег ён праз ямы,
Па халоднай зямлі, па лістах
І па сэрцы маім
Таксама.

Ці дарога мяне змагла,
Што глядзець я не змог,
Не знаю.
Толькі вочы заслала імгла...
І пайшлі мы, і след зямля
У дуброве мяцель залатая.
Цяпер, у канчатковай рэдакцыі паэмы, пра тое, што радок «толькі вочы заслала імгла...» не раскрывае ўсяго, што адбылося з героем, а толькі нагадвае тое, пра што ён сціпла маўчыць, лічачы, відаць,

што перад велізарнасцю народнага гора паэт не мае права гаварыць аб асабістых нягодах, — сведчыць толькі... шматкропе.

Мне ж радкі, якія не ўвайшлі потым у паэму, прыводзяць на памяць вельмі многае з бацькавай біяграфіі.
У канцы 1977 года, якраз у той перыяд, калі бацька — па прычыне, якой я тады не разумела — раскаваў мне час ад часу пэўныя эпізоды свайго жыцця з тых, якія я на пачатку нашай гаворкі пра яго не зусім, відаць, трапна акрэсліла «страшнымі таямніцамі» яго душы, ён, голасам, які перарываўся ад хвалявання, пераказаў мне здарэнне амаль саракагадовай даўнасці.

І тады я ўспомніла, як вясной 1941-га паміж бацькам і маці вяліся размовы пра тое, куды ехаць у адпачынак. Бацька прапанаваў у Хоцімск, да яго бацькоў, а маці прасілася ў Пухавічы, у Дом творчасці пісьменнікаў БССР, бо ёй вельмі ж хацелася пабываць на спектаклях МХАТа, які павінен быў гастрэляваць у чэрвені ў Мінску. Сышліся на тым, што ён паедзе ў Хоцімск, а яна з дзецьмі — у Пухавічы, бо яны знаходзіцца за шэсцьдзесят кіламетраў ад Мінска, адтуль заўсёды можна «падскочыць» да горада.

Бацька ад'язджаў першы. Праз многа гадоў, чытаючы бацькаў ліст да Твардоўскага, куды даведлася з яго, што гэта было 23 мая. У той час, як сам гэты дзень запомніўся мне назаўсёды.

З ранняга дзяцінства, з тае пары, калі маці, ідучы на працу, пакідала мяне на бацьку, я, відаць, неяк само сабой пачала ўспрымаць яго, як дзеці ўспрымаюць толькі маці, і таму кожную разлуку з ім перажывала цяжка.

Памятаю, што ў той дзень, калі бацька, збіраючыся на вакзал, выходзіў з дому, я чаплялася за яго, плакала і прасіла не ехаць. Ці то мой непакой перадаўся яму, ці ягоны — мне, але апошнімі словамі бацькі пры развітанні з намі быў наказ, дадзены маці:

— Глядзі, Ксаня, калі, не дай бог, пачнецца вайна, — бяры дзяцей і адразу ж выязджай у Хоцімск.

І вось дзверы за ім зачыніліся. Я пабегла на кухню, узлезла на падаконнік і прагна ўглядзлася ў яго постаць, пакуль яна не знікла за павароткай.

Пачуўшы, што пачалася вайна, бацька, не марудзячы, выехаў з Хоцімска ў Мінск, але нас там ужо не знайшоў. Мы пачулі страшную вестку ў Пухавічах, і я, памятаючы бацькаў наказ, настаяла на тым, каб мы адразу ж ехалі ў Хоцімск (маці збіралася яшчэ заехаць у Мінск, каб узяць што-небудзь з вопраткі).

У Мінску бацька першым чынам пабег дадому, дзе знайшоў толькі нашу няню Хрыстыну, якой загадаў вяртацца да бацькоў, а сам пабег шукаць ваенкамат.

СВЕТЛАЯ ПОСТАЦЬ РЭВАЛЮЦЫЯНЭРА

Падтрымліваю напамін пра надыходзячы юбілей В. -К. Каліноўскага і паўстання 1863 года («ЛІМ», нумар за 26 верасня). Заслугі Каліноўскага перад рэвалюцыйна-дэмакратычным рухам на Беларусі і Літве, перад рэвалюцыйным рухам у Расіі і Польшчы шырока вядомыя. Ягоны ўклад у развіццё грамадска-палітычнай думкі з'явіўся важным этапам у развіццё беларускага вызваленчага і агульнарасійскага дэмакратычнага руху. Дзейнасць палымнага рэвалюцыянера стала прыкладам для наступных пакаленняў рэвалюцыянераў Беларусі і Літвы, усёй Расіі.

Каліноўскі захаваўся ў памяці народа як легендарны герой, які аддаў сваё жыццё за народнае вызваленне. Памяць аб ім ушаноўваецца на Беларусі і ў Літве. У Мінску ёсць вуліца імя Каліноўскага. Пра яго жыццё выдаюцца кнігі і артыкулы навуковага характару. Але гэтага ўсё ж недастаткова. Юбілей дае падставу выдаць факсімільнае выданне (і не толькі факсімільнае) усіх нумароў «Мужыцкай праўды», выдаць творы В. -К. Каліноўскага, а таксама матэрыялы пра яго. («Мужыцкая праўда», нагадаем, дагэтуль выдана толькі ў ПНР, у даволі рэдкім выданні пра падпольную літаратуру перыяду паўстання 1863 г., а ў нас яна пакуль што не выдавалася). Даўно наспеў час і для адкрыцця музея паўстанцаў 1863 года, мемарыяльнага музея В. -К. Каліноўскага.

Для выхавання моладзі ў лепшых рэвалюцыйных традыцыях лічу неабходным выданне навукова абгрунтаванай біяграфіі Вікенція Канстанціна Каліноўскага. Дарэчы, трэба адзначыць, што агульна ўжываецца няправільная форма напісання імя народнага героя. Каліноўскі меў два імя: першае — Вікенцій, другое — Канстанцін. Гэтае другое імя ён ніколі не ўжываў, бо ў мінулым стагоддзі ў выпадку падвоянага імя заўжды ўжывалася першае. Таму правільна было б пісаць так, як Каліноўскі сам рабіў у жыцці: ці першае імя ці абодва разам. Імя Канстанцін без першага імя — гэта памылка. Тое, што яна распаўсюджана, не можа быць падставой, каб за яе трымацца. Таму пры падрыхтоўцы да юбілею народнага героя трэба ўлічваць і гэтую акалічнасць.

А. ГРЫЦКЕВІЧ,
загачык кафедры гісторыі СССР
і БССР Мінскага інстытута культуры,
доктар гістарычных навук

ЧАМУ ПА-ЗА ЎВАГАЙ?

На падыходзе некалькі гістарычных і культурных юбілеяў, сярод якіх самыя важныя — уродзіны Францыска Скарыны і Кастуся Каліноўскага. Да святкавання 500-годдзя з дня нараджэння Скарыны створана спецыяльная камісія, рыхтуецца Скарынаўская Энцыклапедыя, маюцца на ўвазе іншыя мерапрыемствы. Здаецца, менш мы падрыхтаваныя сустраць юбілей К. Каліноўскага. Трапіла акрэсліць значэнне К. Каліноўскага для беларускай гісторыі і культуры, народны паэт рэспублікі Якуб Колас: «Здаўна гаварылі нам чарнасоченцы ўсіх колераў і масцей: «Ні аб якім беларускім народзе не можа быць і гутарні, таму што ў беларусаў няма культурных традыцый». Воратні адмаўлялі такаса доблесце, герызм беларускага народа. А дзесяткі тысяч курганоў стаіць на беларускай зямлі, і ляхаць пад імі сатлельныя носці іншаземных захопнікаў — рыцараў Літоўскага ордэна, татарскіх ханаў, шведскіх кірасіраў, польскіх ваявод, грэнадзёраў Напалеона, вымуштраваных бандытаў Кайзера Вільгельма і азвэрэлых гітлераўскіх галаварэзаў.

Хіба ўзімаць народныя паўстанні, як рабілі гэта Вашчыла, Гарнуша, Каліноўскі, і біць ворагаў гэта недастаткова «культурная традыцыя?»

Неабходнасць помніка выдатнаму беларускаму рэвалюцыянеру ў сталіцы рэспублікі бесспрэчная. Але, на маю думку, было б добра праявіць удзячнасць паставіць помнікі і ў гонар іншых народных паўстанцаў. Калі не помнікі, дык хоць бы бюсты ці памятныя сталы. Ушанаваць скульптурай тыя ж паўстанні пад кіраўніцтвам Вашчылы і Гарнушы. На жаль, у нас няма ніякага плана па ўзвядзенні гістарычных манументаў, і гэтая важная справа робіцца імпульсамі — ад выпадку да выпадку.

Дарэчы, шмат ёсць у нашай старадаўняй культуры здабыткаў, якія застаюцца па-за ўвагай. Напрыклад, у гісторыі культуры Беларусі выдатнае месца займае Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 года, які на працягу 250 гадоў быў дзеючым законам на землях Беларусі; ён падрыхтаваны па высновах мясцовага беларускага права і напісаны на беларускай мове.

Выданні гэтага Статута зараз уяўляюць бібліяграфічную рэдкасць, а ў нашай краіне Статут ні разу не перавыдаваўся. Таму неабходна ў бліжэйшым часе, пажадана да юбілею, здзейсніць такое выданне. Гэта па плячу выдавецтва Беларускай Савецкай Энцыклапедыі ў адружэнні з інстытутамі АН БССР. Дарэчы, навукоўцы ўжо маюць падрыхтаваную дамоўленасць з выдавецтвам БелСЭ, якое ўжо набыло адпаведны вопыт, працуючы над энцыклапедычным даведнікам «Скарына і яго час».

У. ЮХО,
прафесар БДУ імя У. І. Леніна,
доктар юрыдычных навук

можна плеч і рукі яе правай
далікатна ў кружэнні кранацца.

Я пазнаў яе зблізку адразу,
перад ёю спыніўся ў здзіўленні;
колькі дзён летуценнага часу
шчабятала ў маім уяўленні.

Як нясцерпна, як звабліва блізка
вусны й вочы з мігценнем чароўным
у музычным вірлівым вятрыску,
у хрустальным святле вечаровым!

І хрустальнасць і музыка гэта,
і кружэнне ў палёце віхорным
на прасторы блішчастым паркету —
будзе святэм душы непаўторным.

3

І ў сне, і ў ясны дзень, і нацямку
хвіліны б тыя перажыць нанова,
калі рука знайшла яе руку,
сустрэлася са словам чыстым слова.

Мне ўцяміць бы як стаў я сам не свой
з тае пары цвітной чаромкі й бэзу,
захоплены ружоваю красой,
умешлівай зіхоткасцю гарэзы.

Цень роздуму і веселасці ўспых
адным святлом натолены сардэчным;
суладдзем таямніцаю дваіх,
як дзве рукі, з'яднаны мы навечна.

Каханьня сны... Лятуць каханьня сны
І песняй ціхай і паданнем шчырым,
як ехала яно, каб кайданы
пацалаваць у люблага ў Сібіры.

Дажджу высокім вадаспадам
сем фарбаў праліла вясёлка
на ружы, на вярціні саду;
і кожная з іх вабіць вока,
і сэрцу кожная — на радасць.

О сад пачуццяў, сад каханьня!
Ідзе па ім садоўнік-розум,
дае кірунак парыванням
на добрую патрэбу лёсу.

І на свінцовых ён вятрах
у небе і на полі бою
уладна сучішае страх
і моцы надае герою...

Каханне вечнае...

Нізікі дом пад таполяю белай
атачыла сухая трава;
кывабокі сляпы і знямелы
распаўзаецца зверху па швах.

Тут калісьці бялеў цюль фіранак
чараўнічай загадкай окна.
Як святла рэзкі выбліск, на ганак
вылятала пад вечар яна.

Хваляванняў, пакутаў акраса
і дарэмных надзей дапазна...
Пад сятчастаю маскаю часу
яе, пэўна, цяпер не пазнаць.

Дом маркотны стары пад таполяю
мімаволі сабой нагадаў,
што такая краса нідзе болей
не сустранецца, надта шкада...

Штогод табе вясна ярчэй цвіце,
штораз выразней, са здзіўленнем бачыш

віры вятроў, расінку на лісце,
трымценне думкі
у вачах гарачых.

Даходзяць нека да зямных драбніц
рука і зрок — да непадзельных частак;
ужо ты маг сакрэтаў, таямніц,
працуй свабодна,
як сапраўдны майстар!

І свет раднейшы робіцца штогод,
і поспеху ўсё болей зычыць ранне...

Са страшным смуткам чуеш надыход
пары, часіны,
мігу развітаньня.

Плэнная пасрэднасць

Цьмянее рэчка, гаснуць краскі
у завадзях ад раскі шэрай,
але хутчэй, чым плёсы раска,
пісака пэчкае паперу.

Шрайбуе аркушы з няўтольнасцю,
спыніцца — сілы аніякай,
а колькасць іх не мае здольнасці
калісь ператварыцца ў якасць.

Пасрэднасць піша, лепіць з гліны,
на сходах слушна выступае;
вага скульптур, тамоў цагліны —
да славы сіла прабіўная.

Штодня шматслоўная, сторукая
праце плэнная пасрэднасць,
у дзверы акадэміі груквае,
пашанай трызняк адметнай.

Святошы-крытыкі заўсёды
здараюя і добра ёй зычыць,
але ж усе пабацаць потым
яе банальнае аблічча.

Але за той час, пакуль ён дабіраўся да
Мінска, ваенкаматы эвакуіравалі, і бацька
з выпадковымі спадарожнікамі (з цёк-
кам па прозвішчу Іванам Васільевічам
Куляшовым і журналістам, які потым за-
гінуў на фронце і чыё прозвішча мне, на-
жаль, невядома) пайшлі ў прыгарадныя
Калодзішчы, дзе тады знаходзілася адна
з нашых воінскіх часцей.

Але ў Калодзішчах яны таксама ўжо
нікога не знайшлі...

У 1979 годзе, калі мой сын, у той час
студэнт інстытута замежных моў, праца-
ваў на Усесаюзным перапісе насельніцт-
ва, да яго нека падышоў адзін з кіраўні-
коў іх групы, выкладчык беларускай лі-
таратуры ў інстытуце І. В. Куляшоў, і,
пажурнушы Валодзю за тое, што той
утаіў ад яго, што ён унук Аркадзя Ку-
ляшова, расказаў, што ведае Валодзіна-
га дзед за часоў вайны, што яму нават
давалася несці яго дзед, Аркадзя Аляк-
сандравіча, трое сутак на самаробных на-
сілках па дарозе з Мінска на Оршу пас-
ля таго, як той раптам страціў прытом-
насць у Калодзішчах.

Ці дарога пеш змагла,
Што глядзець я не змог,
Невядома,
Толькі вочы заслала імгла,
І зямля з-пад ног паплыла,
І я ўпаў
І згубіў прытомнасць...

Дык вось адкуль яны, гэтыя радкі...
Яны — не плён уяўлення, факт біяграфіі
паэта, і менавіта гэтая глыбока асабі-
стая афарбоўка прымусяла аўтара замя-
ніць іх на больш нейтральныя ў канчат-
ковай рэдакцыі паэмы.

Гэта няцяжка зразумець. Ведаючы
сваю абвостраную ўражлівасць, паэт, з
аднаго боку, саромеўся гэтых палярных,
«жаночкіх», як яму, відаць, здавалася,
праяўленняў пачуццяў, усведамляючы,
што яго герой павінен быць (і сапраўды
з'яўляецца!) больш мужным. А па-дру-
гое, і галоўнае, яго герой на фронце —
гэта баец, і не мае права на тыя асабі-
стыя пачуцці (і рэакцыі), якія не працу-
юць на агульную ідэю.

М. І. Кутузаў, вялікі рускі палкаво-
дзец, маючы высокую пачуццё абавязку
перад Радзімай, страціўшы на полі бою
любімага зяця, не выказаў перад людзь-
мі свайго гора. На другі дзень нехта,
хто выпадкова зазірнуў да яго, знайшоў
Міхаіла Іларыёнавіча ў роспачы і слязах.
Тлумачачы потым свой стан, Кутузаў
сказаў, што ўчора, на полі бою, ён быў
салдатам, а зараз — бацька.
Такое ўменне падпарадкоўваць асабі-
стае — справе, лёсу народа, вызначала
многіх герояў Айчынай вайны, герояў
Чарнобыля...
Што ж да Івана Васільевіча Куляшова,

дык ён так ніколі і не даведаўся, чаму
Аркадзь Куляшоў страціў прытомнасць у
Калодзішчах, і чаму ім давалася несці
яго. Сам ён не гаварыў пра гэта, бо той
яго боль не ўтаймавала нават адлегласць
часу.

Думаю, што якраз ён, гэты боль, ва-
дазіў пяром Куляшова, калі, пры цьмя-
ным святле «смаркачкі» з патроннай
гілзы, ён накідаў па начах у зямляшчы
радкі сваёй несяротнай паэмы:

Я хачу, каб вякі
Чорных асаў спалілі праклёнам,
Каб спалілі забойцу таго.
Яго сына і ўнука,
Хто з-пад крылля свайго
Бомбу першую кинуў на брук наш.
Хай загіне ўвесь род
І таго, хто апошняю кіне,
Хай загіне ўвесь род, увесь зброд,
У пакутах загіне!

Не бачу, што б другое, акрамя гэтага
болю, магло даць Куляшова сілы на гэ-
ты нечалавечы высілак. Бацька ж пісаў
«Сцяг брыгады» на чым таму, што днём
працаваў на патрэбу аператыўнай фран-
тавой газеты, для якой пісаў артыкулы і
вершы на рускай мове.

У. Б. Фарбераў, галоўны рэдактар га-
зеты, ставіўся адмоўна да гэтай «звыш-
урочнай» працы свайго супрацоўніка,
хоць у пасляваенных успамінах гаворыць
пра гэта інакш. З жыццёвых пазіцый
Уладзіміра Барысавіча няцяжка зразу-
мець: ён шанавалі сілы супрацоўніка.
Тым больш, што яны ішлі на работу,
сэнсу якой Фарбераў не бачыў — паэма
пісалася на беларускай мове і быць на-
друкаванай у яго газеце не магла, нават
калі б аўтара яе і напактала творчая
ўдача.

Хто сказаў, што мой горад загінуў,
Што ён зруйнаваны?
Я не веру ні зарыву ўночы,
Ні воблакам дыму,
Бо чаму, як залплюшчу я вочы,
Стаіць прад вачыма
Мінск жывы, не нябожчык —
І звоняць трамваі на плошчах,
Трупаў там я не бачу,
Не чую дзіцячага плачу!..

З самалётаў не зводжу вачэй
І не веру, — няўжо самалёты? —
Проста з неба ляцяць на дзяцей,
Сеюць смерць кулямёты.
Хіба можна паверыць, калі
Сэрца рвецца на часці?
Які эмацыянальны напал у гэтых сло-
вах! Які зарад энергіі!
Ці не яе, гэтую эмацыянальную энер-
гію — «стамініцу славянскай душы» —
адчуў у паэме рускі паэт Міхаіл Дудзін,
калі ў блакадным Ленінградзе слухаў
«Сцяг брыгады».

...Песня расла, шырылася, набірала сілу, рвалася птушкаю ў неба. Ёй яўна не хапала прасторы канцэртнай залы. Урачысты, велічны характар песні ствараў святочна-прыўзняты настрой. У гэтай песні адчувалася бязмежная шырыня і гарэзлівасць, патэтычнасць і грацыёзнасць, паважнасць і рызмах.

Заўважыўшы, як пільна і цікаўлена ўслухоўваюся я ў гучанне спеваў, мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР Міхась Дрынеўскі запытаўся:

— Падабаецца?

— Вельмі. Такое не можа не падабацца.—У сваю чаргу пацікавіўся:—А што гэта толькі што прагучала?

Замест адказу ён стаў за дырыжорскі пульт і звярнуўся да хору:

— Давайце яшчэ раз выканаем «Кастрычніку пясм мы славу».

І зноў палілася песня. Пачынаючы з самаадданым настрой, з якім спевакі выконвалі гэты твор, можна было меркаваць, што ён па-сапраўднаму хвалюе ўсіх разам і кожнага паасобку.

У гэтым творы заўважаліся прыёмы, характэрныя для кантатна-аратарыяльнай музыкі І. Гайдна, Г. Гендэля, ды ўладарыў і дух народных услаўленняў. Мне хацелася назваць незнаёмую песню кантатай ці пазмай... І, мабыць, такое незвычайнае ўражанне было ад таго, што гэтая песня нарадзілася непасрэдна ў калектыве. Напісаў яе музычны кіраўнік хору Мікалай Сірата.

З ім Мікалай Васільевіч Сірата звязаны і значныя поспехі Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР, і дасягненні народна-інструментальнага мастацтва нашай рэспублікі.

Як мяркуюць спецыялісты, «зорная гадзіна» капэлы прыпадала на 50—60-ыя гады. З таго часу (вось ужо дваццаць гадоў) яна паступова, крок за крокам, адступае з колішніх творчых пазіцый.

Апошнім часам капэла не выступае са справаздачнымі праграмамі ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, не бярэ ўдзелу ў філарманічных харавых абанементах. З яе рэпертуару зніклі буйныя харавыя творы, такія, як кантата, араторыя, рэквіем, а таму і не выступае капэла ў канцэртах з сімфанічным аркестрам, не ўдзельнічае ў выкананні новых вакальна-сімфанічных твораў беларускіх кампазітараў. А калі ўдзельнічае ў святочных канцэртах, дык у якасці стыста, «для масавасці».

Сёлета ўвесну, на сёмым Усесаюзным з'ездзе кампазітараў старшыня праўлення СК БССР Ігар Лучанок у сваім выступленні сказаў: «Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР знаходзіцца ў кепскім творчым стане, практычна перастала існаваць».

Чаму?

Я звяртаюся да мастацкага кіраўніка капэлы Анатоля Шунтава.

А. Ш. Правільна сказаў Ігар Міхайлавіч Лучанок. Капэла сапраўды перастала існаваць. Але гэта выказанне зразумела толькі прафесіяналам, таму што неіснуючая капэла ў той жа час атрымлівае прэміі за сваю работу.

А. Д. Нават так?.. Шчыра скажу, гэта гучыць звышпарадаксальна. Растлумачце, калі ласка.

А. Ш. Сапраўды, гучыць парадаксальна, але гэта факт: прэмію нам даюць. Даюць за колькасць канцэртаў, за колькасць глядачоў, якія пабывалі на гэтых канцэртах; за выкананне фінансавага плана, за шэ-

рыялікі наогул. Яго ведаюць як аўтара многіх арыгінальных п'ес: вакальных, харавых, інструментальных, апрацовак народных песень і танцаў, а таксама як выканаўцу-баяніста, цудоўнага аркестранта і ансамбліста. І ва ўсіх відах творчай дзейнасці ён дасягнуў

прыкметных поспехаў. Пры ўсёй шматстайнасці жанраў, форм яго сачыненняў ёсць у іх адна нязменная якасць: блізкасць да народных інтанацый, народнасць духу.

Як усё пачыналася? З маленства Мікалай Сірата захапіўся характэрным і багаццем народных песень і танцаў. Акрамя спеваў, любіў гармонік. Бацькі заўважылі гарачае імкненне сына да музыкі, набылі яму гармонік. Хутка Мікалай навучыўся іграць па слыху: іграў на вечарынках, высялях. Часта прыдумваў свае песні, танцы, якіх ніколі і нідзе не чуў. Потым — Гомельскае музычнае вучылішча (клас вядомага ў нашай рэспубліцы педагога-баяніста А. Агеенкі); у 1961 годзе студэнтам музычнага вучылішча прыняў удзел у рэ-

спубліканскім конкурсе маладых талентаў, заняў першае месца.

Калі М. Сірата ўжо вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (клас Э. Азарэвіч), на таленавітага юнака звярнуў увагу Іосіф Жыновіч — мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнага народнага аркестра БССР. Ён пара-

біс на педагагічнай івэ. Ён вяртаецца ў Гомельскае музычнае вучылішча, ахвотна займаецца са сваімі выхаванцамі, але ўжо не ўяўляе сябе без творчай дзейнасці, шукае аднадумцаў сярод калег. Неўзабаве ў Гомелі з'яўляецца квартэт баяністаў, кіраўніком і душой яго становіцца М. Сірата.

сць музычны кіраўнік у стварэнне рэпертуару. Гэта перш за ўсё вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі: «Беларуская мая, песня», «Родныя песні» на словы Янкі Купалы, «Раздайся, народ», «Украінская вакальна-харэаграфічная сюіта», «Вяночак беларускіх вясенніх песень», «Вяночак беларускіх жніўных песень», у якіх арганічна, як у майстэрскія карункі, уплечены народныя інтанацыі рознага характару і настрою. Арыгінальныя песні створаны на словы паэта У. Карызыны — «Прывітальная», «Добры вечар».

Самы вялікі раздзел творчасці М. Сіраты — апрацоўкі народных песень. Гэта жанр, як вядома, і нялёгка, і адказны. У свой час П. Чайкоўскі заўважыў: «Ніхто не можа бесплакрана дакрануцца святатацкай рукой да такой мастацкай святыні, як руская народная песня, калі ён не адчувае сябе да гэтага дастаткова падрыхтаваным і дастойным». Хоць П. Чайкоўскі меў на ўвазе канкрэтную апрацоўку рускіх народных песень, яго выказанне датычыць апрацовак песень усіх народаў. Слухаючы і аналізуючы апрацоўкі беларускіх народных матываў, вакальных і інструментальных, зробленыя М. Сіратай, адчуваеш за імі сур'ёзную, глыбокую, напружаную творчую працу, пошук пэўных мастацкіх прынцыпаў, сутнасць якіх у імкненні захаваш народны дух песень. Адчуваецца, што М. Сірата жыве музыкай, створанай народам, душой далучаецца да ўсяго існага, адлюстраванага ў песні.

Для апрацовак М. Сірата адбірае найбольш яркія, цікавыя фальклорныя ўзоры, пільна вывучае іх, творча пераўтварае. Вельмі выразна гучаць апрацаваныя ім беларускія песні ў выкананні заслужанай артысткі БССР В. Пархоменка, — салісткі — філармоніі

АД ВЫТОКАЎ НАРОДНЫХ

іў маладому музыканту перайсці на завочную форму навучання і працаваць артыстам аркестра. Адначасова М. Сірата развівае сваё іонацкае захапленне, шмат піша, робіць апрацоўкі рускіх, украінскіх і канечне, беларускіх народных песень і танцаў для свайго любімага інструмента — баяна. Стварае вучэбна-выканаўчы рэпертуар, у тым ліку эцюды, сэнаты для баяна і акардэона, у якіх выкарыстоўвае сучасныя прыёмы развіцця тэматычнага матэрыялу. На дзяржаўным выпускным экзамене ў кансерваторыі М. Сірата выканаў разнастайную праграму, дзе цэнтральнае месца належала ягонаму Канцэрту для баяна і Дзяржаўнага народнага аркестра БССР.

Скончыўшы музычную ВДУ, малады музыкант спрабуе ся-

Для такіх ансамбляў музычнай літаратуры зусім небагата, і стварэнне рэпертуару робіцца клопатам кіраўніка. І сёння ці не палову рэпертуару гэтага прызначана ўжо калектыву (а ў творчым партфелі квартэта больш за сто твораў) складаюць сачыненні, апрацоўкі, транскрыпцыі і пералажэнні М. Сіраты. Да гэтага часу Мікалай Васільевіч застаецца «духоўным бацькам» Гомельскага квартэта баяністаў.

На поўную сілу творчы талент М. Сіраты разгарнуўся з прыходам яго на пасаду музычнага кіраўніка Дзяржаўнага народнага хору БССР. Гартаючы друкаваныя праграмы гэтага адметнага калектыву, звяртаеш увагу на тое, які багаты і разнастайны ўклад уно-

раг іншых паказчыкаў, але толькі не за якасць нашай «прадукцыі». Ну, а там, дзе галоўным крытэрыем робіцца колькасць, зразумела, не можа быць належнай якасці.

А. Д. Атрымліваецца, што вы спяваеце амаль як у адным анекдоте: і шмат, і кепска?

прапанаваць гэты твор свайму калектыву — нерэальна.

А. Д. Мне хочацца высветліць, чаму капэла дайшла да такога стану. Вы працуеце яе мастацкім кіраўніком чатыры гады. У якім стане вы атрымалі гэты калектыв? Так ужо там усё было кепска, што дагтуль вы не здолелі яго ўзняць? Ці,

Цяпер у калектыве добры мікраклімат, зніклі звязі, з'явілася прынцыповасць, кожны сход не вядзе да асабістых крыўд, як гэта было раней.

Сур'ёзнае пытанне стаяла перад намі: укамплектаванне капэлы. У момант майго прыходу

выконваем і атрымліваем за гэта прэміі, але ў нашай справе гэты план я лічу заганным. Пра гэта, дарэчы, гаварылася на нарадзе ў ЦК КПСС сёлета ў кастрычніку. Гаварылася пра тое, што пакуль планаванне канцэртнай работы і кантроль за выкананнем планаў заснаваны толькі на колькасных паказчыках, якасныя ж крытэрыі да сёння не распрацаваны. Гаварылася і пра «выцісканне» плана нярэдка недазволенымі спосабамі, і пра нядобраўпарадкаваныя бытавыя ўмовы, з якімі дэводзіцца сутыкацца пад час гастроляў, і г. д. Усё гэта як быццам пра нас сказана!

А. Д. Мне хочацца вярнуцца да вашых 110 канцэртаў на год. Чаму вы думаеце, што гэтая лічба надта завышана?

А. Ш. Мы не думаем, што яна занадта завышана, але яна вельмі высокая. Ёсць узаконеная па краіне для харавых калектываў мінімальна норма — 80 канцэртаў на год. Мы яе і дамагаемся. Для чаго? Адрозне з'явіўся б час вучыць складаную цікавую праграму, у тым ліку працаваць над буйной формай; гэта паспрыяла б кантактам з сімфанічным аркестрам і з беларускімі кампазітарамі; не сорамна было б паказацца ў канцэртнай зале філармоніі з цікавай праграмай і самае галоўнае — глядач, слухач пад час нашых гастрольных выступленняў атрымліваў бы куды больш уражанняў і духоўнай спахвы ад сустрэчы з сапраўдным мастацтвам, чым ад тых песенек, якімі мы частуюем слухача.

А. Д. Я ведаю, што знакаміты эстонскі хор Эрнесакса таксама мае норму 110 канцэртаў, аднак выдатна спраўляецца з усімі задачамі, толькі што вамі пералічанымі.

А. Ш. Хор Эрнесакса ўжо шмат гадоў пастаянны калектыв. Калі на год адзін-два ча-

БЫЛАЯ СЛАВА АБАВЯЗВАЕ...

Лёс Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР імя Р. Шырмы — прадмет гэтай размовы

А. Ш. Не, не зусім так. Мы спяваем і шмат, і дастаткова добра, але такі спрощаны рэпертуар, што яго можа спяваць любы самадзейны калектыв: «Амурскія хвалі», «Бульба», «Нёман», «Пойду ль я, выйду ль я», «Бухенвальдскі набат» і г. д. Бо каб узяць твор буйной формы ці поліфанічны і выканаць яго на высокім прафесійным узроўні, трэба мець больш часу на падрыхтоўку, чым ёсць цяпер у нас. І яшчэ. Харавая капэла, якая носіць званне акадэмічнай, павінна прапагандаваць лепшыя ўзоры харавога мастацтва, не баючыся ні тэхнічных, ні эмацыянальных цяжкасцей. Мы павінны выходзіць у слухача музычны густ, а не цешыць яго «Амурскімі хвалямі». Шкада, але на сённяшні дзень нам нічога не застаецца рабіць, як толькі весяліць і цешыць... Ведаеце, у мяне вельмі багатая фанатэка. Часам слухаю гучэнне якога-небудзь хору, і ледзьве не да слёз крыўдна, што

даруіце, вам не пад сілу вывесці сённяшняю капэлу на ўзровень калектываў усесаюзнага значэння — некалі ж была ў яе такая слава?

А. Ш. Складанае пытанне. Але я паспрабую адказаць на яго так. Калі я прыйшоў у капэлу, сапраўды яна была ў вельмі дрэнным стане: і ў сэнсе творчым, і ва ўсім іншым. Па-першае, былі дрэнныя ўмовы для працы. Цяпер гэтае пытанне вырашана і лепшага жадаць пакуль не трэба. Па-другое, нам шмат давалося папрацаваць, каб стварыць нармальныя вытворчыя адносіны ў калектыве, без якіх ніякая творчасць немагчыма.

А. Д. Даруіце, вы гаворыце «нам»: гэта каму?

А. Ш. Акрамя сябе, я маю на ўвазе дырэктара капэлы Пятра Афанасьевіча Сычука, мастацкі савет капэлы. І, вядома, вельмі дапамаглі нам у гэтай справе таварышы з Міністэрства культуры БССР.

колькасць яе была крыху больш за шэсцьдзесят чалавек замест патрэбных сямідзесяці пяці. Акрамя таго, мы прывялі конкурс артыстаў і вымушаны былі пазбавіцца яшчэ ад чалавек дваццаці. Усе гэтыя гады і дабіраем да патрэбнай колькасці. Зараз нам не хапае 15 чалавек. Але гэтыя 15 нам патрэбны як салісты. Асноўны касцяк у нас ёсць, і дастаткова моцны. А вось, скажам, для таго, каб спець тую ж «Зорку Венеры», патрэбны добры саліст-тэнар, якога на сённяшні дзень у нас няма. Гэта ўжо не кажучы пра такія творы, дзе абавязкова ў сапрана ёсць «до» трэцяй актавы, і тэнараў — «до» другой актавы, бас-актавіст. Раней было прасцей. Тым больш, што цяпер тэхніка харавога пісьма значна ўскладнілася. Акрамя таго, мы літаральна задыхаемся ад колькасці канцэртаў, г. зн. існуючай нормы — 110 канцэртаў у год. Як правіла, іх выпадае крыху больш. Я ўжо казаў, план мы

Н. Кавалёвай у суправадженні ансамбля цымбалістаў. Заўсёды ўключаюць у свой рэпертуар арыгінальныя сачыненні і апрацоўкі народных песень вакальных квартэта «Купалінка», ансамбль «Крупіцкія музыкі», Гомельскі квартэт баяністаў, фальклорны аркестр Мінскага інстытута культуры, Камерна-інструментальны ансамбль Дзяржтэатрадыё БССР, Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыновіча; яны ўваходзяць у вучэбныя праграмы навучальных устаноў рэспублікі.

І, вядома ж, рэпертуар Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР і яго аркестравай групы — багатая калекцыя вакальна-харэаграфічнага фальклору. У гэтую калекцыю дастойны ўклад уносіць актыўны прапагандыст беларускай нацыянальнай музыкі М. Сіраца. Вось што гаворыць мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор хору М. Дрынеўскі:

— Нам вельмі пашанцавала, што ў нашым творчым калектыве ёсць цудоўны таленавіты музыкант, улюбёны ў народнае мастацтва, які адчувае і разумее народную песню, і не толькі нашу нацыянальную. Калі мы рыхтаваліся да замежных гастролі, напрыклад, у Чэхаславакію, у Кітайскую Народную Рэспубліку, Мікалай Вакульевіч зрабіў апрацоўкі чэшскіх, славацкіх, кітайскіх песень, якія хор выконваў у гэтых краінах і якія тамтэйшыя слухачы вельмі цёпла і сардэчна прымалі...

Надаўна М. Сіраца прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. Гэта справядлівае прызнанне заслуг музыканта, які сэнс свайго жыцця бачыць у працы і творчасці.

Міхась СОЛАПАУ

лавекі пакідаюць хор і на іх месца приходзяць новенькія, дык гэта зусім непрыкметна. А з гадамі там назапасіўся вялікі разнастайны рэпертуар, уключаючы буйную форму. Машина, як кажуць, працуе на поўных абаротах.

А. Д. А што, калі б наша Міністэрства культуры пайшло на такі эксперымент: дало б вам магчымасць папрацаваць, скажам, 2—3 гады з нормай 80 канцэртаў на год, каб раскруціць да поўных абаротаў вашу «машыну», потым зноў вярнула б вас да 110 канцэртаў? Вы згадзіліся б на такі эксперымент?

А. Ш. Безумоўна. Думаю, што гэта самае простае і рэальнае выйсце з цяперашняга становішча. З улікам, канечне, вырашэння праблемы 15-ці салястаў, пра якіх мы гаварылі.

А. Д. Анатолий Феліксавіч, я ведаю вашы заслугі ў рабоце з аднародным харавым калектывам, прынамсі, з жаночым, у Маладзечне. Ці была праблема асабіста ў вас у сувязі з пераходам на змешаны хор, якім з'яўляецца капэла?

А. Ш. Калі адказаць коротка, то абсалютна ніякай праблемы не было адразу і няма цяпер. Мала таго, мой студэнцкі хор у Маладзечне спяваў лепш, чым спявае цяпер капэла. Для мяне студэнцкі хор быў вялікай школай прафесіяналізму. Тут жа, у капэле, усе чатыры гады я займаюся пераважна арганізацыйнымі пытаннямі. Да сапраўднай творчасці яшчэ не даходзілі рукі. Усё спадаюся: вольна-вольна скончыў разбіраць арганізацыйныя праблемы і пачаў, нарэшце, займацца непасрэдна сваёй справай. Адчуваю творчую незадаволенасць, але спадаюся, што гэта часова.

Гэтым і жыву. Пакуль толькі адной надзеяй.

Гутарку вёў

Арнольд ДЫБЧА

УЗЯЦЦА за яго мяне прымуся выступіць С. Букчына на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР, дзе прамоўца на прыкладзе «адной прыватнай гісторыі» вырашыў паказаць, «хто і што перашкаджае перабудове». Гісторыя гэтая, між тым, не такая ўжо і «прыватная», каб не звярнуцца да яе яшчэ раз. І не таму толькі, што ў выступленні зроблены пэўныя закіды ў мой бок.

Няма патрэбы цытаваць словы С. Букчына (цікавыя знойдуць іх у справаздачы «ЛіМа» ад 26 верасня 1986 г.),

рымаў за гэту работу адну з першых прэміяў Беларускага тэатральнага фестывалю ў Віцебску), ні да колеры мундзіраў, ні да вершаў і музыкі, скарыстаных у спектаклі «Бабруйчан». Усё гэта — творчасць настанушчыкаў — сцэнічнага твора, хоць, на маю думку, іх асаблівых прызначэнняў.

Галоўны ж акцэнт С. Букчына робіць нават не на «мясцовай прывязцы», а на тым, што М. І. Пушчын увогуле не можа быць станоўчым героем мастацкага твора, як гэта адбылося ў п'есе В. Бабровіча. Рэцэнзент адзначае, што М. Пушчын — «не член тайна-

чым, думаецца, С. Букчына мог бы лёгка даведацца, калі б ён звярнуўся ў Міністэрства культуры БССР. І тады б, напэўна, добрая палавіна беспадстаўных прэтэнзій, выказаных у артыкуле на старонках «Знамени юности», знікла б сама па сабе.

С. Букчына абвінавачвае М. І. Пушчына ў тым, што ён пакараўся перад новым царом і вярхоўным судом, і не называе пры гэтым ніводнага прозвішча тых дэкабрыстаў, якія зрабілі тое ж самае. Далей — яшчэ больш абуральна: «М. Пушчын, стаўшы камендантам Бабруйскай крэпасці, ператварыўся ў турэмшчыка».

вінна выклікаць пашану да суайчынніка з боку яго патомкаў, нашчадкаў ратнай славы. Але ж не! С. Букчына занята настойвае: Пушчын — антыгерой. Але нельга ж, сапраўды, па сваім суб'ектыўным жаданні глумачыць учынкі тых ці іншых дзеячаў мінулага ў пераломныя моманты нашай гісторыі, адвольна фантазіраваць, чаму нехта паступіў так, а не інакш. Пушчын быў жорстка пакараны за сваю дзейнасць. Гэтага дастаткова, каб мы, нашчадкі, удзячна пакланіліся яго памяці.

Хачу адзначыць, што і я не лічу п'есу «Правілы гонару» такой ужо дасканалай. Так, не ўсе вобразы ў ёй атрымаліся шматграннымі. Асобныя з іх «павернуты» да нас толькі адной сваёй рысай. Але затое галоўнай, вызначальнай, і гэтага дастаткова, каб у сваім уяўленні глядач мог «дамаляваць» той ці іншы вобраз. Урэшце, права аўтара — выбіраць пэўны аспект пры стварэнні мастацкага характару. Галоўнае ж дасягненне п'есы — вобраз М. Пушчына, які выпісаны дастаткова поўна, усебакова. І як сведчаць некалькі дзесяткаў прайшоўшых спектакляў, ён выклікае сімпатыі глядача.

Такім чынам, п'еса «Правілы гонару», на маю думку, прыдатная для пастаноўкі. Яна сцэнічная, падзеі ў ёй разгортваюцца мэтанакіравана, паслядоўна. Яна мае моцны зарад выхаваўчага ўздзеяння на глядача. Таму што такія адвечныя чалавечыя якасці, як духоўная прыгажосць, гонар, высакародства, мужнасць, сяброўства, адданасць свайму народу, заўсёды былі і будуць на першым месцы сярод маральных каштоўнасцей.

У гэтым і заключаецца адзін з тых матываў, якімі я кіраваўся, падтрымліваючы п'есу В. Бабровіча «Правілы гонару». Ёсць і іншыя меркаванні. Тэатральна «добра» памятаюць п'есу Андрэя Макаёнка «На досвітку», пастаўленую купалаўцамі ў 1952 г. П'еса была даволі слабая, і тэатр мог проста прайсці міма яе. Асабіста я, як крытык, і мае калегі заўважылі ў ёй руку таленавітага драматурга і настойліва дамагаліся яе сцэнічнага ўвасаблення. На шчасце, дзякуючы чуламу і разумнаму рэжысёру К. Саннікаву гэта здзейснілася. І аўтар многаму навучыўся, паверыў у сябе. У іншым выпадку невядома, як бы склаўся далейшы лёс у мастацтве выдатнага драматурга А. Макаёнка.

Вось чаму я лічу, што, падтрымаўшы п'есу В. Бабровіча, паступіў правільна. За 6 месяцаў толькі ў Бабруйску «Правілы гонару» вытрымалі звыш 30 паказаў. З поспехам прайшоў спектакль і ў іншых гарадах.

Хочацца нагадаць С. Букчыну, што п'еса В. Бабровіча з'яўляецца не гістарычнай даведкай, а мастацкім творам. А значыць, у ёй зусім заканамерны аўтарскі домysel, тым больш, што размова ідзе аб героях і падзеях далёкага мінулага.

У. НЯФЕД

ПРИВАТНАЯ ГИСТОРИЯ?

нагадаю сутнасць ягонай пазіцыі.

С. Букчына абуралася тым, што, нягледзячы на яго шматлікія захады, набыла сцэнічнае ўвасабленне ў Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча п'еса В. Бабровіча «Правілы гонару». Маўляў, ён прырэчыў, а «спектакль ідзе!»

Так, ідзе! Насуперак стараным намаганням С. Букчына — дастаткова прыгадаць рэцэнзію на п'есу, напісаную ім для Міністэрства культуры БССР (адхіленую, дарэчы, як неаб'ектыўную), артыкулы ў «Знамени юности», «Помніках гісторыі і культуры Беларусі» і, нарэшце, выступленне ў СП БССР. Ці не зашмат усяго гэтага для аднаго драматурга, адной п'есы, аднаго спектакля? Тут нешта не так... Перабор.

Паколькі і С. Букчына адкрывае сякія-такія «карты», пачнем з таго, што ў 1983 годзе ён рэцэнзаваў першы варыянт п'есы «Правілы гонару». А тэатр прыняў да пастаноўкі шосты варыянт. Гэта значыць, што драматург і тэатр з улікам заўвагі і патрабаванняў Міністэрства культуры шмат прапрацавалі над творам. Іх карпатлівая і плённая праца вядома не заўважаецца С. Букчыным.

А цяпер звернемся да артыкула С. Букчына «Гісторыя і мясцовая прывязка», надрукаванага ў «Знамени юности» (26 сакавіка 1986 г.).

Рэцэнзент абвінавачвае В. Бабровіча шмат у якіх хібах не толькі п'есы, але і спектакля «Правілы гонару»: дэкарацыі далёка не дасканалыя, мундзіры неадпаведныя і г. д. С. Букчына нападзе на аўтара за так званую «мясцовую прывязку», якая, маўляў, ніяк не стасуецца з гістарычнымі фактамі. Аднак удакладнім: п'еса В. Бабровіча не мае адносін ні да гэтай «прывязкі», ні да падзагалюка на афішы («Камендант Бабруйскай крэпасці»), ні да дэкарацый мастака (які, між іншым, ат-

га таварыства». Але пры гэтым нават не ўспамінае тайнае таварыства «Священная артель», членамі якога з 1814 г. былі браты Калашыны, Мураўёвы, Пушчыны і Бурцаў. Не прыгадвае ён і той факт, што ў «Списке лиц, кои по делу о тайных злоумышленных Обществах предаются по высочайшему повелению Верховному Уголовному суду», дэкабрыст М. Пушчын лічыцца пад № 41. У «Росписи государственным преступникам приговором Верховного Суда осуждаемым к разным казням и наказаниям» М. Пушчын вылучаны ў X разрад. Дададзім, што ў спецыяльным рэскрыпце Мікалая I ад 10 ліпеня 1826 г., які даваў нейкае паслабленне ў пакаранні асобным асуджаным, пра М. І. Пушчына сказана: «С преступником десятого разряда Капитаном Пушциным I-м, осужденным к лишению чинов и дворянства и к написанию в солдаты до выслуги, поступить по приговору Суда». («Декабристы и тайные общества в России», М., 1906, с. 114).

Трэба аддаць належнае настойліваасці С. Букчына, вартай лепшага прымянення. Рэпертуарна-рэдакцыйная калегія Міністэрства культуры БССР вымушана была звярнуцца да іншых рэцэнзентаў. Доктары гістарычных навук В. А. Шышкін і А. Н. Цамуталі (Інстытут гісторыі СССР АН СССР) засведчылі, што «ўдзел М. І. Пушчына ў снежаньскіх падзеях 1825 г. у той меры, у якой аб іх ідзе размова ў п'есе В. Бабровіча «Правілы гонару», паддзены ў цэлым у агульных рысах і не выклікае прырэчанняў». А ў водгуку Інстытута рускай літаратуры (Пушкінскі дом) АН СССР адзначаецца: «...М. І. Пушчын і І. Г. Бвоцаў могуць быць героямі сучаснай п'есы... нават галоўнымі героямі».

Нагадаем, што заўвагі і пажаданні вышэйназваных і іншых рэцэнзентаў былі ўлічаны ў апошнім варыянце п'есе, аб

Але ж агульнавядома, што яшчэ да таго, як Пушчын заняў гэту пасаду, крэпасць была «обращена во склад» армейскай маёмасці. Цяжка ўявіць, што С. Букчына не ведаў пра гэты важны факт.

Прадзюжата, тэндэнцыйна гучыць і такое абвінавачванне: «І зусім не выпадкова Аляксандр II даў М. Пушчыну генеральскі чын і прызначыў яго камендантам Бабруйскай крэпасці... Ведаў цар, каго адорваць». Дазволю сабе запытаць, з чых жа рук атрымліваў у той час генеральскія званні ўсе, у тым ліку і лепшыя сыны нашай Бацькаўшчыны? Дык чаму ж рабіць выключэнне для М. Пушчына? Нават С. Букчына пагаджаецца, што «гэта» «быў храбры афіцэр, таленавіты ваенны інжынер». Гэта — па-першае, Па-другое, на самай справе цар не «даваў» М. Пушчыну генеральскі чын. Адапаведна табелю аб рангах загадаў па ваенным ведамстве ён быў пераведзены з «дзейна-дзяржаўнага» ў генерал-маёра.

І яшчэ. Як разумець той факт, што С. Букчына сваю кніжку аб дэкабрыстах «К мечам рвануліся наши руки» пачынае... нарысам пра М. І. Пушчына? З якой гэта нагоды «турэмшчык» заслужыў такую павагу? А на асобнай старонцы змешчаны яго фотаздымак, побач з С. Валконскім, П. Пестелем, І. Гарбачэўскім.

Калі ж верыць С. Букчыну?!

Міхаіл Іванавіч Пушчын — герой 1812 года, герой руска-персідскай і руска-турэцкай войнаў 1827—1829 гадоў, яго партрэты знаходзяцца ў галерэі Эрмітажа ў Ленінградзе, у іншых музеях краіны, у тым ліку Ервана і Тбілісі. Адно толькі гэта, здавалася б, па-

ваг, дбаючы ці то пра гістарычную дакладнасць, ці то пра дапушчальнасць мастацкага вымыслу, апаненты не ўнікнулі прыкрых «перадэржан». Спрэчка перайшла ў канфлікт.

Славуці афарызм «Карфаген павінен быць зруйнаваны!» вабці непахіснасцю, бескампраміснасцю, расшучасцю... Але калі ўжэ намага сваёй «карфаген» — гэта небяспечна.

Мы не збіраемся вучыць кандыдата філалагічных навук С. Букчына і доктара мастацтвазнаўства У. Няфёда правіламі вядзення дагматычнага і «змікшыраваць» канфлікт паміж імі. Ці не нарысней, як кажуць, «зняць пытанне»?

Хочацца звярнуцца непасрэдна да спектакля «Правілы гонару» і яшчэ раз пацвердзіць, што рэдакцыя цалкам падзяляе думку свайго рэцэнзента пра гэты твор, выказаную ў артыкуле «Кантрасты» («ЛіМ», 2 мая 1986 г.), прысвечаным мінскім гастролім тэатра з Бабруйска. Стваральнікі спектакля, нягледзячы на скарывіць хібы літаратурнага матэрыялу — апісальнасць і апавядальнасць, недасканаласць дыялогаў і моўных характарыстык персанажаў, сканструаванасць сітуацый, фантаграфічна неадакладна на Беларусі тэатральным фестывалі — тонам памяркоўным і добразачлівым, з разуменнем далікатнай сітуацыі драматургічнага дэбюту.

Справа ж, думаецца, у тым, што спрэчка адарвалася ад свайго прадмета — спектакля «Правілы гонару» як факта тэатральнага жыцця. Пачаўшы з увогуле правільных пасылак, слушных заў-

Народны тэатр — сёння і заўтра

З таго часу, як паявілася званне «народны тэатр», прайшло 25 гадоў. Многія тэатры адсвяткавалі свае юбілей, азірнуўшыся назад, падвялі пэўныя вынікі. Праўда, нямаюць выявілася і такіх, у каго засталіся толькі «ганаровыя званні». Многія абнавіліся амаль цалкам. Калектываў, якія б дайшлі да сённяшняга дня ў сваім поўным складзе, не тое што мала, яны — лічаныя, іх — два тры на рэспубліку. Мазырскаму народнаму тэатру пашчасціла стаць выключэннем. Яго стваральнікі — Ніна Зальцман, Вера Казлоўская, Мальвіна Тарасенка, Зіна Нагорная, Андрэй Лазароўскі, Ніна Кунцавіч, Яўген Дашкевіч, Яўген Дзідзенка — і сёння складаюць ядро тэатра. Гэта — людзі, якія маюць жыццёвы і сцэніч-

«Раскіданае гняздо» Я. Купалы. Паспех, вялікая ўдача ў Маскве акрылілі і надалі нам упэўненасці ў правільнасці кірунку. Крытыкі адзначалі самабытнасць гучання нашай мовы на сцэне. Так мы скіравалі сваю ўвагу да беларускай драматургіі.

Мы іграем і па-руску: «Кон-армія» І. Бабеля, «Прывітанне, Сінічка» Я. Стэльмаха, «Праўда — добра, а шчасце лепш» А. Астроўскага, казкі. Сёння руская мова гучыць у нас значна лепш, вырасла культура вымаўлення, але да чысціні яшчэ далёка.

Гэтае маё лірычнае адступленне спатрэбілася мне для та-

па п'есе А. Петрашкевіча «Адукуль грэх?». Зноў жа ў Гомелі. І тут судзі вынеслі свой прысуд: не! Для чаго я ўсё гэта прыгадваю? А каб бачна было, як мы самі ставімся да сваёй жа драматургіі, да нашых драматургаў. Вось і выходзіць, што заклікі з трыбуны і наяўныя справы не стасуюцца.

Памятаю, у Вільяндзі ў час абмеркавання вынікаў фестывалю гаварылася пра тое, што тэатр павінен быць прадстаўніком свайго народа, каб з яго пастановак было бачна, як адбываецца ў сэрцах выканаўцаў боль гэтага народа, ягоная радасць. А то, бывае, глядзіш спектаклі пэўных народных тэ-

стацкага класа.

Вядома, калі ўзяць нашы народныя тэатры, то яны знаходзяцца ў розным становішчы — маральным і матэрыяльным. І калектывы, які мог бы перайсці на поўны гаспадарчы разлік, я называю сёння не магу. Перашкаджае гэтаму і знаходжанне тэатраў у дзвюх сістэмах: прафсаюзнай і Міністэрства культуры. Прафсаюзныя — багатыя, міністэрскія — бедныя. Затое міністэрскія могуць штосьці прыдбаць праз базу абласнога культгандлю, а прафсаюзныя — не. Другая перашкода: статут аб народных калектывах 1959 года, дзе чорным па белым распісаны правы і абавязкі тэатра. Распісаны, але не ўсё тут ясна. Так, аматарам дазволена даваць 50 працэнтаў спектакляў за грошы (цаны білетаў няма). Напісана ў статуте і тое, што калектывы мае права браць 25 працэнтаў ад сумы, атрыманай за платныя спектаклі, на прэміраванне артыстаў тэатра. Рэкамендуецца ў першую чаргу наладжваць творчыя камандзіроўкі, экскурсіі, набываць каштоўныя падарункі і г. д. А што такое — «і гэтак далей»? Значыць, могуць быць і прэміі грашыма? А чаму не? Калектывы іх зарабляе і мае права распараджацца. Але вось тут казды і канец. Бухгалтар не дазваляе. А рэвізор Гомельскага ўпраўлення культуры тав. Даўгалёў на прэміі наклаў вета. Як? Абагачацца за кошт дзяржавы? Цяпер ён не працуе, але адмяніць яго распараджэнні ніхто не можа. Значыць, грошы зарабляць мы можам, а распараджацца імі — не?

Эксперымент з гаспадарчым разлікам, вядома, можа ісці па-рознаму для кожнага канкрэтнага калектыву. Але такіх калектываў у нас вельмі мала. Я назваў бы толькі Мазырскі, Маладзечанскі, Слоніміскі народныя тэатры, якія маглі б сёння паспрабаваць забяспечыць сабе эксперымент.

Што я магу параіць пакуль сам сабе? У нашым ДOME культуры ёсць дзве залы: малая на 300 месцаў, вялікая — на 600. Занятасць малой залы невялікая. Ёсць новы аўтобус «Кубань», ёсць калектывы, ёсць рэпертуар. Такім чынам, прапаную вось што. Мы бяром малую залу, крыху падрамантуем яе. Бяром аўтобус. Бяром увесь другі паверх з чатырма пакоямі. Адкрываем рахунак у банку. У штаце — рэжысёр, загадчык тэатра, шафёр. Кіруючы орган — савет тэатра. Артысты тэатра атрымліваюць даплату да сваёй зарплаты. Суму даплаты вырашае савет па катэгорыі, якую мае артыст: 1, 2 або 3. Напрыклад, артыст першай катэгорыі атрымлівае за спектакль чатыры рублі, калі колькасць выхадаў яго ў месяцы — 10, то, калі ласка, і атрымае свае сорок рублёў. Мы згодны плаціць 25 працэнтаў ад сумы збору нашаму Дому культуры. Хто ад гэтага выйграе? Тэатр, Дом культуры і дзяржава. Зала не будзе «гуляць». Свае грошы Дом культуры атрымае. А колькасць і якасць спектакляў узрасце. Якасць — абавязкова, бо на «шэры спектакль» ніхто не пойдзе і мы — «прагарым». Іграць можна ў пятніцу і ў суботу вечарам, а ў нядзелю — раніцай і вечарам. Атрымаецца 4 спектаклі на тыдзень і 140 — на год. Сёння ж мы з цяжкасцю іграем за год 30—40 спектакляў.

Пайсці на эксперымент, на рэарганізацыю — пра што пісаў М. Мацкевіч, — не ўсе могуць, ды і права на гэта не ўсе маюць. Справа сур'ёзная. Чакаю, што таварышы падзеліцца сваімі думкамі, прапановамі. Бо штосьці рабіць неабходна. Пад ляжачы камень вада не цячае! Міхась КОЛАС, заслужаны работнік культуры БССР, рэжысёр народнага тэатра Мазырскага ГДК

МАЕ «ЗА» І «СУПРАЦЬ»

21 лістапада на старонках «ЛіМа» артыкулам «На парадку дня — яснасць» рэжысёра народнага тэатра Маладзечанскага гарадскога Дома

культуры М. Мацкевіча пачалася дыскусія пра стан народнага тэатра. Прапануем увазе чытачоў развагі яго калегі М. Коласа.

ны вопыт. Тэатр — іх гонар. Я не сказаў бы, што гэта — тэатр аднадумцаў. Кожны з удзельнікаў — індывідум, ды яшчэ і які!

Чым можа пахваліцца тэатр за свой дваццаціпяцігадовы шлях? Можа і не абшчы.

1967 год. Тэатр — удзельнік Усесаюзнага фестывалю, прысвечанага 50-годдзю Савецкай улады. Крамлёўскі тэатр, радасць і адказнасць, уздым. Мы — лаўрэаты фестывалю! Далей. Першы ўсесаюзны фестываль народнай творчасці, фестываль да 100-годдзя з дня нараджэння народнага тэатра Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа, да 40-годдзя Перамогі, двойчы ўдзельнік фестывалю аматарскіх тэатраў Прыбалтыйскіх рэспублік і Беларускай ССР «Рампа дружбы» 1976 і 1986 гадоў. Дарэчы, мы сталі ўдалымі галоўнага прызга «Рампы дружбы-86» у г. Вільяндзі Эстонскай ССР.

За гэтыя гады ў нас склаўся добры творчы кантакт з партыйнымі і савецкімі органамі горада. Мы можам сказаць — у нас ёсць свой глядач, ёсць традыцыі, аб якіх многія маюць. Месцазнаходжанне тэатра ў Мазыры — далёка ад сталіцы, не блізка ад Гомеля — таксама адыграла сваю ролю. Мы абслугоўваем шэсць раёнаў былой Палескай вобласці. Мушу сказаць, што некаторыя з глядачоў гэтага рэгіёна толькі сёлета пабачылі спектаклі купалаўскага тэатра. І гэта — бадай за сорок апошніх гадоў. А калі прафесіяналаў убачаць, напрыклад, Лельчыцкі раён, Жыткавіцкі, Петрыкаўскі? У Лельчыцкім раёне нават Гомельскі тэатр рэдкі госць. Таму нас заўсёды чакаюць. І рэпертуар наш для палешукоў таксама жаданы і цікавы, а гэта вельмі важна, каб мець права яшчэ неаднойчы прыехаць сюды...

Вядома, знаходжанне ў глыбіні Палесся адбылася і на рэпертуары тэатра. Але, калі я прыйшоў у аматарскі тэатр у 1965 годзе, дык застаў у рабочым спектаклі па п'есе Т. Ян — «Ганарліўка» на рускай мове. Я прыйшоў сюды, як удзельнік, маўляў, хачу іграць, хоць за плячыма была студыя пры тэатры імя Я. Коласа ў Віцебску. Сам я — беларус, тэатр, з якога пачынаўся мой творчы шлях, — беларускі, і раптам на родным Палесці тэатр гаворыць па-руску. Атрымлівалася некалькі ненатуральна і проста кепска, бо родная моўная стыхія глыбока сядзела ў артыстах. Тады я зразумел: гэты калектыв павінен быць нацыянальным. Першая мая рэжысёрская работа —

го, каб лягчэй разабрацца, што такое сёння народны тэатр, якія ягоныя функцыі і прызначэнне. Успамінаецца дозунг нашых тэатраўцаў — «Наперад — да прафесіяналізму!». Калі мы пабеглі па гэтым цяжкім шляху, дык згубілі самае галоўнае — жывы тэатр. Асабістая мая думка такая: калі аматарскі тэатр дасягае ўзроўню прафесійнага, дык яго трэба або перавесці ў прафесійны, або наогул распусціць. У такім становішчы апынуліся, дарэчы, моцныя тэатры Прыбалтыйскіх рэспублік на «Рампе дружбы-86». Спектаклі Талінскага народнага тэатра Я. Томпа «Свята месяца», народнага тэатра з Елгавы «Залаты конь» — высокамастацкія пастаноўкі. Да работы над спектаклямі тут прыцягваюць, у прыватнасці, прафесійных мастакоў, таму касцюмы, святло, сцэнаграфія — усё на высокім узроўні. Але — сумна. Таму яны і падобныя адзіны на аднаго, гэтыя яшчэ не прафесійныя, але ўжо і не аматарскія тэатры.

«Белай вяронай» выглядаў наш тэатр на гэтым фоне «прафесіяналаў». Ці не таму сягатаго здзівіла, што ганаровы прыз быў прысуджаны менавіта нашаму тэатру? Мы, вядома, радаваліся нашай перамозе. Тым больш, што гісторыя жыцця спектакля «Люцікі-кветачкі» па п'есе Г. Марчука — не з высьлых. Прэм'ера спектакля адбылася яшчэ ў 1974 годзе. І толькі праз дванаццаць гадоў (і тое за межамі рэспублікі) была адзначана ягоная вартасць, як па форме падачы пастаноўкі, так і па змесце (асабіста я атрымаў дыплом фестывалю за «дакладнае жанравое вырашэнне»). Дык вось, не забуду, як на аглядзе ў Гомелі (было гэта праз год пасля прэм'еры) нашы «судзі» не толькі не падтрымалі спектакль, але і патрабавалі зняць яго з рэпертуару, як «пасквіль на беларуса» (?). Потым мы ігралі «Люцікі-кветачкі» на занятках рэжысёраў народнага тэатраў рэспублікі ў Мінску. Вядома, каб адважыцца паказаць спектакль менавіта рэжысёрам, трэба быць вельмі смелым, пайсці на шэраг мастацкіх страт на нязвычайны для артыстаў, непрытасаванай сцэне. І нават тады некаторыя рэжысёры заўважылі яркія, самабытныя таленты тэатра. Але большасць выказалася супраць «Люцікаў...» Чаму? Можа, таму, што для многіх было нязвыклым гучанне са сцэны жывога народнага слова?

Амаль тое ж самае паўтарылася і з другім спектаклем —

атраў і цябе не пакідае адчуванне, быццам артысты іграць агулам, увогуле! Быццам нейкія абстрактныя героі на сцэне вядуць абстрактную гаворку.

Прыгадаю спектакль М. Бараша — «Аптымістычная трагедыя» (Жодзіна). Пры ўсіх недахопах акцёрскага выканання гэта быў жывы арганізм, усе жылі адным парывам. Спектакль аматараў не мог не нарадзіць хоць адно пэўнае адкрыццё, у прыватнасці ў мізансцэнах. І глядзец яго было цікава. Яно, гэтае мастацтва, — радаснае. Вось чаму я пагаджаюся з М. Мацкевічам у тым, што народныя тэатры трэба называць сёння аматарскімі, «любительскімі», г. зн. тэатр, які я «люблю».

На пачатку кастрычніка ў Маскве адбылася нарада ў Міністэрстве культуры СССР, дзе ішла гаворка аб далейшым развіцці тэатраў-студый і народных тэатраў. Я прысутнічаў на гэтай нарадзе. Слухаў і выступленне рэжысёра тэатра-студыі на Паўднёвым Захадзе (Масква) В. Беляковіча, якая, пакуль адзіная, працуе на поўным гаспадарчым разліку. Гэта — паўпрафесійны калектывы, у якім разам з артыстамі з дыпломамі працуюць таленавітыя людзі без дыпломаў. Тэатр-студыя размяшчалася ў падвальным памяшканні аднаго з дамоў. Сцэны там няма. Ёсць дашчаты чатырохкутнік, што стаіць на падлозе. Ёсць сто глядацкіх месцаў. Усё тут зроблена рукамі студыйцаў. І касіры і дырэктары — таксама студыйцы. У рэпертуары тэатра больш за дваццаць спектакляў, вельмі розных — ад апавяданняў А. Чэхава да «Гамлета» Шэкспіра. Звычайна білеты на спектаклі тэатра-студый прададзены за месяц наперад, і трапіць на іх амаль немагчыма. Усе артысты працуюць на зарплате, ёсць прыкладны статут тэатра са штатным раскладам. І трэба сказаць, што працуюць яны як «чорныя валы», бывае, даюць па чатыры-пяць спектакляў на дзень.

Аднак размова аб гаспадарчым разліку на нарадзе выклікала сярод рэжысёраў вялікія спрэчкі. Тым не менш, нягледзячы на гэта, усе прыйшлі да высновы: неабходны новы статут народнага тэатра, у якім паўнамоцтва кіраўніка і калектыву былі б пашыраны, дзе акрэсліваўся б канкрэтны стымул для артыстаў-аматараў. Гаварылі і пра тое, што патрэбны беражлівы, разумны падыход у час пераходу на самаакупнасць да кожнага калектыву, зыходзячы з яго магчымасцей і ма-

Песня

— Дзе загубіўся дом твой
высокі,
Добры малойца, мне раскажы.
— Дом мой высокі — лес
недалёкі
Вунь ён шуміць ля шашы.

— Дзе ж твая маці, дзе
дарагая,
Ты ж мне, саколік мой, адкажы.
— Маці мая — зямліца сырая,
Побач са мною ляжыць.

— Дзе ж твая жонка,
Дзе маладая,
Што ж ты не хочаш са мною
гаварыць?
— Жонка мая — гэта куля
ліхая.

Куля, што ў сэрцы.
Ей не баліць.

Хатынь, Хатынь!
Аж скаланецца сэрца.
Я пабыла ў Хатыні
І — здаецца,
На свеце не жыла...
Не бачыла
Ні матыля,
Ні краскі.

Не чула мовы матчынай
І казкі...

Я чую толькі,
Як завуць званы
Мяне — з агню,
Мяне — з вайны.

Пастуховая дудка іграе,
І звініць недзе новы зруб...
І чуваць, як карэнні пуская
У зямлю маладзенькі дуб.

Знарок ці не, але ў траве
Расыпаны суніцы...
І неба —
Хмараю пльве,
Хварэе бліскавіцаю.

Сляза нячутная ўпадзе
На барабак з ігліцаў...
А ў сэрцы...
І не поймеш — дзе?
Буе навалніца!

Не бліскавіца на вадзе,
А можа, маладзіца...
Свой выклік кіннула бядзе,
— Смяецца як дурніца.

Дождж

Загадаў мне думу
Ноччу дождж...
А чаму?
Мо пасохла трысць.
Як на дрэвах лісцё?
І каройку ўжо нашу
Не ганяюць на пашу?
Мо таму, што ўвосень
Тых дажджоў і не просяць?
І яшчэ мо таксама,
Што сястра выйдзе замуж,
Што зарэзалі гуску
Гасцям на закуску?

Вострая, нібы лязо — пазія!
Не баюся во—іду гарэзліва,
Хоць і ўся нацялася ад болю,
Як струна, але ўсё ж аніколі
Праклінаць не стану свайго
лёсу.

Як бы цяжка мне ні давалася:
Упаду слязою на траву,
Васільком памкнуся ў сіняву,
За прамень схалюся і —
Жыву!

Ісціна

Мы ісціну адшукваем упарта
У сутнасці няроўнага жыцця.
І перад намі контурнаю картаю
Яна раптоўна выплыве з
быцця.

Праб'е наш час...
І мы ўжо маем ісціну:
Аголеную — немаўля,
Абноўленую — веснавое лісце...
Акрэсленую ісціну —
Зямля.

У лістападзе спектаклем «Гэтыя незразумелыя старыя людзі...» адкрыў свой першы сезон Дзяржаўны маладзёжны тэатр БССР. З'яўленне новага тэатральнага калектыву — значная падзея ў культурным жыцці рэспублікі.

АПРЭМ'ЕРА адбылася паўгода назад. За мінулы час са спектаклем пазнаёміліся не толькі мінчане, але і жыхары Віцебска, Барыска, Барысава, Вілейкі, іншых гарадоў. Ён ужо досыць падрабязна прааналізаваны крытыкай. Я папрасіла стваральнікаў спектакля і гледачоў падзяліцца думкамі — пра першую работу новага тэатра і пра тое, якой бачыцца яго будучыня.

Кніга С. Алексіевіч «У вайны не жаночы твар», паводле якой была створана п'еса і спектакль «Гэтыя незразумелыя старыя людзі...», апыкае аголенай праўдай. Сповідзь кожнай гераіні кнігі — гэта гістарычны дакумент, за якім паўстае нясцерпны боль і веліч

што тыя, хто наведваў наш спектакль (пры самым розным да яго стаўленні), міжволі задумаюцца над важнымі праблемамі сучаснасці, якія бяруць свае каранні ў гераічным мінулым савецкага народа. Наша работа — не толькі даніна памяці велічнаму і самаахвярнаму подзвігу жанчын-фронтавічак, гэта яшчэ і зварот да сучаснай моладзі: што робіць яна для таго, каб не парушылася святая сувязь пакаленняў?

Наступнай прэм'ерай Маладзёжнага тэатра будзе спектакль «Рамонт» М. Рошчына.

но я задумалася: ці магчыма напісаць пра вайну так, каб узрушыць чытача, закрануць самае патаемнае ў яго душы, прымусяць абвострана адчуць чужы боль. Я расла разам са сваёй кнігай «У вайны не жаночы твар», аднак зусім не думаю, што яна прачытана кожным маладым чалавекам. Таму як аўтара мяне ўзрадавала цікаўнасць да кнігі — спачатку кінематографа (маю на ўвазе дакументальны фільм В. Дашука), а потым і тэатра. Калі да мяне звярнуўся Маладзёжны тэатр, я адразу ж да-

«Гэтыя незразумелыя старыя людзі...» С. Алексіевіч. Г. Лаухіна (Вольга).

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА

нагрузка ў спектаклі прыпадае на чатырох выканаўцаў: Л. Кучарэнка, І. Сачак, А. Лаухіна, А. Хрысціч. Кожная з іх саліруе маналогам-споведдзю, у якім раскрываецца індывідуальны і разам з тым вельмі тыповы, абагульнены лёс жанчын-фронтавічкі. «На маю думку, актрысы здолелі выявіць зерне сваіх вобразаў — трагічную несумяшчальнасць паняццяў «жанчына» і «вайна». Я звярнулася да Алены Хрысціч, выканаўцы ролі Любы, з просьбай расказаць пра работу над роляй».

А. ХРЫСЦІЧ: Нас захапіла кніга С. Алексіевіч. Але адна справа асабістае ўзрушэнне, другая — узрушыць гледача. Я і мае партнёры — з пасляваеннага пакалення, для якога жакі вайны паняцце чутчэй абстрактнае... Такім чынам, цяжкасць першая — суаднесці сваю арганіку, свой душэўны стан, нарэшце, свой маральны вопыт з маральным вопытам жанчын вайнага пакалення з тымі унутранымі псіхалагічнымі зрухамі, якія адбываліся з кожнай гераіняй. Другая цяжкасць была ў тым, што нам давялося іграць і маладых дзяўчат, якія пайшлі ваяваць амаль са школьнай парты, і сталых жанчын-ветэранаў. Рэжысёр адразу ж паставіў перад намі задачу — ні ў якім разе не іграць «куроз». Асабіста мне спачатку было вельмі цяжка. На сцэне ТЮГа я іграла пераважна дзяўчынак, казачных персанажаў. Бадай, упершыню ў жыцці я сустрэлася з такім складаным, драматычным характарам. Даводзілася «ламаць» звыклыя акцёрскія стэрэатыпы, шукаць іншую пластычную і моўную характарыстыку. Не ведаю, як атрымалася, але працаваць было вельмі цікава.

Што ж, не ўсё роўна ў ігры Л. Кучарэнка, І. Сачак, А. Лаухінай, А. Хрысціч. Але ёсць у кожнай з іх хвіліны трапяткога ўзлёту, калі праўда мастацкая пераплятаецца з праўдай дакумента, і гэты сплаў знаходзіць адпаведны эмацыянальны водгук у глядзельнай зале. Ці, магчыма, я памыляюся? Такое пытанне я і задала ветэрану Вялікай Айчыннай вайны Тамары Сцяпанавне Умягінай.

Т. С. УМЯГІНА: Глядзела спектакль чатыры разы... Першы раз была надзвычай узрушана — быццам час вярнуў мяне ў тое далёкае, незабыўнае мінулае. У памяці паўставалі твары фронтавых сяброў, тых, хто

загінуў, і таму застаўся вечна маладым. Асабліва кранула мяне ігра А. Лаухінай. Таму, можа, што ў яе Вользе я пазнала сябе — маладую?.. Упэўнена, пастаноўка Маладзёжнага тэатра неабходна сённяшняму гледачу. Я ведаю, што не ўсе ветэраны прынялі гэтую работу тэатра, маўляў, навошта на сцэнічныя падмосткі выносіць не вельмі «прыгожыя» падрабязнасці мінулага? Мне ж думаецца, што напайпраўда сёння нікога задаволіць не можа. Моладзі трэба дзяраць і гаварыць ёй толькі праўду. А яна была яшчэ больш жорсткая і страшная. Не ведаю, ці закране моладзь гэты спектакль так, як мяне і многіх маіх сяброў. Калі ж хоць кропля праўды аб нашым жыцці залпа ў іх сэрца, то тэатр выканаў свой абавязак перад гледачом.

Пасля спектакля я гутарыла з аспіранткай філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна Алай Кожынавай. Пытанне я задала такое: усхваляваю ці пакінуў аб'якавым спектакль?

А. КОЖЫНАВА: Спачатку мяне ўстрывожыў рэзкі кантраст паміж шлагерным рытмам дыскаці, быццам запраграмаванымі рухамі масоўкі і той шчыльнай споведдзю, з якой звярталіся да нас галоўныя гераіні. Гэта было настолькі несумяшчальна, што здэвалася нейкім блюзнэрствам. Толькі паступова, калі тыя ж маладыя людзі, што механічна торгаліся пад гукі моднай музыкі, раптам заціхлі і, апраўшы ваенныя плашч-палаткі, пілоткі, нібы ўваходзілі ў іншы час, я пачала разумець сэнс таго, што адбывалася на сцэне. Рэжысёр знайшоў крыху нечаканы, але вельмі дакладны сэнсавы і пластычны ход. У выніку праз кантрастнае супрацьпастаўленне ён прыйшоў да мастацкага выяўлення аднасці паміж рознымі пакаленнямі, да раскрыцця сапраўднай гармоніі, адвечнага руху жыцця. Хочацца пажадаць Маладзёжнаму тэатру, які толькі пачынае свой творчы шлях, каб і надалей ён быў такім жа патрабавальным і да выбару драматургічнага матэрыялу, і да яго мастацкага ўвасаблення, і да асабістай адказнасці кожнага за агульную справу. Тады і малады глядач, які заўсёды прагне адкрытай, вострай, прынцыповай, сумленнай размовы, пойдзе ў гэты тэатр.

Да гэтых пажаданняў далучаюся і я.

Тамара ГАРОБЧАНКА

ПАЧАТАК

подзвігу жанчын ваеннага пакалення. Перакласці яго на мову сцэны, больш таго, стаць упоравень з першаторам — задача не з простых.

Натуральна, што першае мае пытанне — пра выбар драматургічнага матэрыялу для дебюту калектыву — было звернута да галоўнага рэжысёра Маладзёжнага тэатра Рыгора Баравіка.

Р. БАРАВІК: Да выбару першай назвы для афішы нашага тэатра мы паставіліся надзвычай адказна — хацелася адрознівацца размова з гледачом па самым высокім рахунку. З іншага боку, трэба было не проста зацікавіць акцёраў пэўным матэрыялам, але і, з'яўдзіўшы іх думкі, пачуцці, творчыя памкненні жыватворнай ідэяй. Калі па маёй прапанове акцёры прачыталі кнігу С. Алексіевіч, пытанне, з чаго пачне свой шлях Маладзёжны тэатр, было вырашана аднадушна.

Сёння я перакананы, што мы не памыліліся, хоць і ведаем — спектакль як сярод гледачоў, так і сярод крытыкаў мае і прыхільнікаў, і апанентаў. Нас гэта не бянтэжыць. Горш было б, калі б ён пакінуў усіх аб'якавымі, не выклікаў спрэчак, розных меркаванняў... Упэўнены я таксама і ў тым,

У бліжэйшых нашых планах — праца над беларускай п'есай. Наогул, пры фарміраванні рэпертуару калектыву асабліва ўвагу надае ідэяна-мастацкай значнасці драматургічнага матэрыялу і каштоўнасці яго праблематыкі дзеля выхавання ў моладзі дакладнага светапогляду, высокай маральнасці. У сваёй эстэтычнай праграме мы таксама кіруемся неабходнасцю ўлічваць адметнасць нашай аўдыторыі — маладзёжнай. Вострыя праблемы, узнятыя сцэнай, павінны раскрывацца яркай тэатральнай мовай, сучаснымі выразнымі сродкамі.

Тэатр пачаў свой шлях у мастацтва. Ці спраўдзіў ён спадзяванні тых, хто доўга чакаў яго адкрыцця? Ці здолеў данесці да гледача трагізм і высакароднасць пакалення, якое выстаяла ў жорсткіх выпрабаваннях і захавала ў душы светлы, нязгасны агонь заўсёднай веры ў лепшае? Падзяліцца думкамі я папрасіла Святлану Алексіевіч.

С. АЛЕКСІЕВІЧ: Калісьці ў юнацтве я глядзела кінафільм пра Вялікую Айчынную вайну. За мной сядзелі маладыя людзі. Яны елі марожанае, весела перагаворваліся паміж сабой... Тады, мабыць, упершы-

ла згоду на пастаноўку п'есы, бо ўпэўнена, што маёй кнізе патрэбен «перадатчык», сувязное звяно. Калі спектакль абудзіць цікаўнасць да ўзнятых праблем у дзесятка ці ў сотні маладых людзей — кола маіх аднадумцаў пашырыцца... Асабіста мяне вабіць самастойнасць інтэрпрэтацыі п'есы Маладзёжным тэатрам. Я бачыла пастаноўку ў Омскім акадэмічным тэатры драмы і ў Маскоўскім тэатры драмы і камедыі на Таганцы, таму магу звестчыць, што рэжысёр Р. Баравік збраў свой шлях. Магчыма, у асобных сцэнах мінскага спектакля выканаўцам галоўных роляў не хапае вопыту, майстэрства, затое яны крануць іншым — шчырасцю, непасрэднасцю, узрушанасцю. Яшчэ мяне вабіць у спектаклі рэжысёрскае вырашэнне тэмы моладзі, яе ўзаемаадносін са старэйшым пакаленням. На маскоўскай сцэне ў гэтым сэнсе існавалі нібы два полюсы, у нашым жа тэатры ненавязліва, без дыдактыкі раскрываецца працэс паступовага збліжэння, узаемаразумення. Важна і тое, што Р. Баравік прапонуе адметную тэатральную эстэтыку, разумелую сучаснаму маладому гледачу.

Галоўная ідэяна-сэнсавая

ПРЭМ'ЕРЫ

Аперэта І. Кальмана «Сільва» пастаўлена ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР. Рэжысёр В. Цюпы, сцэнаграфія У. Жданова, музычны кіраўнік і дырыжор А. Лапуноў, хормайстар Н. Андросова, танцы ў пастаноўцы В. Бутрымовіча.

У ролях Сільвы і Эдвіна народная артыстка БССР Н. ГАЙДА і саліст тэатра Р. ХАРЫК.

Фота Ул. КРУКА

Увага, конкурс!

Дзяржаўны камітэт БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, Дзяржаўны камітэт БССР па прафэсійна-адукацый, ЦК ЛКСМБ, Саюз пісьменнікаў БССР аб'явілі конкурс на лепшы літаратурны твор, прысвечаны жыццю і працы навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў.

Для творчага спаборніцтва прадстаўляюцца раманы, апавесці, пазмы, зборнікі аповядаванняў, вершаў, нарысаў, п'есы, а таксама творы грамадска-палітычнай лі-

таратуры.

Тэматыка можа быць самай разнастайнай — вучоба і быт, адпачынак юнакоў і дзяўчат ПТВ, рамантыка іх будняў і мэтанакіраваная планамерная падрыхтоўка кваліфікаваных рабочых кадрў, ажыццяўленне пераходу да ўсеагульнага прафесійнага навучання моладзі, ператварэнне ў жыццё асноўных палажэнняў рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы, павышэнне прэстыжнасці рабочых прафесій. У конкурсных творах

павінна тансама знайсці яркае адлюстраванне роля камсамола, сям'і і савецкага педагога, які працуе над карэнным палепшэннем якасці навучання і выхавання, павышэнне кампетэнтнасці, творчай ініцыятывы, арганізаванасці, накіраванай на фарміраванне ў вучняў трывалых камуністычных перакананняў, творчых адносін да працы, сучаснага эканамічнага мыслення, выпрацоўкі практычных навыкаў, умення эфэктыва выкарыстоўваць новую тэхніку і тэхналогію.

На конкурс прадстаўляюцца рукапісы, надрукаваныя на машынцы ў 2-х экзэмплярах, падпісаныя аўтарскім дэвізам, які расшыфровваецца ў асобным канверце з указаннем адраса, месца работы і прафесіі аўтара.

За творы, якія будуць прызнаны лепшымі, устанавляюцца наступныя прэміі:

- першая (адна) — 1.500 рублёў
- другія (дзе) — па 1.000 рублёў
- трэція (тры) — па 750 рублёў
- заахвочальныя (пяць) — па 500 рублёў кожная.

Прыём рукапісаў праводзіцца да 1 кастрычніка 1987 года. Падвадзёнае вынікаў і прысуджэнне прэміяў — да 20 снежня 1987 года. Творы, адзначаныя прэміяй, рэкамендуецца выдавецтвам рэспублікі для апублікавання.

Матэрыялы неабходна накіроўваць па адрасе: 220600, г. Мінск, праспект Машэрава, 11, выдавецтва «Юнацтва», з паметнай «На конкурс».

І. І. ВАСІЛЕЎСКАМУ—75

Праўленне СП БССР павіншавала з 75-годдзем паэта і перакладчыка Іосіфа Васілеўскага. У віншавальным адрасе, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Іосіф Іосіфавіч!

Горача вітаем Вас, старэйшага паэта і перакладчыка, у дзень Вашага 75-годдзя!

Скончыўшы тэатральна-драматычныя курсы ў Мінску, доўгі час Вы працавалі анцэбрам у тэатрах Расіі і Украіны. Першыя вершы напісалі і надрукавалі ў Мінску ў час вучобы на курсах, а першая Ваша кніжка выйшла ў 1954 годзе ў Смаленску, куды Вы пераехалі на працу.

Вашы вершы звярнулі на сябе ўвагу задушэўнасцю і прастотай, праўдзівым адлюстраваннем духоўнага свету сучасніка. Ад кнігі да кнігі ўдасканальвалася Ваша паэтычнае пісьмо, пашыралася кола тэм, а творы набывалі ўсё больш выразнае грамадзянскае гучанне.

З 1967 года Вы жывяце і працуеце ў Мінску. Значнае месца ў Вашай літаратурнай працы займаюць пераклады беларускай паэзіі на рускую мову.

У сааўтарстве з кампазітарамі І. Лучанком, К. Паллаўскім і іншымі Вы напісалі шэраг песень.

Ад усяго сэрца віншуем Вас са слаўным юбілеем, жадаем Вам, дарагі Іосіф Іосіфавіч, моцнага здароўя, радасці ў жыцці і добрага плёну ў літаратурнай працы.

Супрацоўнікі штотыднёвіка далучаюцца да гэтага віншавання.

Іосіф ВАСІЛЕЎСКИ

Вясной зямля не прасыхала: То дождж са снегам, то туман. То дзён пагодлівых так мала, А то насення зноў няма.

Было падчас — не без прычыны, Што себібты вясну клялі. Не прасыхалі нашы спіны, І не знікалі мазалі.

Дзянькоў мы лепшых не чакалі, А працавалі, як маглі. І вась ужо жыты шугалі На цёплай, сонечнай зямлі.

Такі наш век. Хай будзе светла! Хай спорыцца заўсёды дню! ...Стагі і скірды, як ракеты, Глядзяць на сонца, ў вышыню.

Тры кіты

Падумаць толькі, проста страх, Бубнілі, што на трох кітах

Зямля стаіць, ўсяго на трох. А над кітамі зверху — бог!

Ды я упэўнены, што так Не думаў ні адзін дзівак, Свет ведаў

тры кіты штодня:

Свабода! Праўда! Дабрыня!

Можа, калі-небудзь і мой праўнук Прачытае тое, што пішу: І таму я ў вершах супраць

праўды Ні адным радком не саграшу. Пераклаў В. ШЫМУК

Гудзе пчаліны рой

Пахнуць кветкі водарам мядовым, І гудзе на іх пчаліны рой. Усё жывое, як часціна мовы, Звязана ў прыродзе між сабой.

І заканамерна ўсё і звычайна, А вазьмі скажы суладдзю:

«Не!»,

І тады ў адказ коснаязыкай Свет неразбярыхай захлісне. Пераклаў Ю. СВІРКА

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

РЫГОР Семашкевіч пражыў няпоўных трыццаць сем гадоў. Яго нядоўгае пасучасных мерках жыццё знешне выглядае даволі звычайна і сціпла. Але яно было напружана ўнутранай, духоўнай працай, якая дала свой прыкметны плён. І ён, трэба думаць, застанецца надоўга. «Гадавала маці... Вайны не

віча з яго студэнцкіх гадоў. Але знаёмства спачатку было, можна сказаць, праграмаванае. Яно прадугледжвалася штатным філфакаўскім раскладам. Бо я чытаў лекцыі таму студэнцкаму набору, у якім быў і Семашкевіч. Праўда, асабліва прыкладным, узорным ва ўсіх адносінах студэнтам яго назваць нельга было. Ва ўсякім разе, самая першая наша суст-

біла яго дасціннасць, глыбокая павага да літаратуры, у якой ягонымі кумірамі з сучаснікаў былі А. Твардоўскі і В. Шукшыч, выразна выяўленая цікавасць да гісторыі роднага народа, выдавочныя даследчыцкія схільнасці. Яны заўважальны ў Семашкевіча яшчэ тады, калі ён быў студэнтам. Нездарма ж яго першая літаратурна-навуковая кніга, а потым і канды-

дады Семашкевічавых вершаў зрабіў цяпер ужо таксама нябожчык Дзмітрый Кавалёў. Ён жа напісаў да той кніжкі і невялікую прадмову, у якой вельмі прыхільна ацаніў паэзію Рыгора Семашкевіча, падкрэсліўшы яе натуральнасць, дакладнасць паэта ў адлюстраванні жыццёвых рэалій, яго апору на ўласна перажытае, яго ўменне зберагчы і перадаць «і песенны інтанацыі, і парывістасць танца, і плаўнасць апавядання».

Сапраўды, паэзія Семашкевіча пры ўсёй яе някідкасці, знешняй праставатасці і часам пэўнай прыземленасці валодае немалымі вартасцямі. Галоўныя з іх, як слушна заўважыла крытыка яшчэ пры жыцці паэта, — нявымучаная, нявыдуманая жыццёвасць верша, яго добрая змястоўная ёмістасць, сапраўднасць аўтарскага пачуцця, натуральнасць паэтычных інтанацый, рэалістычная дакладнасць і ў цэлым грунтоўная выверанасць пераважна канкрэтнай вобразнай фактуры. У лепшых вершах Рыгора Семашкевіча ёсць значная думка, выразна адчуваецца чалавечная душа аўтара, яго спагадлівасць да людзей, яго жыццёлюбства, хораша выяўленае, напрыклад, у такіх строфах:

На перазменцы пакаленняў Падкажа дзіўнае чучэцце Шаптаць сабе, нібы маленне, — Ты ўсё ж цудоўнае, жыццё! («Здзівіся, друг мой...»)

Бачу родную зямлю У святле і рыштваннях, А найбольш за ўсё люблю Вокнаў сонечнае ззянне. («Шкляр»)

Ужо згаданая зацікаўленасць нашай нацыянальнай гісторыяй нарадзіла такія творы, як «Вайсковыя могілкі Мінска», «Кастусь Каліноўскі», «Трэба было б прайсці навалёўцай», «Вяртанне кнігі», «Верш, напісаны ў архіве», «Францішак Багушэвіч». У апошнім з гэтых вершаў

З А П А С Т Р Ы І В А Д А С Ц І

бачыў. А чуў, што туляецца па завуголлях», — такія штрыхі свайго дзяцінства падае паэт у вершы з праявімай назвай «Аўтабіяграфія».

Вайна ў тыя гады і праўда нагадвала пра сябе на кожным кроку. Жылося нялёгка ўсім — і дарослым, і дзецям. Ды яны, дзеці, раслі і мужнелі, асветленія сонцам вялікай перамогі над фашызмам. І не скардзіліся на цяжкасці. Пра гэта ў Рыгора Семашкевіча ёсць такія шчырыя радкі:

Не наракаю на цябе, мой лёс, За тое, што не раз пад родным небам Гарэлі ногі ад сцюдзёных рос, Што ў хаце часам не хапала хлеба.

Я памятаю Рыгора Семашке-

рэча, насуперак таму штатнаму раскладу, адбылася не на лекцыі, а ў кнігарні. І абодва мы апынуліся там, вядома ж, не па абавязку службы. Потым ён бываў і на лекцыях, далёка не на ўсіх, займаўся ў студэнцкім навуковым гуртку, якім мне ў той час таксама даводзілася кіраваць. Я прымаў у Семашкевіча некалькі залікаў, экзамен па беларускай савецкай літаратуры на пятым курсе, быў адным з экзаменатараў на яго ўступным аспіранцкім экзамене па спецыяльнасці, чытаў яго самыя першыя навуковыя працы яшчэ да іх публікацыі. І ўжо тады пераканаўся ў яго рознабаковай таленавітасці, чалавечай шчырасці і сумленнасці. А яшчэ ва-

дацкая дысертацыя выраслі з ягонай жа студэнцкай дыпломнай работы. Словам, ён звычайна не траціў марна часу і тады, калі прапускаў вучэбныя заняткі. Відаць, проста спышаўся рабіць тую справу, да якой адчуваў прызванне.

Зразумела, Рыгор Семашкевіч далёка не поўнасцю здзейсніў тое, на што ён наважваўся, што дзваліў ажыццявіць яго талент. Але і зрабіў ён нямала. Ён выдаў два зборнікі вершаў — «Леснічоўка» (1968) і «Субота» (1973). Дачакаўся ён і кніжкі ў перакладзе на рускую мову. Гэтая кніжка пад загалоўкам «Золата саломы» выйшла ў 1974 годзе ў выдавецтве «Молодая гвардыя». Усе перак-

ПРЫРОДА І МЫ

Колькі разоў праязджаў гэтыя мясціны, захапляўся навакольнымі краявідамі! Тут, усяго за тры дзесяткі кіламетраў ад сталіцы, нібы зусім іншы свет. Роўная дагэтуль стужка шашы пачынае раптам горбіцца хвалямі. Непаўторны ландшафт: марэнныя грады, лагчыны, узгоркі і яры. І колькі

дапамогай Саюза архітэктараў БССР, аб тым, што зроблена, што яшчэ трэба зрабіць... Нам, жыхарам буйных гарадоў, думаў карэспандэнт, чамусьці здаецца, што гэта мы знаходзімся на стрыжні жыцця, што тут, у гарадах, адбываюцца ўсе галоўныя падзеі гістарычныя, культурныя і г. д.

Вялікамажэйкаўскі, Пагараднянскі, Дубаўскі. Гэта так званыя рэгулярныя паркі, у аснове якіх — сіметрычная кампазіцыя са строгімі алеямі.

Тон у еўрапейскім садова-парнавым мастацтве XVIII стагоддзя, безумоўна, задавала Францыя, Версаль. Уплыў французскай школы адчуваўся і на Беларусі. Мабыць, мала хто ведае, што выдатны рэвалюцыянер і палкаводзец Тадэ-

Занладзены ён быў у першай палавіне мінулага стагоддзя. На яго тэрыторыі знаходзіцца гістарычны цэнтр горада. Зберагліся тут рэшткі старажытных замкавых умацаванняў.

У 1815 годзе на высокім схіле Гайны пабудаваны палац класічнага стылю, каля яго быў разбіты плодowy сад.

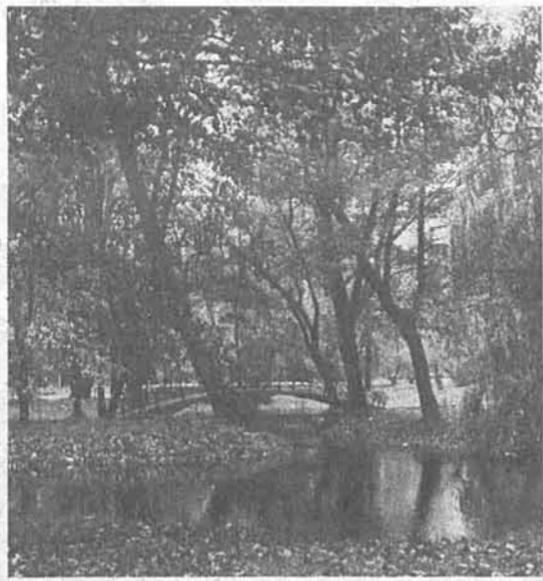
Стоячы каля здзірванелых руін палаца разам з архітэктарам Дабаневічам, карэспандэнт нявесела разважаў аб тым, што калі ўжо мураваны будынак не выстаіць перад націскам часу, дык што казаць пра сады і паркі? Хай сабе і пасаджаныя рукой чалавека, яны застаюцца бездапаможнымі перад сіламі стыхіі, ці яшчэ часцей — перад рукой вандала або сучаснага прагматыка-тэхнакрата. На што, пагадзіўшыся, архітэктар зусім слушна даводзіў: парк — не дзікая прырода, не лес, які сам сябе гадуе і лечыць. За паркамі трэба сачыць, даглядаць іх, час ад часу рабіць санітарныя высечкі.

...Ну, а колькі захавалася старадаўніх паркаў на Беларусі?

Карэспандэнт спытаў пра гэта намесніка дырэктара Цэнтральнага батанічнага саду Акадэміі навук БССР Анатоля Тарасавіча Федарука. Чалавек гэты дваццаць гадоў займаецца садамі і паркамі, аб'ездзіў літаральна ўсю рэспубліку і на падставе зробленай работы склаў па заказе Дзяржкампрыроды БССР рэкамендацыі па іх захаванні і аднаўленні. А яшчэ вынікам карпатлівай працы стаў рэстр усіх старадаўніх паркаў або іх фрагментаў на Беларусі. Паводле рэстра Федарука іх — 534. Помнікамі архітэктурны з'яўляюцца 107. Каля ста старадаўніх паркаў на сённяшні дзень страчана беззваротна. Толькі ў Мінскай вобласці з 99 паркаў і паркавых участкаў загінула 18. У Гродзенскай вобласці — 25 са 140, у Брэсцкай — кожны чацвёрты парк.

Дарчы, многія паркі звязаны з імёнамі вядомых гістарычных і культурных дзеячаў

ПЕЙЗАЖ У РАМАНТЫЧНЫМ СТЫЛІ

разоў праводзіў позіркам Лагойск, таямніча прыхаваны ў даліне — крыху ў баку ад галоўнай дарогі. І ехаў далей, успамінаючы пушкінскія словы: «мы лянівыя і нецікаўныя».

І вось ходзіш па алеях Лагойскага гарадскога парку, над табой шаты векавых дрэў, пад нагамі шамаціць апалае лісце; туман, які ўзняўся над рэчкай Гайнай, павольна разыходзіцца, і дзе-нідзе праз шэры паўзмок пачынаюць прабівацца пастэльныя фарбы залатой восені.

Раніца рабочага дня. Архітэктар райвыканкома Аляксандр Дабаневіч расказвае карэспандэнту аб праекце рэканструкцыі парку, распрацаваным яшчэ ў 1982 — 83 гадах з

Між тым, гісторыя, культурны працэс не прызнаюць штучных граніц. Духоўная культура моцна звязана з матэрыяльнай: нам у спадчыну засталіся гары і вёскі, творы літаратуры і мастацтва, помнікі архітэктуры, фальклор і прадметы хатняга ўжытку. Захаваць усё гэта — такая ж святая справа, як і захаваць прыроду для наступных пакаленняў...

Лагойскі парк не самы старадаўні.

Яшчэ ў XV стагоддзі пры кляштарных і замках з'явіліся культурныя сады на Беларусі. Паркі як месцы для гулянняў і як творы мастацтва з'явіліся пазней. Найбольш старадаўнія паркі — з тых, што захаваліся па сённяшні дзень — адносяцца да XVIII стагоддзя. Сярод іх —

вуш Касцюшка, апрача ваеннай і інжынернай справы, займаўся яшчэ і садоўніцтвам. Веды па геаметрыі, геадэзіі, каморніцтве, набытыя Касцюшкам у час навучання ў адной з лепшых інжынерных устаноў Францыі, ён потым прымяняў і ў родным майнтку на Брэстчыне. Будучы кіраўнік паўстання вырошчваў лабірынты з раслін. (Так сказаць, тагачасная садова-паркавая архітэктара малых форм). Да нашага часу яны, на жаль, не захаваліся.

У XIX стагоддзі, з наступленнем эпохі класіцызму, рэгулярны стыль паўсюдна саступае месца пейзажнаму. Радзівілі-монаўскі, Нясвіжскі, Гомельскі, Жыліцкі — найбольш вядомыя пейзажныя паркі на Беларусі. Адным з лепшых узораў рамантычнага стылю, які прышоў на змену класічнаму, у паркавым мастацтве з'яўляецца Лагойскі парк.

пра глыбінны дэмакратызм выдатнага паэта XIX стагоддзя гаворыцца з афарыстычнай трапнасцю:

На ўсю Беларусь мільён пранурораў толькі адзін, толькі ён адвакат.

Шчырасцю і замілаванасцю гачуцца вызначаюцца вершы паэта пра маці, якая заўсёды сусецыць, абаройць і «на любых зямных шляхах усё да прастай самай праўды зверне», пра спілную красу беларускай прыроды і з'яднанасць чалавека з роднай зямлёю. Вось як паэтычна сказана ў аднайменным вершы пра бярозу: «Навясцівай яшчэ нявенчанай бяроза пад акном стаіць». Стаіць не проста так, а ў якасці партызанскай дзорніцы. Такім чынам, думка паэта сягае да часоў вайны. І яна, гэтая думка, акзаецца змястоўнай і глыбокай:

Пярэстасцю сваёю зорнаю (З засады — нібы светлячок) Ты, партызанская дзорніца, Не раз высечвала дзедзіць.

Не, не змыліцца ім, здарожаным. Начныя ступі ў родны дом Лятуць ціхутка, як гаршынкі, Але і ў іх ужо заложаны Салютны пераможны гом.

Ты грэйся, сувязны, да золану ад неба дарогі вачэй, Астайны голас шпэча: Золатка, Прыходзь хутчэй, прыходзь хутчэй.

А на бяросце ў дзорніцы — Жалобны тон і светлы тон.

Адных вярнула хваля вольніцы, Другіх — у пльні даўніх дзён.

Гэта ўжо прыклад даволі трапнай асацыятыўнасці, нечаканага і шматзначнага асэнсавання белага і чорнага колераў бяросты, бо гаворка ідзе пра жывых і мёртвых, пра тых, што вярнуліся з перамогай, і тых, што аддалі за яе жыццё.

Умеў Рыгор Семашкевіч добра, захопленна пісаць і пра далікатнасць інтымных пачуццяў. Можна, найбольш пераканальна сведчыць пра гэта верш з вы-

разным песенна-танцавальным рытмам «Полька ў вёсцы Пяціхатка». Тут сялянскі хлопце, усхваляваны віхурстым, імпульсным танцам, прачула звяртаецца да каханай:

Наснічок куплю чырвоны — Лёгкім бантам завязы. Будзе вёска біць у званы — Ты не бойся, не дрыжы.

Як палюбіш, як пачубіш І заціхнеш на руках, Стане лёгка — і пачуеш — Тэ зіма снігі ў пасар.

Зоры я ў кішэні нідаю Разамлелаю рукой, Калышу і абдымаю — Вось як будзе ў нас з табой.

І ў верхах інтымнага плана, і ў творах іншай тэматычнай скіраванасці эмацыянальна насычанасць мастацкай тканіны нярэдка ўзбагачаецца за кошт гумарыстычнай падсветкі, якую надае ўсмешка паэта. Яна часта спадарожнічала Рыгору Семашкевічу ў самім жыцці і настойліва прабівала сабе дарогу ў яго творах, не толькі паэтычных, але і празаічных. Сярод іх перш за ўсё трэба згадаць сатырычную аповесць «Бацька ў калаўроце» (1976), напісаную ярка, таленавіта, з дасціпнай выдумкай і гратэскнымі перабольшаннямі, з выразнай арыентацыяй на традыцыі народнага гумару. Гэтыя традыцыі вельмі плённыя ў многіх літаратурах. У нас яны таксама выкарыстоўваліся яшчэ са старажытных часоў, потым у літаратуры XIX стагоддзя і ў пазнейшай творчасці выдатных пісьменнікаў ад Якуба Коласа і Кандрата Крапівы да Міхася Лынькова і Янкі Брыля. Але Семашкевіч, працягваючы трывалую, устойлівую нацыянальную традыцыю, застаўся арыгінальным мастаком. Ён даў сатырычнае асэнсаванне новаму жыццёваму матэрыялу, народжанаму ўжо нашым часам. Пісьменнік паклаў у аснову твора факты, здарэнні, падзеі,

вельмі добра вядомыя яму асабіста, і ўвогуле ў шматлікіх выпадках ішоў ад рэальных канкрэтных прататыпаў, якія лёгка, часам, магчыма, і залішне лёгка ўгадваюцца, пазнаюцца дасведчанымі людзьмі за мастацкімі вобразамі, створанымі ў аповесці. Пэўныя нараканні ў гэтым сэнсе, што чуліся пры жыцці аўтара, хоць і былі перабольшанымі, аднак жа некаторыя падставы, відаць, мелі.

Бясспрэчную таленавітасць праявіў Семашкевіч у нарысах «Лічыла дні зязюля» і «Світка Буйніцкага» (апошні твор нясе ў сабе і прыкметы эса), а таксама ў няскончанай аповесці «Ясень», апублікаванай пасмяротна. Гэтая аповесць прываблівае глыбокай аўтарскай перажытасцю ўсяго, пра што ў ёй ідзе гаворка, тонкай настраёванасцю малюнка, ёмістай псіхалагічнай насычанасцю п'ямса.

Самага прыхільнага слова заслугуе праца Рыгора Семашкевіча ў якасці крытыка і літаратуразнаўцы. Яе вынікам сталі публікацыі ў розных выданнях, кнігі «Браніслаў Эпімах-Шыпіла» (1968), «Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе» (1971), зборнік «Выпрабаванне любоўю» (1982). Друкаванае выданне гэтай зборнікі аўтар ужо не ўбачыў, а яго характэрна яшчэ паспеў прачытаць.

Кнігі пра Эпімаха-Шыпілу і беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе канца XIX — пачатку XX стагоддзя напісаны з шырокім выкарыстаннем невядомых раней ці маладаследаваных матэрыялаў, з якімі вучоны знаёміўся ў розных архіўных сховішчах Ленінграда і Вільнюса, Масквы і Мінска. І ўжо гэта абумоўлівае іх немалявую навуковую каштоўнасць. Такі ж характар мае і праца «Не загаснуць зоркі ў небе...» з кнігі «Выпрабаванне любоўю»,

прывесчаная ўзаемаадносінам Янкі Купалы з газетай «Наша Ніва».

Ва ўсіх літаратуразнаўчых працах Семашкевіча выяўляецца эрудзіраванасць аўтара, яго даследчыцкая праніклівасць, павага да фактаў, часам прамая ці скрытая палемічнасць, умненне пісаць не толькі доказна, але і цікава, з такой любасцю да слова, якую далёка не заўсёды сустранеш у даследчыкаў літаратуры.

Рыгора Семашкевіча-крытыка прываблівала пераважна паэзія. Пра яе ён таксама ўмеў сказаць шчыра і пранікнёна, добразычліва, але разам з тым і патрабавальна. Вядома, і ў яго эрдку можна спатыкнуцца на асобных залішне суб'ектыўных выказваннях або спрэчных ацэнках. Жывому чалавеку ўсё гэта так ці іначай уласціва амаль заўсёды. Затое беспадстаўная кампліментарнасць, знарочыстая дагодлівасць, беспрынцыповая кан'юктурнасць, што яшчэ і цяпер моцна б'юць па аўтарытэце нашай крытыкі, Семашкевіча ніяк не спакушалі.

Таму і сёння з цікавасцю перачытваюцца ў розны час напісаныя яго артыкулы пра паэзію Рыгора Барадудзіна («Ганчарны круг паэта»), Алега Лойкі («Спазнанне»), Яўгеніі Янішчы («Выпрабаванне любоўю»), Ніны Мацяш («Адчуванне шляху»), агляды маладой паэзіі 70-х гадоў («Дзейнасць думкі і пачуцця», «Зашчымела слова, зашчымела...»), лепшыя рэцэнзіі на паэтычныя, празаічныя і літаратуразнаўчыя кнігі, рэцэнзіі, у якіх ёсць і жывая думка, і тая ж патрабавальная прынцыповасць, і проста добрае веданне справы. Яно дазваляла Семашкевічу не толькі дакладна назваць сваімі імёнамі як вартасці, так і недахопы, але і давала яму магчымасць упэўнена гаварыць пра вытокі, пер-

шапрычыны і таго, і другога. Згадаю толькі адзін прыклад такой дакладнасці крытычнага дыягназу, узяты з рэцэнзіі Рыгора Семашкевіча на выданую ў 1970 годзе калектыўную навуковую працу «Сучасная беларуская паэзія». Размова ў крытыка ідзе пра бяспілле і немагчымасць сучаснай байкі, пра безнадзейнае слізганне па паверхні жыццёвых з'яў, характэрнае для некаторых нашых літаратараў, што лічаць сябе «чыстымі» сатырыкамі, але не маюць сапраўднай грамадзянскай мужнасці, без якой у літаратуры ўвогуле, а ў сатырычных жанрах у асаблівасці няма чаго рабіць.

«Пасля К. Крапівы, — пісаў Семашкевіч, — іменна лірыкі М. Танк, П. Панчанка, а таксама і С. Дзяргай здолелі пасапраўднаму загаварыць як сатырыкі і гумарысты. Гэта яшчэ раз пацвердзіла старую ісціну пра тое, што неабходнай умовай сатыры з'яўляецца зноў жа высокая грамадзянскасць. Усе тыя ракі, бабры, жукі, якія вандруюць з адной байкі ў другую і быццам бы змагаюцца то супраць гультаёў, то супраць нізкай прадукцыйнасці працы, даўно сталі такімі прымітыўнымі са сваімі дапагопнымі мудрасцямі, што хочацца смяяцца не з гультаёў, а з іх». Сказана не без з'едлівасці, прыкметнай у апошніх радках, але пераканальна і зусім слушна. У гэтай перакананасці, вынашанай праўдзе крытычных артыкулаў Рыгора Семашкевіча таксама заключаецца іх немалая вартасць, іх здольнасць супрацьстаяць разбуральнаму уплыву няўмольнага часу, бо напісаны яны сапраўды таленавіта, сур'эзна, з поўнай аддачай, з чалавечай шчырасцю і грамадзянскай сумленнасцю. Яго лепшыя творы ў розных жанрах маюць свой запас трываласці.

Дзмітрый БУГАЁВ

— Касцюшкі, Міцкевіча, Багушэвіча, Агініскага, Лышчынскага, Рушчыца і г. д. На жаль, тое ці іншае выдатнае імя — яшчэ не ахоўная грамата супраць бескультур'я. Так, у вёсцы Багданова Валожынскага раёна, дзе жыў адзін з цікавейшых мастакоў нашага стагоддзя Фердынанд Рушчыц, у парку каля яго роднай сядзібы пабудавана жывёлагадоўчая ферма. Іншага месца для яе, зразумела, не знайсці!

Дзіву даешся, як людзі, а калі больш правільна, людзі службовыя часам дэманструюць поўную эстэтычную глухаватую. Можна, гэта іх асабістая справа? Але ж такі чалавек бывае надзелены немалой уладай. Тады беражыцеся парк, азярца, лес!

Бешанковіцкі парк — унікальны помнік XVIII — XIX стагоддзяў, з маляўнічымі тэрасамі — некалькі гадоў назад бязглузда быў рассячаны аўтамабільнай дарогай. Парк разбураецца, прыходзіць у заняпад. Праўда, пастановай Віцебскага аблвыканкома ад 11.06.84 г. намечана добраўпарадкаванне парку. Але праўдзілася яно дагэтуль без належнага архітэктарскага нагляду, неахайна.

Парадаксальная сітуацыя склалася вакол Лошыцкага парку. На тэрыторыі гэтага арыгінальнага помніка прысядзібнага мастацтва XIX ст. захаваўся шмат унікальных для нашай рэспублікі раслін — гінго, пушсты дуб, рэдкія віды ясеня, лістоўніцы, маньчжурскі абрыкос, гартэзія Брэтшнэйдэра, іншыя экзатычныя віды. Да парку прымыкаюць некалькі гектараў выдатных плодовых садоў, дзе знаходзяцца зараз лабараторыі НДІ бульбаводства і плодаагародніцтва і НДІ аховы раслін. Апошнія гады парк належаў НДІ бульбаводства (у старадаўняй сядзібе знаходзіцца сам інстытут), аднак належнага догляду за паркам не было. Сёлетня рашэннем урада рэспублікі Лошыцкі парк уключаны ў межы горада. Па логіцы, цяпер за яго павінен адказваць

Мінскі гарвыканком. У Галоў-АПУ карэспандэнту паведамілі: работы над праектам рэканструкцыі Лошыцкага парку пачнуцца (!) толькі ў наступным годзе. А да рэканструкцыі вырашана тэрыторыю парку пакінуць у сельскагаспадарчым землекарыстанні. Так што, хоць фармальна парк гарадскі, па-ранейшаму невядома, чый ён, хто будзе за яго адказваць.

Названыя парк, як мяркуюць вучоныя, заслугуе таго, каб атрымаць статус помнікаў прыроды рэспубліканскага значэння (пакуль толькі Лагойскі парк афіцыйна з'яўляецца помнікам мясцовага значэння). Аднак справа, вядома, не ў назвах. Помнік прыроды — з'ява своеасабліва. Ён не патрабуе пакланення і малітваў. Наадварот, як паказала жыццё, нават помнікі архітэктуры захоўваюцца толькі тады, калі іх населяюць людзі. Само жыццё не дае помнікам разбурацца, супрацьстаяць «мерзості запустення». І гэта двойчы правільна ў адносінах да старадаўніх паркаў, асабліва гарадскіх.

Гэта якраз і разумеюць у Лагойску. Новая агароджа, якая з'явілася тут вакол парку, — зразумела, не галоўнае. Парк стаў культурным цэнтрам горада. Тут з поспехам праводзяцца святы, кірмашы, народныя гуляні. А лодачная станцыя, якая цяпер будзе, — хіба яна процістаяць парку? Хіба парк выключае заняткі фізкультурай і спортам, прагулкі, экскурсіі, дзіцячыя гульні?

Зроблена тут ужо нямала. Адноўлена (практычна — створана нанова) водная сістэма з каналамі, мосцікамі, фантанам. Усё будавалася густоўна, без купецкага размаху, але не шкадавалі ў выканком сродкаў і сіл. Добра ўпісаліся ў рамантычны пейзаж парку гранітныя валуны, дастаўленыя з наваколляў. Адным словам, было б жаданне...

А як ставіцца да свайго знакамітага парку лагойчане? На жаль, ёсць сярод іх людзі з нізкай культурай. Архітэктар Дабаневіч прывёў карэспандэнта

ў самае прыгожае месца парку, дзе нядаўна была збудавана дзіцячая пляцоўка. Амаль у першую ж ноч паламалі арэлі, сапсавалі, што толькі можна было.

Але ж не ровам, не калючым дротам ахоўваць культуру. Тут псіхалогія трэба ламаць, якая гадамі ўзрошчалася на драпежніцкім стаўленні да прыроды, на безгаспадарчасці. І усё-такі сёння Лагойскі парк можна быць прыкладам ашчадных адносін да прыроды. (У абласной інспекцыі па ахове прыроды карэспандэнту так і сказалі — о, калі б усюды так!).

На вялікі жаль, ведамасця інтарэсы вельмі часта перамагаюць нават самыя разумныя натуральныя доказы. На шляху ведамства можа стаць толькі закон. Вось ужо 25 гадоў дзейнічае ў БССР Закон аб ахове прыроды. З 1960 года працуе Дзяржкамтэт рэспублікі па ахове прыроды. Пад аховай дзяржавы ў нас знаходзяцца ўсё прыродныя багаці: зямля, нетры, лясы, паветра, жывёльны свет, расліннае покрыва зямлі, тыповыя ландшафты, рэдкія славутыя прыродныя аб'екты.

Ахова зялёных насаджэнняў, скажам, рэгулюецца пастановамі Савета Міністраў БССР (1948, 1975 гг.), пастановамі ЦК КПБ і СМ БССР аб пераўтварэнні сёл і вёсак (1972) і развіцці горадабудаўніцтва (1976). Кантроль за іх выкананнем ускладнены на Дзяржкампрыроды, а таксама на Мінжылкамунгас і Міністэрства будаўніцтва і эксплуатацыі аўтамабільных дарог рэспублікі. Інтэрэсы гэтых ведамстваў не супадаюць і наўрад ці калінебудзь супадуць. (Адзін з прыкладаў — дарога праз Бешанковіцкі парк, пра які ўжо гаварылася). Таму вельмі важная роля ў ахове прыроды адвядзіцца мясцовым Саветам, у прыватнасці, пастаянным камісіям па ахове прыроды.

Зразумела, што ў прыродаахоўнай рабоце Саветам не абыйсціся без падтрымкі грамадскасці. Многае залежыць і ад Таваарства аховы прыроды.

Беларуская добраахвотная та-

варыства аховы прыроды (БДАП) — арганізацыя са стужам, масава. У яе ўваходзіць цяпер больш чым 17 тысяч прыватных арганізацый, якія аб'ядноўваюць больш як 3 мільёны 300 тысяч індывідуальных членаў і калі васьмі з паловай тысяч калектывных. У адным толькі Мінску колькасць індывідуальных членаў таварыства набліжаецца да мільёна (!). Акрамя таго, у рэспубліцы працуюць больш як 6 тысяч грамадскіх інспектараў па ахове прыроды.

Ды што дзіўна — ад работнікаў апарату БДАП (дзеля справядлівасці трэба сказаць — і ад работнікаў іншых добраахвотных арганізацый таксама) можна пачуць скаргі на... недахоп людзей. За ўсім, маўляў, цяжка ўсачыць. Правільна, калі кожнага дрэва інспектара не паставіш. Але асноўнай задачай таварыства, яна пазначана і ў яго статуте, з'яўляецца прапаганда рашэнняў партыі і урада па пытаннях аховы прыроды, прапаганда ведаў аб прыродзе, перш за ўсё сярод дзяцей і моладзі, выхаванне любові да роднай прыроды. І тут справы абстаяць не так добра, як з масавасцю. Раздача марак з эмблемай БДАП у школах і інстытутах і прымусовы збор членскіх узносаў — яўна не лепшы шлях выхавання высокіх пачуццяў.

Неяк перадавалі па радыё рэпартаж з рэспубліканскага злету актывістаў «зялёных патрульёў». Звонкімі, чыстымі галасамі хлопчыкі і дзяўчынкі, што называецца, дакладвалі: за мінулы год выратавана столькі і столькі зялёных насаджэнняў, з іх дрэў — столькі, кустоў — столькі, адравана столькі мурашнікаў... У выніку на кожнага члена «зялёнага патруля» прышлось у сярэднім маюць усяго 7—12 кніг па экалогіі, 42 працэнт гарадскіх і 17 працэнтаў сельскіх вучняў (іх было апытана больш за 6 тысяч) абмякнулі ставіцца да прыроды і шкодзяць ёй. Толькі 20 працэнтаў гарадскіх і 40 — сельскіх школьнікаў удзельнічаюць у прыродаахоўных мерапрыемствах.

Так што ёсць лічы і — лічы. Напэўна, не варта рабіць на іх падставе шырокія абаваль-

ненні. Але не задумацца — нельга.

Ёсць пра што падумаць і добраахвотнаму таварыству аховы помнікаў гісторыі і культуры. Паркі па сваёй сутнасці належыць і прыродзе, і гісторыі, і культуры. І, значыць, павінен быць пад двойной ці нават тройной аховай! А на справе...

Усіх пытанняў, звязаных з захаваннем старадаўніх паркаў, у адным артыкуле не ўзнімеш. Але застаецца яшчэ адно — прынцыповае — пытанне, па якім карэспандэнт лічыць неабходным выказацца.

У сістэме доказаў, з якімі выступаюць звычайныя абаронцы «статус-кво» ў сучасным горадабудаўніцтве і жыллёва-камунальнай гаспадарцы, ёсць такі аргумент. «Навошта праліваць слёзы над кожным спілаваным дрэвам, ці садам, ці паркам, або над тым, што яшчэ толькі збіраецца спілаваць? Чаму бы не пісаць пра тое, колькі мы садзім?» Што можна сказаць у адказ? Тэма не новая, неаднойчы закраналася яна на старонках газет. (Не так даўно звяртаўся да яе і «ЛіМ» у артыкуле «Лес сякуць — парк садзіць будучы»). Можна прыгадаць словы аднаго з герояў Паўла Ніліна: «Глупства — найдаражэйшая рэч у свеце. Мы ўсе помнім словы пра чалавека, які павінен «пасадзіць дрэва». Толькі ж пасадзіць дрэва і вырасіць яго — не адно і тое ж. Гэта быццам усе разумеюць. Што нам важней — чыстае паветра, будучыны нашых дзяцей, ці справядзачы аб колькасці пасадак? І навошта ж знішчаць тое, што вырашчана не намі, што засталася нам у спадчыну? Ці не сячом мы сук, на якім сядзім?»

...Паркі, як людзі. Яны растуць, сталюць, старэюць і... паміраюць. І гэта натуральна. Але ад нас залежыць, каб жыццё паркаў было напоўнена дзіцячым смехам, каб даўжэй служылі яны людзям.

Такія вольны развагі на фоне рамантычнага пейзажу.

Віталій ТАРАС

ТОИ, хто яго ведае, так і называе: віленскі беларус. І ўсё зразумела. Усе знаюць, пра каго ідзе гутарка, — пра Івана Антонавіча Багдановіча, або проста — дзядзьку Янку.

Гэта дзясцятка-пятнаццатка гадоў таму назад, калі ў Вільнюсе жылі яшчэ і Пёт-

гаварыў пра мясціны, звязаныя з дзейнасцю першадрукара Францыска Скарыны і рэвалюцыянера Кастуся Каліноўскага, расказваў пра культурнае жыццё даваеннай Вільні, паказваў, дзе былі колішні Беларуска-Музей, Беларуска-Гімназія, Беларуска-Друкарня імя Ф. Скарыны...

Віленскаму беларускаму прытулку не толькі сваім жыццём, але і адукацыяй. Хоць жыллёвыя ўмовы ў прытулку былі вельмі цяжкія, хоць там ні разу нельга было пад'есці дасдоху, усё ж пад час грамадзянскай вайны, а пасля і ва ўмовах беларускай акупацыі Вільні ад смерці былі ўратаваны некалькі дзясцяткаў дзяцей, ім нават была дадзена магчымасць скончыць гімназію.

Гімназічнай адукацыі і некалькіх месяцаў спецыяльнага прафесійнага навучання дзядзьку Янку хапіла для таго, каб стаць прафесійным друкаром-наборшчыкам. Па гэтай спецыяльнасці ён працаваў у Беларускай друкарні імя Ф. Скарыны з 1928 года і амаль да самай Вялікай Айчыннай вайны.

Вось вуліца Людвісарская (цяпер Леінкос), 1. Тут, у невялікім аднапавярховым доміку, была друкарня. Даводзілася набіраць самыя розныя кнігі, часопісы і газеты. Не наборшчык вызначаў іх якасць. Але дзядзька Янка дагэтуль помніць, з якой радасцю набіраў «Шляхам жыцця» Янкі Купалы, «Сымона-музыку» Якуба Коласа, «Нарач» Максіма Танка, кнігі М. Машары, А. Іверса. Здаралася, што некаторыя выданні адразу ж пасля надрукавання канфіскавалі паліцыя. І толькі дзякуючы друкарам, якія ўхітраліся прыхаваць некалькі кніжак, мы і зараз можам пазнаёміцца з гэтымі выданнямі. У прыватнасці, так былі ўратаваны колькі экзэмпляраў зборніка М. Машары «Пад стрэхамі сялянскімі». Дзядзька Янка паказвае будынкі, расказвае...

Пры Савецкай уладзе лёс дзядзькі Янкі крута змяніўся. Пасля вайны ён скончыў Віленскі настаўніцкі інстытут і цалкам прысвяціў сябе педагагічнай дзейнасці. Працаваў настаўнікам пачатковых класаў, дваццаць гадоў узначальваў адну з вільнюскіх васьмігодкаў. Добрасумленна праца яго як настаўніка адзначана медалём «За доблесную працу», значком выдатніка народнай асветы, некалькімі ганаровымі граматамі. У гэты час гадаваў і вучыў свайго траіх дзяцей. Сын вывучыўся на інжынера. Адна дачка стала біяхімікам, абараніла кандыдацкую дысертацыю. Другая скончыла кансерваторыю па класе фартэп'яна, стажыравалася ў Маскве і Варшаве. Як не радавацца бацьку такім дзеціям, такому жыццю!

Цяпер дзядзька Янка на пенсіі. 17 лістапада гэтага года яму споўнілася восемдзесят гадоў. Шчаслівы ўзрост! Павіншаваў Янку Багдановіча не толькі дзеці, сваякі, сябры, але і шматлікія былыя вучні, а таксама сённяшнія школьнікі, моладзь. Бо не сядзіць дзядзька Янка спаляшчы рукі. Часта выступае ён з гутаркамі, успамінамі перад школьнікамі Вільнюса, жыхарамі мікраараёна, дзе жыў. Час ад часу друкуе свае цікавыя нататкі-ўспаміны ў вільнюскай польскамоўнай газеце «Чырвоны штандар» — органе ЦК Камуністычнай партыі Літвы.

Далучаючыся да ўсіх гэтых віншаванняў, хочацца прапанаваць увазе чытачоў урывак з успамінаў Я. Багдановіча пра Рыгора Шырму.

Вячаслаў РАГОЙША

Віленскі беларус Янка БАГДАНОВІЧ

ра Сергіевіч, і Янка Шутовіч, і некаторыя іншыя працаўнікі беларускай культурнай нівы, цяжка было даць такое найменне якому-небудзь канкрэтнаму чалавеку. Бо кожнага з іх можна было б так назваць. Цяпер жа, калі беларускі культурны асяродак Вільнюса значна парадзеў, такое найменне стала дарэчным, і зніталася яно якраз асобай Янкі Багдановіча.

А назваў яго так упершыню, здаецца, Адам Мальдзіс у тэлевізійнай перадачы пра беларускія мясціны Вільнюса, якая ішла некалькі гадоў таму назад па Беларуска-Тэлебачанні. Тады, помніцца, я ўпершыню і ўбачыў гэтага інтэлігентнага пажылога мужчыну, у паставе, манерах трымацца, нават у твары якога праступала не толькі тыпова беларускае, але і нешта няўлоўна прыбалтыйскае, літоўскае. Не на завучанай рафінаванай, а на жывой, па-народнаму сакавітай, з сімпатычнымі «няправільнасцямі» беларускай мове ён

Пазней, пры нашым знаёмстве, я нагадаў дзядзьку Янку пра тую тэлевізійную перадачу. «Вільня на працягу стагоддзяў была асяродкам і беларускай культуры, гісторыю беларускага народа і беларускай культуры немагчыма ўявіць без гэтага горада, — казаў Я. Багдановіч. — Даўнія сяжыны дружбы і супрацоўніцтва беларусаў, літоўцаў і палякаў сыходзяцца якраз у гэтым горадзе».

Дзядзька Янка нетаропка вадзіў мяне па Вільнюсе. Пры гэтым расказваў пра сваё жыццё-быццё. Найперш кіраваў на колішнюю Вастрабрамскую вуліцу (цяпер Максіма Горкага), падводзіў да дома нумар 9. Тут на пачатку 20-х гг. дзейнічалі некалькі беларускіх устаноў: у пяці самых вялікіх (па тагачасных мерках) пакоях размяшчаліся экспанаты Беларускага музея, астатнія некалькі займалі гімназія і дзіцячы прытулак. Дзядзька Янка, у дваццаць гадоў застаўшыся круглым сіратой, абавязаны

хлеба, чым пра навуку.

Хочацца расказаць пра адзін выпадак, які меў месца ў класе, дзе вучні рабілі заданні на дом.

Сабралася мала вучняў, а здаралася такое вельмі рэдка. Р. Шырма ў той вечар меў у класе дзяжурства. Ён запытаў у вучняў:

— Чаму сягоння вас так мала, хто ведае прычыну?

Я падняў руку і паясніў, што многія з дзяцей бабеглі ў царкву — там архімандрыт Марозаў «пераварнуўся». Пачуўся смех, і наш настаўнік таксама заўсміхаўся. Вучні пачалі дражніцца: «архімандрыт пераварнуўся...»

А было вось што. Архімандрыт Марозаў спачатку перайшоў быў у унію, а пасля зноў вярнуўся да царквы права-слаўнай. Помню, Р. Шырма падышоў да мяне, паглядзеў у шытак, звярнуў увагу на памылкі, спытаў вершык, які задалі вучыць на памяць. Потым, адыходзячы, з усмешкай спытаў:

— Дык як там было з гэтым архімандрытам? Кажаш, ён пераварнуўся?

— Пане настаўнік, — адказаў я, — у нас у прытулку дзеці гавораць, што ён пераварнуўся.

Дзеці пачалі зноў смяцца. А Р. Шырма пасур'езнеў і сказаў:

— Пераварнуўся... Значыць — пярэварэцень... Дзеці заўсёды праўду кажуць.

З таго часу паміж сабой архімандрыта дзеці звалі «пярэварэцень».

12 снежня 1926 г. Р. Шырма выступіў са сваім хорам у зале Сядацкіх. Канцэрт гэты быў прысвечаны 20-й гадавіне творчай дзейнасці Якуба Коласа. З 1926 года і пайшлі далейшыя выступленні хору Р. Шырмы. Дзе ён ні выступаў, усюды яго цёпла прымалі, абсыпалі кветкамі, прымушалі бісіраваць многа разоў.

На канцэртах не раз бываў і я — калі быў студэнтам гімназіі, і калі працаваў друкаром.

Р. Шырма пасля вайны некалькі разоў прыязджаў з канцэртамі ў наш слаўны Вільнюс. Выступленні праходзілі ў Віленскай філармоніі, людзей заўжды збіралася нямала. Прыходзілі на канцэрты і такія выдатныя літоўскія кампазітары, як Швэдас, Кавэцкас, Каросас, Вайнюнас і іншыя.

Гледачам асабліва падабаўся саліст Шыманскі, які выконваў беларускія народныя песні. Асобныя нумары вымушалі яго паўтараць па некалькі разоў.

Канцэрты хору Р. Шырмы я імкнуўся не прапуськаць. Аднойчы, будучы на канцэрце, зайшоў у пералынку ў буфет. За столікам сядзелі Р. Шырма і Кавэцкас. Р. Шырма хутка падняўся з-за стала, падышоў да мяне, абняў і некалькі разоў паўтарыў: Яначка! Яначка! Я быў нечакана абрадаваны не столькі такімі яго адносінамі да мяне, колькі таму, што ён мяне пазнаў. Бо колькі ж гадоў мы не бачыліся!..

Аднойчы, у час наведання Вільнюса, Р. Шырма спыніўся ў мяне. Можна сказаць, мы абодва не спалі ўсю ноч — гаварылі. Той раз я многа чаго даведаўся ад яго, асабліва пра тое, як у часе гітлераўскай навалы Р. Шырма з хорам выступаў у Сібіры. Яны ездзілі па ўсім Краснаярскім краі. Помню, цікавіўся Р. Шырма віленскімі беларусамі: хто жыве, каго не стала, які ў каго лёс. Мяне пахваліў, што я пайшоў працаваць у школу:

— Я даўно заўважаў, Яначка, што ты маеш здольнасці да педагагічнай работы. Назаўтра я правёў Р. Шырму на аўтобусны прыпынак. Мы тады рассталіся і больш, на жаль, не сустраліся...

Янка БАГДАНОВІЧ

з 8 па 14 снежня 1986 года

8 снежня, 20.15
ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗІЮ
ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

Канцэрт фальклорнага хору Нава-свержанскага лесазавода Стаўбцоўскага раёна.

9 снежня, 19.50
ЗОРКА МАКСІМА БАГДАНОВІЧА
Перадача падрыхтавана да 95-год-
дзя з дня нараджэння паэта.

10 снежня, 18.30
КАНЦЭРТ АНСАМБЛЯ
НАРОДНЫХ ІНСТРУМЕНТАЎ
ВІЦЕБСКАГА МУЗЫЧНАГА
ВУЧЫЛІШЧА

У праграме творы Малатса, Фібіха, Хачатурана, Цыганкова, рускія народныя песні.

13 снежня, 12.15
«СУГУЧЧА»

Аб сувязях эстонскага і беларускага народаў раскажаў народны паэт Беларусі П. Панчанка, паэты-перакладчыкі. Вы пачуеце на беларускай мове вершы эстонскіх паэтаў Смуула, Сійга, Каалела, Луйна, Раўда.

Другая старонка тэлечасопіса называецца «Памяць не здымае шыняль». Гледачы пазнаёмяцца з прозай Вячаслава Кандрацэва ў перакладзе Леаніда Казыры.

І ў заключэнне — расказ аб старонках зборніка «Братэрства», якія прысвечаны беларуска-малдаўскім творчым сувязям.

13 снежня, 13.05
«МАСТАК І ЧАС»

Перадача знаёміць з акарамі На-дзеі Галоўчанкі.

13 снежня, 15.30
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ КЛУБ САМАДЗЕЙНАЙ
МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ.
«ВЯСЕЛАЯ ДУША»

Спекталь тэатра-студыі пантанімы «Жэст» вытворчага аб'яднання «Ін-тэграл».

13 снежня, 17.05
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»

У перадачы, прысвечанай народнай артыстыцы БССР М. Захарэвіч, прымаюць удзел народныя артысты рэспублікі Г. Аўсяннікаў, заслужаная артыстка БССР Г. Талкачова, народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін. Вы ўбачыце ўрыўкі са спектакляў, дзе іграе актрыса.

13 снежня, 18.10
КАНЦЭРТ АНСАМБЛЯ СКРЫПАЧОУ
ДЗЯРЖАУНАГА АКАДЭМІЧНАГА
ВЯЛІКАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА
СССР

Прагучаць творы Тарціні, Гендэля, Райтмана, Паганіні.

14 снежня, 14.00
Ю. ВІЗБАР. «БЯРОЗАВАЯ ГАЛІНА»
Спекталь Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя ЛКСМБ. Рэжысёр У. Забэла. Ролі выконваюць: А. Гаманюк, У. Пестуноў, А. Цецярчук, М. Мятліцкі, В. Галубовіч і іншыя.

А Б Ў В Ў

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

аб'яўляе конкурс
на замяшчэнне вакантных
пасадаў:

выкладчык кафедры скульптуры — 1;
выкладчык кафедры графікі — 1;
выкладчык кафедры прамысловага
мастацтва — 1.

Тэрмін конкурсу — месяц з дня апу-
блікавання аб'явы.

Дакументы накіроўваць на імя рэк-
тара інстытута па адрасе: 220012,
Мінск, Ленінскі праспект, 81.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры и правления Союза писателей
БССР. Минск. На белорусском языке.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 30030 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. За-
харава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-
нага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бі-
бліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нары-
са — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04,
аддзела культуры і выяўленчага мастацтва —
33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання —
33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісь-
маў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, ад-
дзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі —
33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64,
бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на ма-
шыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя
не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатолий ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП,
Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара),
Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ,
Міхась ДРЫНЕЎСкі, Алякс ЖУК, Уладзімір
НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА,
Язэп СЕМАЎЖОН, Юры СЕМАЇЧКА, Віктар ТУРАЎ,
Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.